

Alkuperäisiä

Suomalaisia Nuteloita

kirjoittanut

K. J. Summerus.

II.

Sadan leukaluut

ja

Kaksi joulu-aatto.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjainosia,

1873.

Ken joskus on kulkenut Porista Tampereelle tietä pitkin Kokemäen joen rantaa ja matkustanut Wammaskosken ylitse, on epäilemättä ihastuen huomannut muutoksen maakunnan luonnossa. Pohjanmaan tapainen lakeus on loppunut. Wuorotellen hymyilee kulkiaa vastaan nyt korkeita kulkuloita ja syviä laaksoja. Kaunis Kulovesi on kulkian oikealla kädellä. Joen rantaa hän ei enää kulje. Järvelle, mistä joki alkaa, on hän ehtinyt.

Läpi Karhun pitäjän käy tie Kuloweden rantaa myöden. Järvi saarinensa on, semminkin jos ilma on tyhne ja kaunis, erinomaisen ihana, ja waikkapa sen kauneus ei suuruudessa woisikaan wertoja wetää Saimaan awaroille ulapoille, eikä Päijänteen soroille suwannoille, niin, ken somuutta pienimmässä rakastaa, hänen silmiinsä warmaankin waikuttaa se näky-ala, joka häntä ympäröi. Mutta Suomessa ei tälläisistä näky-aloista ole puutetta; ei siis ole aikomuksenikaan kerskata tämän enempiä wasta mainitun seudun ihanuudesta. Se waan sanottakoon:

Oli aika, jona tämäkin ihana paikkakunta oli wihollisten werisessä wallossa. Silloinkin hymyili loisteessaan wälkkywä laine, mutta silloin eiwät hymyilleet rannalla asujat.

Wastapäätä sitä rantaa, jota myöden tie käy Kar-
kun kirkolta Pirkkalaan, on Suoniemen kappelissa,
pian Maurin talon kohdalla Kuloweden toisella puo-
len, jyrkän rannan nousemassa eriskummallinen kiwi,
jota vielä tänä päivänä kutsutaan „Pirun pesäksi“.
Tällä rannalla istui eräänä kauniina pyhä-päivänä
aikoja takaperin kaksi nuorukaista onkien. He oli-
wat aamulla jääneet pois Kuljun suuresta kirkko-
weneestä, kun tämä lähti Karhun kirkolle. He oli-
wat kotwasein aikaa rannalla seisonet, kun huoma-
sivat itsensä jätetyiksi; sitten olivat he astuneet wä-
häisempään weneeseen ja soudelleet ilman aikojaan
ihanana kesäpäivänä. Wihdoin olivat he ehtineet
Pirun pesälle ja siellä astuneet maalle.

Kutka owat nämä nuorukaiset? —

Ei sukua suurta. Toinen, Hannu Erifinpoika,
on erään Kauniaisten kartanon torpparin nuorin poika;
toinen, Sanna Matintytär, on Maurin talossa halpa
palveluspiika. Viittäköön vielä, että nämä kaksi
owat jo kewäimestä saakka olleet kihlatut, että ne
waan syksyä odottawat sitoutuakseen parisunnaksi. —

Se aikakausi, joka näki nämä nuoret kihlattuina,
oli hirmuisen sodan, oli Ison wihan aikakausi. Hannu
etenki oli saanut tuta sen. Meljämästä häntä wan-
hemmasta meljämästä oli hän ainoa jällelle jäänyt.
Toiset kaikki olivat joutuneet sotawäkeen ja olivat
nyt — missä? sitä ei tiedetty. Wanha Erifki oli
kiwulloinen ja tylenemätön työhön jota Hannun oli
tehtävä torpan edestä kartanolle; ja vieläpä isänsä,
oman itsensä ja nuoren 17 wuotisen sisarensa edestä
sai poika kotonaan wireästi työtä tehdä. Mutta
Hannu oli nuori, hänellä oli woimia, hänen luon-

tonsa oli iloinen, hän ei surrut siinä, missä ei suureminen auttanut. Pienuudesta saakka oli hän sodasta kuullut puhuttavan; mitään uutta tämä siis ei ollut hänelle; ja ehkä hänenkin asemansa, kuta enemmän aikaa sotaa kesti, huononi, ei hän siitä valittanut, sillä osaksi kävi tämä huononeminen niin vähitellen, että hän tuskin sitä hawaitsikaan, osaksi näki hän, ettei muittenkaan asema, ei tilallistenkaan, ollut sanottavasti parempi kuin hänen.

Oli kumminkin nykhyisen ja entisen ajan välillä se eroitus, että talonpoijisakin toivo pian tapah-
tuwasta rauhasta aina heittäysi yhä edemmäksi tulewaisuuteen. Siihen lisäksi tuli sisämaihin sanomia aina yhä folkompia rantamailta, sanomia, jotka tiesiwät kertoa Wenäläisten walloituksesta ja raa'asta menetyksestä voitettuihin vastaan. Tämä oli saanut entistä rauhattomammaksi asukkaitten mielet, jotta jo moni herrasmies, mikä paremmin tiesi ajan tapauksista kuin talonpojat, oli sanonut jäähyväiset kotiseuduilleen ja tawaroinensa muuttanut Pohjanlahden tuolle puolen. Mutta ehkä huhu ja maine tiesi kertoa useista muuttaneista, oliwat kumminkin Karhun pitäjän herrasmiehet vielä kufin tiloillansa.

Jos olisimat nuoret onkijamme ehtineet aamulla kirkkowaneesen, olisimat he saaneet kuulla puhuttavan kaikellaista, joka ei ollut lepyttävää laatua. Tiilin isäntä oli käynyt Suittisissa ja tuonut sieltä julmia tietoja Wenäläisten samoomisesta maahan. Nämä uutiset, entiset sanomat ja etenki se yleinen hätä, joka aina yhä enemmän pääsi wallalle, sai aikaan sen, että kirkkowaneessä istujat nyt alakuloi-
sempina ja synkkämielisempinä kuin ennen filmäsi-

wät tulevaisuutta kohden. Ja syhtä olivin heillä siihen, sillä itsekin huomasiwat, että Suomessa käiwät asiat pian miten sattuiwat, että oikea johdama käsi oli laimistunut. Kuningas Kaarle oli — missä, sitä ei tiedetty, ei edes oliko hän elossa. Ei kummaa siis, että wäki Kuljun kirkkoweneessä kauniina pyhä-aamuna tavallista hartaimmalla mielellä lähestyi kirkkoa.

Sättäkäämme hetkeksi nuoret onkijat rannalle, missä wierethysten istuwat, muistaen ainoastaan lempeänsä, ja seurattaamme kirkkowenettä. Mika wauhtia oli hymmenhankainen kullunut, ehkä airoissa oli parhaasta päästä naisia. Mika wauhtia kulki wene Hiedan koskea alas, ja jo näkiwät weneessä istujat Karhun wanhan kirkon. Mutta toisaalta päin näkewät he toisia weneitä, jotka samassa tarkoituksessa matkustawat. Aluskylän, Karunkylän, Toijalan ja Vielahden weneet owat näkywiissä.

Nyt kuuluu kirkonkellon ääni.

„Kiwaamminkin joutakaa!“ huusi wanhus, joka suuri mela kädessä perässä istui perää pitäen, ja naiset wetiwät woimainensa takaa.

Ei nyt kuulunut tavallista iloista puhetta weneistä; ei silloinkaan kun lähelle toistansa tuliwat. Harjun seppä oli ainoa, joka, kun oli „Sumalan rauhaa“ waihdettu, koki entistä ilomielisyyttä herättää. Hän huusi Kuljun kirkkoweneelle:

„Toko nyt ukot kotona päivällistä laittaa, koska Kuljun kaikki eukot ja tytöt owat kirkolle lentäneet“.

Mutta tähän ei wastanut kukaan. Kentiesi herrätti seppä sanoillaan ihan toisia ajatuksia kuin hän oli aikonut, sillä moni eukko, moni nainen, sanat

kuultuaan, huokasi syvästi. Heillä oli millä mies, millä isä, millä weli kaukana kotimaasta.

Siljaan laskiwat weneet maalle kirkkorannalle. Ainoa puheen aine oli sota — — sota; sama puheen aine, kuin jo kymmenen vuotta tätä ennen. Tokainen halusi saada kuulla uutisia, waikka warsin hywin tiesikin jo edeltäpäin arvata, mitä nämä uutiset sisältäisiwät.

Rannalla, noin kivenheitämän matkaa kirkolta, milt'ei samalla kohdalla, missä nyt seisoo Karhun pappilan entinen asunto-huone, seisoi kerkomuksemme aikana rakennus, jossa pitäjän wanha kirkkoherra, Endel nimeltä, asui. Tässä rakennuksessa oli, wassemmalla puolella porstuaa, sali ja tämän takana, perässä, kaksi pientä kamaria. Ei siihen aikaan kalliista huonekaluista tiedetty. Seiniä pitkin salissa nähtiin maalaamattomia penkkejä ja joitakuita wankkoja puisewia tuoleja; perässä, kamariowien välissä, likellä seinää, seisoi parin syllän pituinen maalamaton pöytä. Pöydän puolisella seinällä riipui Kristiinnaulitun kuwa ihijystä tehtynä. Huonekalut kamareissa oliwat yhtä yksinkertaiset; se waan eroituksena, että toisessa, joka oli kirkkoherran työhuone oli useita kirjoja, ja toisessa pihan puolimaisessa, mikä kamari oli erittäinkin wieraswaraisuutta warten, seisoi suuri wuode paisuwine wuode-waatteinen, joita wanha, kirjawa raanu peitti. Dikealla puolen porstuaa oli huone, mikä nyhysaikana työkiksi sanottaisiin, ja tämän takana kamari, jossa kirkkoherran perheellä oli asumansa. Semmoinen oli Karhun pappila 150 vuotta takaperin; semmoiset oliwat pappilat yleensä Suomessa siihen

aikaan, josta useissa puuttuikin salin takana kama-reista toinen, tahi joskus molemmatkin.

Toisellaiset oliwat tawat siihen aikaan kuin nyt. Auringon noususta saakka on pappilan herrasmäki ollut jalkeilla. Sentähden, kun kirkkowaneitä rupesti järwellä näkymään, on höökkikamari jo laiaistu ja siivottu ja perheen jäsenet owat jo yksinkertaisen eineensä syöneet. Huoneen laattiat owat nyt pyhän kunniaksi katajan hawuilla kaunistetut. Wirkas-asussaan kulkee kirkkoherra edestakasin salin lattialla. Hän on pitkä, jäntewä-ukko, toinen jalkaa toista vähän lyhyempi, jotta wanhus nähtävästi ontuu. Mutta tämä ei niinkään nyt astu silmiin, kuin ukon synkkä ja surullinen katsanto. Hänen otsansa on ryppyinen ja kolo hänen muotonsa osoittaa, että häntä waiwaa joku syvä suru ja huoli. Kulettuaan kotwan aikaa surullisissa ajatuksissaan, seisahtuu hän järwen-puolimoisen affunan eteen. Tämä, kuten toinen pihaan päin olewa, on warsin vähäinen. Tässäilmä wanhus ulos järwelle ja kummalli-seen hymyilyhyn, surun, huolen ja hywäntahdon wälillä olewaan, wetäywät hänen huulensa, kun hän näkee sanankuuliainsa kokoontuwan.

Silloin aukeaa owi ja saliin kirkkoherransa luostuu Kuljun kirkkowaneen peränpitäjä. Hänellä on asiana ilmoittaa, että eräs wanha Kuljun kartanolla asuwa eukko on eilisillalla kuoleman uneen waiipunut. Kirkkoherra terwehti ystävällisesti ukkoa ja, kun tämä on asiansa sanonut, wastaa hän:

„Onnellinen on eukko, joka matkansa päähän on ehtinyt. Jumala tiennee, mitä sen lisäksi, jonka jo nähneet ja kuulleet olemme, vielä saamme nähdä,

kuulla ja tuntea. Ei ole koskaan ollut ajatukseni turhilla jutuilla pelättää sanankuulioitani, mutta nyt en voi olla sanomatta, mitä luulen olevan heille hyödyksi. Jos kuka voi, hän jättäköön asemansa ja hakokoon metsän saloissa, puorten rotkoissa, missä taitaa, suojapaikan. Venäläisten wallassa on koko maamme; kahdelta haaralta ovat he tännepäin saamossa. Ja josko tähän asti meitä on wirrat, kosket ja etenki Jumalan käsi pelastanut, niin nyt alkaa meillekin koettelemuksen aikaa”.

Vanha ukko kuuli hämmästyen kirkkoherransa puheen. Hän tiesi, että näissä kirkkoherran sanoissa oli enemmän totuutta kuin tavallisissa uutisissa, jotka tähän aikaan olivatkin aivan epäluotettavat. Hänen ei pistänyt mieleen lysyä, mistä kirkkoherra tämän kalten kamalan tiesi. Hän jäi seisomaan sanaa vaikuttamatta. Mutta kirkkoherra jatkoi:

„Jos olisi enemmän miespuolisia feuduillamme ja vihollisten väkilauma vähäisempi, voisimme ehkä vastahynttä tehdä. Mutta niinkuin asiat nyt ovat, ei ole meillä muuta turvana kuin pako. Ja josko koettaisimmekin nöyryyhdellä ottaa vihollisiamme vastaan, ei asemamme sillä paranisi; sillä liian hyvässä tiedossa on mitenkä he Pohjanmaalla ovat käyttäneet. Sissit ja salamurhaajat ovat heiltä luottamuksen wieneet, jos heissä luottamusta nimeltä löytyisikin. Parhaaksi siis katson, että jokin kätkee, mitä kätkeä voi, jotta vihollinen, kuin köyhyytemme huomaa, pian feudultamme lähtee. Mutta” — jatkoi kirkkoherra — „nyt on ehkä aika, että menemme kirkkoon rukoukseen, että Herra hirmun karkottaisi pois päältäamme”.

Kuin ka kattera tämä neuvo kirkkoherralle oli, ei tiennyt kukaan muu kuin hän itse, sillä ennen kaikkea olisi hän tahtonut vastarintaa tehdä vihollisille. Mutta kun hänen ajatuksensa sanoi vastarinnan pian mahdottomaksi, tähtyi hänen kivistä miehuullisen intonsa, ehkä kipeästikin tämä pisti hänen sydämeensä. Vanha ukko perämies, joka hywin tunsi sielunpaimenensa, jonka oli kuullut aina ennen keloittawan vastarintaan, ymmärsi muutoksesta parhaiten, mitä pitäjän oli odottaa.

Kun kirkkoherra vanhan tuttunsa kansa astui ulos pihalle, oli se väkeä pian täynnä. Kaikkien kasvot osoittivat pelkoa ja hämmästä. Kirkkovaiki oli rannalle noustessaan saanut tietää, että pastori sekä Rnuutilan ja Mäkelän talot olivat edellisenä yönä vieneet parhaan omaisuutensa Karunkylän saarelle, johonka, syystä että sitä wesi yltä ympäri ympäröitsi, vihollisten ei luultu niin pian pääsevän. Tämä seikka ja pelko, joka aina on samassa mitassa suurempi, kuta hämävämässä tiedossa wauran suuruus on, oli saanut wäen pysähtymään ulkopuolelle kirkkoa. Mistäpäin vihollinen oli tulossa, etelästä, pohjoisesta, idästä wai lännestä, tahi kielialtako yhtä aikaa, sitä ei tiedetty. Mutta sitä vastaan tiesiwät yksituiset jutella yhtä, toiset toista, ja pelko ja hämmästyks oli niin lähestynyt hirmuisuuden rajoja, että useat jo olivat walmiit paikalla lähtemään kotiinsa, pelastamaan, mitä wähää pelastettawaa oli. Kirkkoherran tulo esti heidät tätä tekemästä. Paimenensa kansa wetäysi kansa hiljalleen kirkkoon, mutta tällä matkalla kulki suusta suuhun kirkkoherran Kuljun weneen perämiehelle

antama neuvo. Ja tämä neuvo ei lepyttänyt pelkääviä.

Kirkossa, missä kirkkoherra sydämensä sywimmästä pohjasta saarnasi, tarttui hänen intonsa sanankuulioihin. Pelko kufistui; toivo ja luottamus Jumalaan heräsi uudestaan. Mutta toivo ja luottamus Jumalaan oli viimeisinä kowina aikoina monen mielestä ollut walheellinen; rauhaa oli toivottu; rauhaa ei kuulunut; Jumalaan oli luotettu, luottamus oli pettänyt. Jumalan temppelissä nyt, josko toivo näissä epätoiwowissa ei todelliseksi toiwoksi päässytkään, heissä kumminkin heräsi jotakuta toiwon tapaista, joka sai heidät innollisesti ottamaan osaa Jumalanpalvelukseen. Mutta kuinka epäwakaaiselle pohjalle tämä innollinen Jumalan palvelus oli laskettu, se nähtiin kohta.

Jumalanpalvelus oli loppumaisillaan. Kirkkoherra luki kuolemakiitoksen Kuljun eukkowainaan edestä. Silloin salahman kiiruudella nousi wäki. Hirmu ja kauhistus oli taaskin anastanut kaikkien mielet. Hiljainen sanoma oli lewinnyt kirkossa olewissa, sanoma: „Wiholliset owat tulossa Tyrwäältä päin; Hyrkin talo on poltettu“.

Muuta ei tarwittu. Jos olisi kirkko tuleen sytynyt, ei ulos rientäwien kiire olisi woinut olla suurempi. Muutamassa silmänräpähkessä oli kirkko tyhjänä ja kiitos eufon kuolemasta jäi siltä kerralta, jäi ikuisiksi ajoiksi kesken. Harwat kumminkin tiesiwät syyn tähän äkkinäiseen tapaukseen, ja niissä, joihin sanoma ei vielä ollut ennättänyt, niissä oli kauhistus vielä suurempi kuin niissä, jotka sen olivat kuulleet. Kaikkiin, itse kirkkoherraankin, tart-

tui tämä yleinen hämmästyks. — Semmoista Jumalanpalvelusta ei liene ennen eikä jälestäpäin wietetty Karhun kirkossa.

Ulkona kirkkopihalla seisahdtti se osa wäestä, jonka oli koto Pirkkalaan ja Mouhijärwelle päin. Se osa taasen, jonka koto oli Tyrwäälle käsin, samosi, pian taaksensa katsomatta, tietä asuntojaan kohden. Mistä sanoma oli alkunsa saanut, sitä ei kukaan tiennyt, eikä sitä suuresti kysyttäkään. Kirkkoherra oli ainoa, joka koetti saada pelwosta järjettömät asettumaan. Mutta warsin wähän vaikutti hänenkin sanansa. Wene toisensa perästä laski rannalta, ja kun wähän ajan kuluesja viimeinen oli wesille tyhönnetty, silloin pyyhkäsi kirkkoherra kuuman kyyneleen silmästänsä. Kentiesi aawisti hän mikä kotalo häntä itseänjä odotti.

Nohkuan, Aluskylän, Kiuralan ja Kuljun kirkkoweneet rientawät kiivaasti edelleen samaa tietä, jota aamulla tulivat. Näyttää kuin joutaisiwat he nyt, kuten niin usein ennen, kilpaal; mutta siihen ei ole heillä nyt aikaa. Järwelle wähän matkaa kun pääsewät, tasaantuu wähitellen mielettömyyttä lähenewä pelko, ja ainakin warjoa miehuullisuudesta näkyy miespuolisten kähtöksesjä, ehkä weneet entistä wauhtia kulkewat.

„Hullua hullummatpa olemme!“ ärjäsi Nohkuan wanha isäntä ensiksi. „Kuka sanoo, että huhussa on perää? Kuka on Tyrwäällä käynyt? Minä pahoin pelkään, ettei Tyrwäällä ole wenakoita enemmän kun kotona aamulla“ —

„Etkö kuullut, että kirkkoherraki on pakoon lähtemäisillään?“ mutisi wanha sukko.

„Lähtemäisillään! Niin, kun hätä ja kiurut waatii. Syököön minua hiisi, ellei tämä ästeinen uutinen ole lähtenyt jonkun eufon kierolla olevasta päästä“.

Näin jaaritellen käwi niinkuin wäliin tälläisissä tapauksissa käy. Kaikki rupeesivat häpeämään entistä hätäänsä, warsinakin soutajat Kuljun weneessä, missä nyt muistettiin, ettei eukko ollutkaan saanut tähdeleistä kuoleman kiitosta.

Siedan koskea, jonka alipuolella weneet olivat eronneet toisistaan, oli Kuljun kirkkowane kulkenut ylös, kun ukko perässä yht'äkkiä hypähti pystöön ja huusi:

„Peto wieföön! ellen tietäisi Wenäläisten tulewan Tyrwäältä käsin, sanoisin niiden paistawan päiwällisensä par'aikaa Myrrällä. Mikä julma sawu sieltäpäin nuosee!“

Kaikkiin weneessä waihatti ukon huuto. Kaikki nousivat katsoakseen ukon wiittauksen mukaan. Ankara sawu nousi pian suoraan ilmaan; mutta metsäiset saaret estiwät tarkastelioita näkemästä rantaa, mistä tämä julma sawu nousi. Suunnan mukaan päätiwät kaikki niinkuin ukkolin, että Myrrällä oli walkea päässyt walloilleen.

Wihollisten siellä olostako oli talo tulesa, wai oliko tapaturmaisesti walkea päässyt irti? — Siinä kysymys, johonka wastausta turhaan haettiin. Weneessä sattui olemaan kaksi waimoa, jotka olivat jättäneet aamulla lähteissään pienet lapsensa kotiin. Nämä tulipalon näkiwät Wenäläisten työksi, mutta yhä kiwaammin waatiwat he, että mitä pikaisimmasti kiiruhdettaisiin kotia; toiset taas, joilla ei

niin kallista ollut kodosta pelastettavaa, esittivät, että Karhun kylän saarella turvaa haettaisiin. Niin oli eripuraisuus syntyneissä weneessä, kun ukko ärjäsi eukoille olemaan waiti ja asetti weneen koston kotia päin.

„Onhan aikaa sittenkin palata kun liikempää nähdään miten on“ — mielti hän.

Toista on tehty, toista ajateltu rannalla, missä hylätut ovat päivänsä wiettäneet. Pyhäpäiwän hiljaisuus ympäröitsi heitä. Sitä häiritsi milloin Hannu milloin Sanna, kun tarttui kala onkeen. Näin olivat he istuneet useita tunteja. Kalan saalis oli ollut runsas. Wihdoin, pian samaan aikaan, jona wäki kirkosta törmäsi, olivat he onkimisesta saaneet tylliksi. He tarttuivat airoihin, mutta kootinpäin ei vielä käynyt matkansa. He soutivat salmelle, missä oli wettä matalammalta. Siellä laskiwat he taas rannalle ja siellä nyt Hannu, kahlaten rantaa pitkin, alkoi krapuja pyytää. Aurion loisteessa näkyi salmen pohja. Kuten vielä tänäkin päivänä, ei tarwinnut krawustajan muuta, kuin pohjasta noukkia saaliinsa. Minkä werran nämä kaksi tarwitsi oli pian koottu. Sanna oli rannalla tehnyt nuotion. Siinä krawut sitten kuumassa tuhwasassa paistettiin.

„On kumminkin hirmuista tuollaista kuolemaa kuolla“ — sanoi Sanna, jonka sydämelle käwi nuotionissa kippuroitsewain tuska. — „Kenpä tietää, miten meidän loppumme tulee olemaan. Hirmuisin kuolema kaikista kumminkin tuollainen“.

„Dikein sanot!“ — wastasi Hanna. — „Mutta

me emme tässä tee muuta, kuin mitä esi-isämme ovat tehneet. Se kuitenkin hyvä, että kuolin-tuskanja läpi elukka-raukat ovat warfin wähässä ajassa päässeet”.

Herkullinen ei ollut nuorten aterian rannalla. Mutta mieluisasti he sitä söivät. Kalat olivat kotia wietävät. Niissä oli ainakin päivänsi elatusta.

Syödessänsä miettivät nuoret tulevaisuuttaan. Usken onkiessaan eivät he puheellaan tahtoneet pe-loittaa järwessä uiskentelewiä. Nyt pääsi puhe ir-ralleen. Syksyn tullessa oli Sannan muuttaminen Hannun luo, wanhan Gerfin torppaan. Tulewai-suus oli nuorukaisten mielestä niin ihana, niin suloinen, kuin olisi jota ainoastaan ollut kolko unelma, kaikkea warsinaisuutta wailta. Mutta ehkä nuorten sydämet olivat lempeä täynnä, olisi toin tuskin läsnä olewainen, jos semmoista siellä olisi ollut, huomannut heissä rakastawaisia. Ei hentoa lemmen osoitusta nähty; ja josko heidän filmänsä onnellisuutta loistiwat, oli kumminkin puheesta pois-sa kaikki wiehkeys. Ainoat sanat, jotka tätä tälläistä wiehkeyttä lähestywät, olivat Hannun: „En si-nutta, Sanna, woisi olla iloinen“, — ja Sannan: „Samaten on minunkin laitani“. — Sanottakoon, että näissä sanoissa asui wiehkeyttä, me woimme kieltä sitä, sillä me samme nähä, että niissä asui selwä, puhdas totuus.

Hannu, syöthään, oli heittänyt pitkänsä nuotion wiereen; sieltä hypähti hän kumminkin äkkiä ylös. — „Kuuletko mitään Sanna?“ kysyi hän.

„En!“ wastasi tyttö.

„En minäkään nyt; mutta pane formasi maata

was ten niin kuuluu kaukaa kummallinen jyske, mikä se sitten olleekin”.

Sanna teki niinkuin ylkänsä, ja neidon aamistuksella huusi hän kohta: „Wenäläiset!”

Hannu hymyili: „Wenäläiset! Ei ne niinkään taiwaasta putoomalla tule”. Mutta ehkä hän leikinä piti Sannan arvelun, katosi pian hymyili ja muisto ajasta, jossa hän eli, anasti hänessä sen sian, mistä suruttomuus ja lempi oli karkoittanut kaikki surulliset ajatukset; semminkin kun hän huomasi Sannan lewottomuuden.

„Tulkoon jyske, mistä tulleeekin, mistä syystä tahansa” — lausui hän, „parasta lienee kumminkin, että lähdemme kotia”.

Pian tämän perästä nähtiin vähäinen wene halkaisewan järwen tyhntä pintaa. Ja nyt, soudellen kiiruimmasti kuin ennen, huomasivat nuoret kaukaa kummallisen kolinan. Mutta se kuului — mistäpäin? sitä ei wät osanneet eroittaa. Sellälle oli wät he ehtineet, josta heidän sopi eroittaa Haapaniemen kauniin kartanon. Siellä yht’äkkiä Hannu lakkasi soutamasta. „Zumal’ auta! Wallea on irti tuolla . . . Ei Haapaniemellä! Tuolla Haapaniemen takana”. Musta sawu nousikin korkealle metsän takana taiwahan rannalla.

Sanna, joka perässä istui, ei ollut huomannut, mitä Hannu, joka istui laswot Haapaniemen päin, huomasi, mutta Sanna oli juuri samassa kun kuuli armaansa lauseen nähnyt jotakin outoa hänkin. „Ja tuolla . . . tuolla on myös wallea irti!” — huusi hän — „Myrrän talo palaa. Se on Wenäläisten työ”. —

Nuorten mieliin nousi folkko aawistus. Heidän asemansa siellä olikin kummallinen. Ilma oli lämmin ja tyhni; ei liikuttanut vähäisinkään tuulen wiima järwen sileää kiiltävää pintaa. Ylt'ympäri vallitsi hiljaisuus. Taloja nähyi siellä täällä rannoilla, mutta eläwätä olentoa ei misään. Sitä vastoin kuului kaukaa, ja kuten nyt huomasiwat, kahtaalta päin, kummallinen kolina ja kahdelta kohden nousi musta sawu-patsas suorana taiwaalle.

Sanna waaleni, ja Hannunkin kaswot meniwät wielä wakawimmiksi. Jos todellakin nämä palot olivat Wenäläisten töitä, niin arwaamattoman ätkiä olivat ne tulleet. Jos ne Myrrällä nyt olivat, niin olivat ne jo käyneet, tahi oleskeli osa niitä par'aitaa Kuljussa, Kauniaisessa ja Maurilla.

„Waaran pitkällisyys on saanut meidät fokeiksi“ — fanoi Hannu. „Tottumus on tehnyt meidät huolimattomiksi; muuten eiwät wiholliset olisiwoineet näin ätkinäisesti, meidän tietämättä, samota päällemme. Mutta jos ne owat täällä nyt, niin siihen emme woi mitään. Epäilykseen antauminen on kumminkin waarallisin kailista, sillä pelastukseemme nyt tarwitsemme kaisen järkemme“. Ja Hannu tuli nyt samaan päätökseen kuin äsken näimme Kuljun kirkoweneen perämiehen tulleen.

„Soutakaamme likemmäksi niin saamme ehkä nähdä miten asian todellinen laita on“ — fanoi hän. Ja hiljoilleen alkoi wene taas kulkea kotoa kohden.

Mutta nyt on ehkä aika, ennenkuin käymme edemmäksi kertomukseessamme, katsella miten tämän asian todellinen laita oli. Olisko todellakin sawu, joka kah-

delta haaralta nousi taiwaalle, Wenäläisten matkaan saattama?

Oli!

Wenäläisten wallassa oli Suomenniemi. Harvat olivat ne paikat, missä niitä ei ollut käynyt, missä niitä ei ollut. Näitä tällaisia harvoja paikkoja oli Karflu. Joukko wihollisia, kun Hämeenlinnasta heidän matkansa kävi Pohjanmaata kohden, oli tosin länteen päin poikennut ja kaikkialla missä käiwät, tuhotoitään tehneet, mutta wirrat ja muut tietämättömät syht lienewät estäneet heitä jatkamasta kulkuansa lauemmaksi länteen päin. Samaten oli toinen lauma Wenäläisiä, joka pitkin rantatietä kulki Pohjanmaata kohden, lähettänyt osaston Porista itäänpäin, mutta tämäkään osa ei ollut Karfluun saakka ehtinyt. Mutta mikä ei ensimmäisten laumain kuluksa tapahtunut, se tapahtui toisten seuraawain. Waan se, että Karffulaiset olivat säästetyt tähän saakka, oli tehnyt heidät, niinkuin Hannu sen oikein sanoi, suruttomiksi. Wihollisten tulosta olivat he kuulleet vuhuttawan; ja kun ensimmäiset laumat siwuteitä heidän ohitsensa wetäysiwät, heidän luonansa käymättä, niin siitä tulivat miehuullisemmaksi, jotta, jos pelko aina asuikin heissä, ei se suuria hämminkeitä tehnyt, josko se myöskään ei saanut heitä warustaumaan jollakulla lailla wihollisia vastaan. Siihen lisäksi olivat harvat niistä seurakunnista, joidenka asukkaiden oli tähtynyt paeten hakea pelastuksensa, turwaineet Karfluun. Useat näistä olivat wetäineet erämaan synttiin saloihin ja siellä odottaneet wihollisten poismenoä heidän kotiseuduiltaan.

Näin oli asian laita silloin, kuin se pyhäpäivä alkoi, josta ylempänä olemme puhuneet. Että vähempiä vihollisjoukkoja oli nähty lähipitäjissä, oli Karhusa tunnettu; mutta ei koskaan tiedetty warmaan, missä viholliset olivat; waikka tosin huhu ja wiesti tiesi sittemmin kertoa missä he olivat olleet. Kun pakemat eivät suoraan tietä myöden paenneet waan saloihin wetäytywät, niin ei tänäkään pyhä-aamuna mitään warmempaa heistä tietty. Tiilin isännän kertomus Huittisista oli ainoa, mitä wiime wiikolla oli kuultu. Täten ehkä sellenee se muuten kummallinen seikka, että viholliset taisivat asukkaitten tietämättä samota heidän asuntoihinsa.

Rahdelta haaralta olivat viholliset lähestyneet Karhua. Toinen lännestä Borin tienoilta, toinen idästä, missä se kulussaan oli käynyt Lempäälät ja Akaat, josta sitten osa oli palannut, käynyt Tampereen kosken yli ja sieltä sitten samonnut Pirkkalan kautta niille seuduille, jolla nyt tapaamme heidät. Näitten edellisten tulosta oli Tiilin isäntä tiennyt kertoa, sillä ne nähtävästi kulkiwat hitaamasti kuin jälkimäiset.

Nämä eri haaralta tulewat laumat tuliwat sittemmin yksiin Huidan kohdalla Karhusa, josta sitten osa kääntihe Mouhijärwelle, osa Hämeenkyröä kohden.

Mutta ennenkuin tässä erkaniwat oli Karhunkin pitäjä saanut tuta heidän käyntiänsä.

Wiholliset, mitkä Tyrwäältä päin olivat tulossa, eivät olleet toista sataa lukuisampia. Wastarintaa heille tehdä ei siis olisi ollut mahdotointa, jos olisi nimeliskään woimia löytynyt. Jos olisi heidän wäähä

lukuisuutensa ollut tunnettu, olisi ehkä kumminkin tuen merran voimia ollut, jos eivät viholliset olisi niin tietämättä tulleet. Wampulassa oli koetettu vastarintaa tehdä, mutta kun se koetus sai onnettoman lopun, ottivat Wenäläiset muka siitä syyn koston ja he näyttivät, että kosta osasivat. Mistä olivat käyneet, siinä jättivät jälkeensä jälkiä hirmuisia. Kaunioina seisoi asuntopaikat, tallat olivat pellot, asukkaitten omaisuus joko riistetty tahi poltettu. Näin olivat he käyttäneet. Wammaskoskessa oli tähän aikaan lauttasilta, tehty vanhoista weneistä, joitten päälle oli kansi laskettu. Hurjassa röyhkeydessään olivat viholliset, kosken yli päästyään, tämän lauttasillan tuleen sytyttäneet. Vanhat terwaiset weneet syttyivät pian. Pieska ja sawu nousi loistawana kolkkona taiwaalle. Täältä samosivat Wenäläiset Tyrwään pappilaan, joka oli autioaksi jätetty. Mitä siellä parasta löyttiin, se forjattiin, mutta suuria tawaroita kuin eivät löytäneet, rosot pappilankin tuleen pistivät.

Mihinkä aikaan päivästä tämä tapahtui, tietää lusia, kun sanomme, että sawu, minkä Hannu näki, juuri tuli Wammaskosken lauttasillasta ja Tyrwään pappilasta. Wiimeksi mainitun seurakunnan asukkaat eivät ehtineet kirkkoon, ennen kuin heille oli vihollisten tulo tietty. Tyrwään kirkko — se wanha, mikä vielä tänäkin päivänä on nähtävä lähellä Kautajoen rusthollia järwen rannalla — on pitäjän toisessa päässä pari Suomen nyhystä wirstaa Karhun rajasta. Sinne ei tänä aamuna ehtinyt lufaan muu kun Kataran rusthollin wäki, mutta sekin palasi sieltä pian ja ehti kotiansa juuri niin

aikasin, että taiksi pakoön päästä. Jos nyt olisi järki ollut asukkailla tallella, olisi vihollisten voima pian ollut kufistettu, sillä heidän jo alkuaan vähäinen luku oli eri haaroille wetäynyt. Mutta pelko esti kaikista yhteisistä tuumista.

Utapuoleen päiwää olivat viholliset ehtineet Rautajoelle ja saman kohtalon alaiseksi kuin toiset poltetut talot, joutui tämäkin rustholli.

Sanoman vihollisten tulosta ja niiden käytfestä sai tähän aikaan päivästä kirkkoherra Endel. So lauantaina oli hän korjannut talteen parhaan osan omaisuudestaan, ynnä kirkon kalliimmat tawarat. Ne olivat wiedyt Karfun-kylän saarelle, missä jyrkkänä kohosi Pirunwuori. Tämän wuoren rotkeloihin oli tawarat kätketyt, niin salaiseen paikkaan, että niitä tietämättömän oli mahdotointa löytää. Kun Rautajoen rustholli tuleen sytytettiin, lähetti kirkkoherra perheensä järwen poikki samaan kätköön ja jäi vihollisia vastaan ottamaan nuoren paimenpojan kanssa. Warsin kauan ei tarwinnut kirkkoherran odottaa, ennenkuin lauma tuli. Mutta entistä kiivasta wauhtia tällä laumalla ei enää ollut. Hirmuisessa päivätyössä oli sen woima wäshnyt. Kirkkoherra näki illan hämärtäessä, mitenkä osa laumasta asettaufi Rnuutilan, toinen osa Mäkelän taloihin. Nämä talot olivat autiot; asukkaat niistä olivat paenneet, mitkä metsään, mitkä taafen sanotulle saarelle, jonnekka mannermaalta kaikki weneet olivat kuljetetut.

Utaa oli kulunut; yö oli tulossa. Mutta mitään, joka olisi hiljaisuutta häirinnyt, ei kuultu. Viholliset olivat nähtävästi ottamaisillaan yöfortte-

rinsa taloissa, joissa nyt olivat. Kirkkoherra kun tämän arvasi, pani kynttilän palamaan salin seinässä riippuvan Kristinnaulitun kuvan eteen ja astui huoneestaan ulos, jättäen kaikki ovet auki.

Raskailta askelilla matkusti vanhus lähellä olemaan kirkkoon. Siellä haki hän nuoren paimenpojan kanssa rauhaa yöksi. Wäsyneenä, surusta ja huolesta murtuneena, waipei hän alas sakariston lattialle, poika wawisten ja aaweita peläten wieresjään. Kalman haju muistutti kuolemaa. Kirkkolattian alla lepäsi wainajia, joita viime vuosien kulussa Tuoni kosolta oli waatinut. Mutta wainajat lepäsivät kammioissaan rauhassa; ei häirinnyt rauhan majaa yön alkupuolella muu kuin kirkkoherran raskas huokawa hengitys.

Minkä tähden oli kirkkoherra Herran huoneesen turwainnut? Siihen on waikea wastata. Kentiesi pelkäsi hän joutuwansa, uneen wäsymyksestä uupuneena, wihollisten uhriksi. Kentiesi oli hänen mielestään se pyhä paikka, missä hän oli Herran oppia saarnannut, ainoa sopiwa hänelle.

Yö taifi olla puolessa kun nuori paimenpoika äkkiä hypähti ylös. Sakaristossa wallitsi synkkä pimelys. Sen vähäinen alkuna oli lautaluukulla peitetty ja owesta joka wei kirkkoon ja oli wähän ra'olansa, ei sopinut kirkossa wallitsewa hämärä walo hohtamaan.

Kirkkoherra kun pojan äkinäisen liikunnon huomasi, kyysi hiljaisella äänellä, mikä hänelle oli tullut. Mutta ennenkuin hän ennätti kysymykseensä wastausta saada, tiesi hän jo itse syyn. Läheltä kuului äänijä.

„Sumala, suojele huonettafi ja meitä!“ sanoi silloin kirkkoherra. „Wiholliset owat pappilasfa“.

Ja niin olikin asian laita. Huolimatta päällikönsä kowasta kiellostä, joka olisi heitä pakoittanut lepäämään rauhassa seuraamaan aamuun, oli joukko riwattuja roistoja päättänyt owin päinsä lähteä ryöstöretkelle. So illalla olivat he nähneet kirkon ja pappilan ja tämän viimeisen olivat he uhrifseen walinneet. Heitä oli neljä — neljä julmaa partasuuta, jotka hirmuisissa murhatöissä olivat karaisseet omantuntonsa, ja joille ei mitään pyhää maailmassa löytnyt. Hiljaa hiipien astuivat he pappilaan. Julmaan kiroukseen puhkesivat he, kun owet auki olewaksi huomasiwät. Mutta walo, joka affunasta hohti, sai heidät asettaumaan. He astuivat hiljaa saliin, teräwä, julma ase kädessä.

Kynttilä, huono, talinen, oli pitkälle karralle walanut. Mutta kumminkin sen walossa näkiwät miehet, mitä huoneessa oli nähtäwää. Kristiinnaulitun kuuwa huomatessaan jäiwät he seisomaan. Kirkkoherra ei ajatuksessaan pettnyt, kun hän sen kuwan seinälle heitti. Hän oli wetonut raakalaiden taikauksoon. Josko hän ei suuressa arwossa pitännytään wihollisten tietoa Kristiinnaulitusta, tiesi hän kumminkin, ettei kuwa siitä heille aiwan tuntematon ollut.

Raakalaiset, kun kotwasen aikaa olivat kuwan edessä seisoneet, tekivät ristinmerkin useita kertoja ja lähestyiwät sitten hiljaa pöhtää, jonka päällä kynttilä paloi. Warowasti ja ristinmerkkiä tehden, uskalsi wihdoin eräs joukosta nousta penkille ja tarttua kuwaan. Taroituksena oli hänellä nähtä-

wästi ottaa se alas seinältä. Mutta, kuten lukija jo tietää, oli kuwa lyijystä ja siis jotenkin raskas. Mies kun sen ilman waiwatta oli irti saanut, ei sen painoa arwannut. Suolimattomasti seisoi hän vielä päälliseksi penkin syrjällä. Seuraus näistä oli se, että kuwa, kun se seinältä irtausi, pudota kolahti ensinnä miehen jalan päälle ja siitä lattiaan. Mutta mies, kun samassa loukatun jalkansa nosti, kadotti tasapainonsa ja kaatua röpsästi ensinnä selälleen pöydälle ja pää edellä lattiaan.

Suullen kuwan kostaneen ja tappaneen heidän towerinsa, riensivät toiset kolme hirmustuneina ulos pihalle, pannen niin ahkerasti kuin heille mahdollista oli hospodipomiloita. Mutta melkein pä samassa olikin tapetuksi luultu heidän tykönsä. Kun kuwan nyt tästä huomasiwat ei aiwan ankaraksi, lakkasivat kohta rukoilemasta, mutta eipä heidän mieltensä enää näyttänyt tekewän astua jaliin. Rauan aikaa siinä seisottuaan, kun ei mitään sen enempää kuulunut, uskalsi kumminkin ahneuden himossa toinen towerista hiljaan lähestyä owea ja warsin warowasti kurlistaa huoneesen. Toiset sillä aikaa tuumaili wat täydestä todesta miten taitaisi wat saada kuwan suostumaan heidän yritykseensä. Wihdoin oli heissä päätös syntynyt, sillä nyt kehoittiwat he owella seisoman towerinsa lähemmäs sisälle. Tämä seurasi, mutta naurettaman warowasti, käsky ja pian hänen perässään nähtiin kaksi toweria jalisia. Meljäs, se, joka oli pudottanut kuwan, ei uskaltanut sisälle mennä, syystä että arweltiin kuwan wihastuneeksi häneen. Rukoillen ja ristinmerkkiä tehden astuivat towerit kuwan luo. Hiljaan siihen

ensinnä koskettiin, wihdoin nostettiin se pöydälle. Ja nyt olisi läsnä-olija saanut kummakseen nähdä, miten rosnot olivat kumaa lepyttäwinään. Eräs towerista leikkasi miekallaan wähäisen palan rististä. Tämä pala jaettiin neljään osaan; osa kullekin. Sitten peitettiin kumaa waatteella — — ja nyt mulla oli kuman haltioitsewa woima talosta luopunut — ja se oli seuraawa roswoja.

Nyt kun oli pelko kadonnut, alkoivat towerit saalista hakea. Jo pappilaa lähestyessään, jo Mäkelästä kun ensikerran pappilan näkivät, olivat he huomanneet, että tämä talo kirkon wieressä oli parempi toisia taloja. Tämä seikka oli saanut heidät heidän luvattomalle, kielletylle roswoitkelleen. Mutta nyt kun oli jakamisen aika tullut, kun olivat kaikki paikat tyhni etsineet, huomasivat he häpeäkseen ja wihakseen, että työnsä oli ollut turhaa turhempia. Sillä jos pappilassa yhtä ja toista olisin, jota olisi sopinut riistana ottaa, olivat nämä kalut sitä laatua, että towerein oli niitä mahdotointa muassansa kuljettaa. Kun tämän huomasivat, olisivat he mielellään harmisensa tuleen sytyttäneet pappilan, mutta sitä ei wät uskaltaneet tehdä, luvattomalla retkellä kun olivat. Kiroten ja wannoten wetäysivät he mitättömine saaliinensa takasin Mäkelään.

Seuraawana aamuna otti Wenäläislauman pääliffö asuntonsa pappilassa. Rosnotowerien öiset mullistukset pidettiin jälkinä asukkaitten poispaenemisesta.

Edellisen yön oli kirkkoherra wiettännyt kirkon saharistossa. Namuruskon nousussa kuuli hän wi-

hollisten tulon. Kun hän huomasi, etteivät mitään pahaa tehneet, oli hän astumaisillaan esiin piilostansa, mutta silloin, juuri tötä tehdesjäsä, näki hän jotakin, joka sai hänen jäämään, sai hänen paremman, turvallisemman turvapaikan hakemaan. Hän näki, miten vihollisten taluttamana Mäkelän vanha isäntä, selän takana sidotuilla käsillä, tuotiin pappilaan. Ukon kasvot olivat veriset, hänen toinen silmänsä oli puhkaistu ja syvästä, tyhjästä silmäreijästä tulwasi wertä. Tämän näki kirkkoherra salaa katsoen sakariston luukun ra'osta. Mutta ei tässä tyllä. Hän näki erään upsierin puwussa olewan astuwan ukon luo, näki upsierin tekewän wiittauksia sinne ja tänne, näki ukon pudistawan päätänsä, näki wihdoin upsierin wiittaawan kirkkomiaan aidan wieresä seisowaan haapaan. Näitä wiittauksia ei kirkkoherra hymmärtännyt, mutta wiimeiseen wiittaukseen sai hän pian selityksen.

Tuskin oli upsieri tuon wiimeisen wiittauksensa tehnyt, niin jo taluttivat roswot wanhan isännän wiitatun haawan luo, ja — — jonkun minuutin tuluttua oli räätäly wanhus haapa=puun oksaan ripustettuna, hirtettynä heittänyt henkensä.

Rauhusta hirmustuneena, tarttui kirkkoherra waa= listuneen paimenpojan käteen kiini. Hiljaan astuivat he sakaristosta, kirkon owelle, minkä syrjässä seisoi wähäiset tikapuut. Näitten päähän kun olivat kiwenneet oli kirkon kiwiseinissä jalansioja, jotka loppuivat kirkon wälifatolle. — Tanne, kirkon wälifatolle otti kirkkoherra ja paimenpoika turwansa.

Kirkkoherra kun ei enää pitänyt sakaristoa turwallisena turvapaikkana, ei pettynyt, sillä päivä ei

wielä ollut puoleessa, niin jo kuuli hän vihollisten aske-
jeita allansa kirkossa. Jos olisi hän sieltä löydetty,
mikä kohtalo olisi häntä saanut? Mutta nyt
oli hän suojassa. Kirkon ylisiltä ei tiennyt kukaan
ihmistä etsiä.

Siirtykäämme pari penikulmaa Karhun kirkosta
Pirkkalaan päin.

Zärwelle heitimme Kuljun kirkkowaneen wäkinensä
ja nuoren Hannun morsiaminensa juuri silloin, jol-
loin he vihollisten tekemät tuhotyön alut pitäjän
rajalla huomasiwat.

Kuljun kirkkowane, joka, kun siinä soutawa wäki
ätkäsi Myrrän talon palawan, oli lähempänä sitä,
pääsi pian paikalle, josta se likemmäksi taloa ei us-
kaltanut. Mutta eipä aikaakaan, niin jo lähestyi
Hannun Sannanensa. Kummassakin weneessä oli-
jat tunsiwat pian toisensa.

Mitä nyt tehdä? Zärwellä olivat he hymässä
turmassa, sillä sinne eiwät luulleet vihollisten us-
kaltawan, josko nämä löytäisiwätkin ne wähäiset we-
neet, mitkä rannalla olivat. Palawassa talossa ja
sen lähyydessä oli weneissä istujain koto. Eufot
kirkkowaneessä, joilla kodissansa oli lapsia, itkiwät
ja huusiwat ja tahtoivat wälttämättömästi maalle.
Perämies — Jeremias oli hänen nimensä — riit-
teli kowasti tätä vastaan.

„Olkoon miten on, tänne emme voi jäädä istu-
maan“ — huusi Hannu pienestä wenestään. — „Em-
mepä wielä warsin warmaan tiedä mistä syystä talo
on syttynyt. Pitäisi toli rannalla nähyä joku ihmis-
olento. Zäihän Olli ukko eukkonensa aamulla kotia?“

Tuohon viimeiseen puolinaiseen kysymykseen ei ennättänyt Hannu saada vastausta, ennenkuin itse huomasi maalla, mitä oli kaimannut — eläviä olentoja. Mutta näisjä hän ei nähnyt Ollia. Nannalle samosi palawista huonehista wihollisia, joista muutamat ampuu räjähyttiwät weneitä kohti.

Wähäfsi aikaa hiljeni puhe ja parku weneessä. Hammästyks oli saanut waltaansa jokaisen. Tästä heräsi Hannu ensiksi. — „Maalla ei ole meillä mitään tekemistä, Jumala paratkoon! Lähtekää te, Jeremias, Kiurulaan tahi Karkun kylän saarelle; me Sannan kansja soudamme Siuruun; ehkä siellä woimme maalle päästä kenenkään näkemättä. Saarten rantoja kun soudamme, olemme wihollisten näkywistä poisja“.

Oli Kuljun kirkkoweneessä niitä, jotka suostuivat lähtemään pakoon Karkun kylään; mutta useimmat paniwat vastaan, kun kuuliwat Hannun aikowan salaa lähestyä palawia taloja. Uteliaisuus yhdistyi hirmuun, eikä aikaakaan, niin oliwat molemmat weneet matkalla Siuruun. Täällä Siurun nykhyisen sahan alipuolella, missä vähäinen joki järween laskee wetensä, oli soutajien aikomus astua maalle. Totta on että wiholliset, jos wielä eiwät olisi ehtineet sanotun joen luo, warmaankin ennen yön tuloa jo siellä olisiwat, mutta rannalla, missä joki järween laskeupi, oli jotenkin wankka metsä, jonka suojaissa kodottomat luuliwat löytävänsä turwapaikan, kunnes nähtäisiin, kuinka suuressa määrässä wiholliset oliwat wahinkoa tehneet. Weneet oliwat kätkettäwät niin, ettei niitä löytäisi kukaan outo, ja jos hätä maalla uhkaili, oli niihin turwaumi-

nen. Tämän päätettyä wetähysiwät weneet hiljaan erään wähäisen saaren suojaan.

Rufiani, olet ehkä kummin mielin lutenut tämän kertomuksen nimen. „Sadan leukaluut“ soivat kummalta. Vielä enemmän kummaksunet, kun ilmoittan, että tämä nimi on — — juuri tuon wähäisen saaren. Mutta se nimi ei sillä kertomuksemme aikana ollut; polwet, mitkä eliwät Jeremiaksen ja Hannun jälestä, antoiwat saarelle nimen. Sadan leukaluuksi se nyt kutsutaan.

Weneissä istujat eiwät saarelle nousseet. Ei fulu kumminkaan pitkiä aikoja ennenkuin muutamat heistä sinne nousee, ja silloin ristitään nimetöin saari.

Kun weneet tuliwat joen suuhun, eikä mitään peloittawaa näkynyt, astuivat kulkiat maalle. Muutamat eufoista oli käsretty jäämään rannalle weneitä wartioitsemaan; heidän oli myöskin määränä kohta ilmoittaa, jos nähyisi järwellä mitään peloittawaa. Mutta tuskin oli Jeremias, Hannu ja muut läheneet ja joutuneet metsässä näkymättömiin, ennenkuin wartia-eufot kyllästyiwät rannalla seisomiseen. Päin wastoin ukon jyrkkää käskyä, hiipiwät he hiljaan edellä-meniäin jälestä. Ainoa heistä, wanha Wappo, torpan mummo, joka oli kowakuuloinen ja muutenkin mielensä puolesta wähän „niin ja näin olewainen“, jäi firkkoweneen kofkaan nukkumaan, syystä että hän nukkui, kun wäki maalle astui. Mitä tämä wartiain luvaton poismeneminen sai aikaan, ei woinut kukaan heistä aawistaa.

Hannun mieli, kun huomasi kotiseutunsa palawan, oli muuttunut. Pelko ja hämmästys, mikä häneen-

kin oli alusja pöystynyt, oli kadonnut. Into ja wiha raiwosi hänessä.

„Tjankaiainen on häpiämme, jos annamme Wenäläisroistojen tehdä tuhotöitään ilman heitä estämättä, ilman heitä kostamatta“, sanoi hän, kun maantietä lähestyivät. „Olisi meitä sen verran miehiä, kun meitä on eukkoja ja naisia, enpä suuresti epäilisi“.

Ukoon oli Hannun into tarttunut. „Pöyhkää metsässä, ämmät, tai konttikaa weneiden luo taikaisin“, huusi hän; — „teistä ei ole haittaa parempaa apua, jos wihollisia tapaisimme. Ole ulvomatta Anna! Jos lapsesi kärthy tuolla, myöhäinen apu ei siihen woi mitään. Wai tahdotko huutaa päällemme kaikki wiholliset?“

Ukon kehoituksesta wai toisistako syistä — jääköön sanomatta — erkausi, kun maantielle tulivat eiwätkä siellä mitään pelottawaa nähneet, joukko eukoista, joilla oli kotonja kauempana metsätorπισsa. Minoastaan kuusi oli niitä, mitkä, Hannu ja Beremias etupäässä, lähestyivät Myrrän taloa.

Mitä oli siellä tapahtunut?

Me tiedämme että wiholliset, mitkä Tyrwäältä päin tulivat, tekivät julmuuksiaan, muka kostaaksensa. Mutta mitä oli wäestö tehnyt Tampereelta päin tulioille? Ei mitään; ja kumminkin misjä wiholliset kulkiwat, sinä jättiwät jälkeensä, useimmissa kohden ainakin, raunioita ja surmattuja; niin etenki käwi Suoniemellä. Kuljun ja Rauniaisten kartanot ja Maurin talo oliwat riistetyt. Mutta waiikka wiholliset — tahi osa niistä — jo puolipäiwän aikaan oliwat sinne tulleet, oli kumminkin, kun jo kauempana olewa Myrrän talo oli ilmitulesssa, nämä

tilat vielä palamatta. Tämän vihollislauman päällikkö oli näet ottanut asuntonsa Kuljun kartanossa. Etu-joukko oli samonnut tietä pitkin eteenpäin ja se, jota ei nyt päällikön kiello estännyt tekemästä mitä tahtoi, teki myöskin mitä halusi tehdä. Hannu, kun weneessä istuen järwellä ihmetteli, ettei hän Myrrän Ollia nähnyt, ei tiennyt, että tämä wanhus oli saanut surmansa kun hän koetti wähää omaisuuttansa pelastaa.

Kun Haunu ja Jeremias hiljaan lähestyivät ta-
loa niin lähelle, että metsän reunalta taifuwat nähdä
mitä tulipesän ympärillä tapahtui, näkiwät he jou-
kon julmia partasuumiehiä istuwan wähäisen nuot-
tion ympärillä syöden. Eräs eukoista, Myrrällä
asuma, huomasi, mitä miehet eiwät alussa huomanneet.
„Sumala armahda! Eiwätkö ne ryökäleet
syö ainoata lehmääni! Tuolla, tuolla männyn oksalla
riippuu wuota!“

„Kitati kiinni, kielekäs, wai tahdotko jälki-ruuaksi
joutua!“ kuisikasi ukko Jeremias.

Paikalta, missä seisoiwat, sopi näkymään wähäisen
osan järwen pintaa. Tännepäin oli eräs toinen eukoista
luonut filmänsä. Siellä näki hän näön, joka hämmästytti häntä vielä enemmän kuin
wenäläiset nuotion ympärillä. „Sumala siunatkoon!“
huusi hän jotenkin kowalla äänellä, „mitä tuolla?
On kun onkin meidän weneemme!“

Tämä huuto ja muudan kuiwettunut oksa, joka
taittui, sai erään Wenäläisistä nuotion ympäriltä
kääntymään. Paikalla oli hän ja hänen naapurinsa
pystössä. Wuoka unohdettiin ja tiiruhusti tarttui-
wat miehet aseisiinsa. Muutamia sanoja waihdet-

tiin ja metsään päin riensi joitakuita heistä. Toiset jäivät nuotion ympäri seisomaan.

Wenäläiset olivat siis huomanneet salatarkastajat. Nämä olivat, luottaen siihen että heillä oli weneet turwana, lähestyneet liian lähelle wihollisiaan. Ukko Jeremiaksen varoitukset eivät olleet mitään auttaneet. Nyt kun huomasiwat itsensä nähdyiksi, kun huomasiwat turwapaikkansa — weneet — selällä, eivät nähneet apua muusta kuin pikaisesta pa'osta. Sinne tänne metsään samosiwat eufot. Jeremias ennätti huutaa Hannulle: *Älkäämme erotko!*

Muistamme että, kun wäki maalle astui, ainoastaan wanha ämmä oli kirkkoweneesen jäännyt nukkumaan. Kukaan ei arwannut, että kun weneet selällä seisahtuivat ja sotajat siinä miettivät, wiholliset olivat, weneet nähtyään, päättäneet saada ne itselleen. Kolme wihollista oli, kun weneet taas liikkeelle lähtiwät, heitä seurannut rantaa pitkin, saman metsän suojassa, missä nyt kyläläiset pakeniwat. Nämä kolme olivat ehtineet sille paikalle, missä weneet olivat, wähän aikaa sitten kuin wartioiwat eufot olivat toweriensa jälkeen lähteneet. Wenäläiset kun huomasiwat weneet jätetyksi, lähestyiwät hiljaan; mutta kun waaraa eivät huomanneet, astuiwat he alukseen. Siinä silloin tahi vähää ennen oli wanha mummo herännyt. Hän nyt wasta weneesen astuessansa huomasiwat towerit, ja puhuiwat nauraen, wiitaten ämmään, jolle eivät mitään pahaa tehneet, nähtävästi iloisina siitä, ettei heille weneen saaminen mitään waiwaa maksanut. Ämmä, kun wene wesiille työnnettiin, nousi istualleen ja katseli kummaksuen milloin

naapureitaan, milloin ympärillensä, ihmehtien minnekä omat kumppaninsa olivat joutuneet. Pitkän aikaa tuota tehtyään älysi hän vihdoin, ettei kaikki ollut kuten olla piti, ja jos olisivat venäläiset tarkemmin silmällä pitäneet eukkoa, olisivat he nähneet, mitenkä tämän kasvot muuttuivat. Mutta he eivät mitään huomanneet, he waan nauroivat ja juttelivat.

Kokassa, mihinkä ämmä oli jätetty istumaan, oli pohjalla noin kynnärän pituinen lautapalanen. Tämän nosti ämmä hiljaan pystöön jaloillansa. Selin häneen ensimmäisellä soutu-laudalla istui kaksi venäläistä soutuena, kolmas istui ukko Jeremiaksen paikalla perää pitäen. Tämä perässä istuja oli ainoa, joka olisi voinut huomata eukon aikeita, mutta hän ei pitänyt mitään eufosta. Hiljaan tarttui ämmä lautaan; se oli märkä ja märkhydestänsä raskas. Silmänräpäyksessä oli puolimielinen tehnyt tekonsa. Hän oli seisolle nousten kaisen väkensä perästä iskenyt laudan jotenkin terävällä sryjällä toista soutajaa päähän.

Venäläisten nauru ja puhe hiljeni paikalla. Sen siaan syntyi melke weneessä. Eukolla oli nähtävästi ajatuksissa kurittaa toistakin soutajaa samalla laudalla, mutta siihen ei hän kumminkaan saanut aikaa. Se joka iskun oli saanut, kaatui weneen pohjalle; ne toiset samosivat tulisina eukon päälle. Waan tämä ei heitä odottanut. Sanaa sanomatta hyppäsi hän järween . . . uppoussi, kohosi kumminkin kohta taasen, mutta saadakseen airon isketyksi päähänsä.

Tämä oli tapahtunut wähäistä ennen kun heitä huomasi ukko Jeremiaksen joukko.

„Älkäämme erotkoo“, oli ukko huutanut Hannulle, kun näki, että nyt pa'ossa oli ainoa pelastus. Tähän lauseeseen sai hän nuorukaiselta vastauksen: „Olisi meillä aseita waan!“

Mutta aseita heillä ei ollut. Kukin sai pelastaa omaa henkensä miten taiksi. Tälläisissä pulissa olewiin sopii sananlasku: „Oma suu lähempi kun koton suu“. Huolimatta toisista, karkasi toinen puoli joukosta — eufot — mikä sinne mikä tänne. Jeremias, Hannu ja Sanna eivät toisistaan eronneet.

Mitenkä eukkojen käwi, siitä ei mainitse taru mitään muuta, kun waan sen, ettei heitä sen kowemmin kotiseuduillaan nähty.

Metsä, jonka sisästä Jeremias ja Hannu morsiaminensä, haki suojansa, ei ollut laaja. Oikealla puolella oli pakenioilla maantie; sinnepäin ei käynyt heidän kääntyminen. Edessänsä oli heillä tuo vähäinen joki, wasemmalla kädellä järwi ja takanaan wiholliset ja palawa talo. Wähän matkaa metsän sisään kun olivat paenneet, niin, kun olivat pois ja Wenäläisten nähywistä, seisahtuivat he. Että nyt hywä neuwo oli kulta kalliimpi, sen ymmärswät kaikki; mutta mistä tämä neuwo?

„Miten, sen tuhannen lailla, owat Wenäläiset saaneet weneemme?“ — puhui läähöttäen ukko — „mitä nyt teemme?“

„Ellemme tässä säily, niin olemme perikadon omat“ — wastasi Hannu. — „Eteenpäin, taaksepäin emme pääse; wasemmalle ei, oikealle ei, sillä maantiellä warmaanfin on wihollisiamme. Paras keino on että laskeumme maahan, maata niin liki kun taidamme pensaiden suojaan“.

„Onnen kauppa“; mumisi ukko, mutta parempaa neuvoa ei ollut hänelläkään antaa. Eikä aikaa ollutkaan pitempään neuvottelemiseen, sillä Wenäläisten tulo kuului jo jotenkin lähellä. — Onnen oli kauppa. Pelastuksen ainoa mahdollisuus riippui siitä, että viholliset takaa ajossansa eivät satuisi kätöksä olewiin.

Jeremias haki pikaisuudessa itselleen suojan kaatajapensaani vieressä. Wähän matkaa hänestä makasi Hannu ja Sanna erään kaatuneen petäjän turwissa. Jos missään tässä metsässä oli kätköpaikkaa, niin oli se juuri tässä mihinkä pakolaiset olivat turwainneet, sillä tässä oli metsä jakein.

Sanna ei ollut puhunut sanottawasti mitään, siitä saakka kun hän huomasi Myyrän palawan. Hänen turwansa oli Hannu. Waaleana, wapisewana oli hän tätä turwaansa seurannut ja nyt petäjän suojaassa maaten, syleili hän ylläänsä ja kuis-tasi: „Herra Jumala! Jos ne löytäwät meidät, olemme kuoleman!“

„Itseni tähden en pelkää“ — wastasi Hannu — „mutta sinun, jos sinä joutuisit noiden julmien käsiin. Niin lauan kun elossa olen, se ei kumminkaan tapahdu“ — lisäsi hän kun huomasi Sannan yhä enemmän wapisewan.

Wenäläisten yhä lähemmäksi lähestyminen esti puheen jatkamisen. Näiden huuto ja kirous oli kuulunut usealta päin. Nyt huomasi Hannu oksien ja maassa makaawain puitten räjäyksestä, että jotkut oli häntä ja Sannaa aivan lähellä. Hänenkin sydämensä tykytti nyt kowemmin. Mutta lujana asui hänessä päätös ei eläwänä antautta vihollisten waltaan.

Tärkeä hetki, tärkeä filmänräpäys oli tässä. Hannua ja Sannaa kohti tuli joku. Walmiina hyppätämään ylös piilostansa oli Hannu. Silloin wetäysi vihollinen wähän syrjälle päin. Ajatus: „Sumalan kiitos!“ oli Hannun sydämestä sanoihin puhjeta, kun toiselta puolen paikkaa, missä piilossa makasi, kuuli huudon, johonka toinen lähempänä olewa vihollinen kohta kirouksella wastasi.

Sanna oli painanut umpeen filmänsä; hän tuskin hengitti nyt.

Ensimmäinen, lähempänä olewa vihollinen, kun kuuli towerinsa huudon, kääntyi kulkemaan häneen päin. Tällä tiellään oli hänellä wastassa se katajapensas, jonka suojassa ukko Jeremias majaeli. Ukko oli hiljaisesti wetäynyt pensasta niin liki kun oli hänelle mahdollista. Pian läppyrässä makasi hän tyhristyneenä siinä. Hänkin oli hengittänyt wähän leuollisemmasti, kun huomasi vihollisen siwu meneeksi; mutta nyt. — —

Katajapensas olisi huonosti piilossa pitänyt ukkoa, ellei pensaan toisella syrjällä olisi maannut wanha kanto. Vihollinen nyt kun pensaan luo tuli, kulki entistä huolimattomammasti saavuttaakseen toweriaan. Rannon yli hyppäsi hän; mutta silloin! — — —

Koko painollansa oli hän astunut ukko Jeremiaksen niskalle.

Ukko parka oli piilostansa löydetty. Mutta vaikea on sanoa kumpi enemmän tästä pelästy, vihollinenko wai ukko. Tämä kumminkin kohta älysi waarallisen tilansa. Suuttuneena hyppäsi hän sil-

mänräpähkessä jalkeille, ja samassa filmänräpähkessä oli vihollinen suin päin heitetynä maahan.

„Perhahan forkkaluu! katso toisti mihin astut!“ kuuli Hannu Jeremiaksen huutawan.

Hannu, kun huomasi ukon löyhetyksi, oli piilostaan kohonnut puoleksi. Mikä esti häntä ryntäämästä ukolle aivuksi? miksi lyhyistyi hän alas piilonsa jälle?

Sen teki rakkautensa. Sillä tuskin oli Sanna huomannut Hannun liikunnon, ennenkun hän kaikin voiminsa tarttui häneen. Ken tietää olisiko tämä kumminkaan estännyt Hannua, ellei ensimmäinen filmäheittonsa samassa olisi hänelle sanonut, mikä waara Sannaa uhkasi.

Maassa makasi vihollinen; ukko lyhyistyneenä hänen päällänsä. Mutta vähän matkaa näistä seisoi toinen vihollinen, ampumaneuvo jo suorana ukkoa kohden. Ja samassa, ehkä vähän etäämmältä, kuului ääniä. Jos olisi Hannu ollut yksinään piilossansa, emme tarwitse epäillä siitä, mitä hän olisi tehnyt; — mutta nyt — nyt muisti hän Sannaa.

Ukko tokasi allansa makaawaa muutamia kertoja. Vihollisen maallinin elo olisi nähtävästi tähän loppunut, ellei samassa pysyisi olisi lauennut. Veritulwa ruislahti ukon kyljestä. Huudolla: „Lempo teidät wieföön!“ waipui Jeremias hiljaan maahan.

Nyt tuli Hannun ja Sannan tila vielä entistä vaarallisemmaksi. Pysyyn laukahus kaikui metsässä. Ampuja firosi, julmasti iloiten. Seuraus laukahuksesta ja ampujan huudosta oli, että toiset viholliset tännepäin kiirehtiwät.

Nyt walmisti Hannu itseään kuolemaan; sillä

nyt oli hänestä hänen turwapaikkansa wallan turwaton. Mutta usein kun hätä juurin on, on odottamaton apu lähellä. Ampuja tosin kävi paikallamisjä ukko oli kaatunut, mutta warowammasti kuin ennen kului hän nyt. Hän pelkäsi nähtävästä wäijyjä jokaisessa pensastossa. Kun hän huomasi towerinsa elossa ja jo pyhstössä ja luuli ukko Jeremiaksen kuolleeksi, ei ollut hänellä mielestänsä mitään enää täällä tehtävää. Ennen pois siirtymistään antoi hän kaatuneelle ukolle aika potkahuksen, silmäili epäilewäisesti ympärilleen ja läksi kiroowan towerinsa kanssa, joka ukon iskuiستا oli wäihin tyrmistynyt, warowasti palawaa taloa kohti.

Ohä etäämmältä kun kuului poismeniäin äänet, silloin wasta uskalsi Hannu ja Sanna nousta piilostaan. Hiljaan kullivat he kaatuneen ukon luo.

„Tämän työn et ole ilmaiseksi tehnyt, Wenäläinen, jos minä kostaa woin, sen lupaan ja wannon kautta Jumalan!“ puhui Hannu ja nosti hiljaan ukkoa kantoa vastaan.

Mutta nyt hämmästyhi nuorukainen ja samassa leinusi ilon hohde hänen filmistänsä. „Sinäkö se olet?“ janoi kuolleeksi luultu hiljaisella äänellä.

„Jumalan kiitos hän elää. Mutta kuinka werissä!“ oli Sannan wastaus.

Werissä oli ukko, mutta weritulwaansa tuli hänen arwattawasti kiittää siitä, että hän wieselä hengissä oli. Hän kun tunsi luodin sattuneen kylkeensä oli ilman omaa tahtoansa kaatunut. Mutta tyrmistykseen hän ei tästä kumminkaan waipunut. Hän päätti olla olewinaan kuolleena, sillä watarintaa tehdä oli hänelle nyt mahdotoin, sen hawaitsi hän

Ja taas nousi nuorukaisten ja ukon välillä kysymys: „mitä nyt on tehtävänä?“ Mutta nyt oli Sannan vuoro vastata:

„Ensiksi on ukko Jeremiaksen haava sidottava, jottei veri pääse kiville juoksemaan“.

„Niin, se on ensimmäinen työ!“ vastasi Hannu. Ja nyt koetti hän varovaisesti riisua taksin ukon yltä. Mutta jos ukko olikin maatessaan maassa vähemmässä määrässä tuntenut haavansa kivun, nyt kun häntä liikutettiin parhahti hän kovasti.

„Hiljaan, Jumalan tähden!“ puhui Sanna pelästyen. „Se on minun työni! Johonki minäkin kelpaan“. Ja naisen aistilla riisui hän taksin ukon päästä, niin varoin, niin hiljaan, että vaikka ukko oli tuskisansa, hän kumminkin saattoi huntoansa pidättää. Sitten rievuilla ja redivilla, mitkä käsillä olivat, koetti Sanna veren tulvaa estää. Ja tässä työssään onnistui hän, ehkä täydellisesti, kumminkin niin että ukko, ehkä heikkona ja horjuen, taifi pystyyn nousta.

Näitten seikkojen tapahtuessa oli päivä ehtoole kulunut ja ehto yöksi alkanut muuttua. Yön yö, kesäinen yö on kaunis ja lämmin. Aurinko, joka ei pitkäksi aikaa levolle laske, valaisee hohteellaan sitä. Mutta kumminkin, kun jo kesäyhdän kulunut on, ja päivät yhä lyhetä alkavat, wallitsee, kun aika syksyille kuluu, öinä aina yhä enemmän tummenema hämäräys. —

Hiljainen maalea yö, joka jo hämäräyden rajoja lähestyi, ympäröitsi pakenioita, missä metsässä seisoi, haavoitettu keskuudessaan. Samua, tuli-

paloa ei enää näkynyt Myrrältä. Ilma oli thyni, lehteä puussa ei liikkunut; ylentävä hiljaisuus asui luonnossa. Tämä — yön hiljaisuus — saattoi kummallisen, oudon, wiehkeän tunnon pakolaisten sydämiin, tunnon, joka sai heidät laskeumaan polwilleen nöyrhydessä kiittämään Luojaa kummallisesta pelastuksesta. Pelko oli heidän rinnoistansa poistunut ja ajattelewa järki ottanut sijansa heidän sydämissään. Mutta kumminkin asui näissä sydämissä kostonpyyntö; waikka ei nyt enää kuitenkaan se koston himo, joka wihan innossa ei tiedä muuta kuin miten pahalla pahaa palkita.

Torppaan, missä Hannu isänsä ja sisarensa kanssa asui, oli toista wirstaa. Sinne päin alkoivat pakolaiset astua. Hiljaisesti, hitaasti käwi kulku. Hannu talutti ukkoa, Sanna kulki heidän takanansa. Monta sanaa ei tiellä waihdettu; kullakin oli itsellään kylläksi ajattelemista, ja mitä Hannun hiljaisissa ajatuksissa nyt päätöksiksi kypsyi, se on kohta nähtävä. Sannaansa ja haavoitettua wanhusta hän ei tahtonut jättää, muuten olisi hän ehkä kohta pannut mietteensä toteen.

Maantien yli olivat pakolaiset päässeet, päässeet jo vähän matkaa polkuakin, joka wei Hannun kotiin, kun ukko julmasti ärjäsi. Kuivunut oksa oli koskenut hänen haavoitettuun kylkeensä, oli siirtänyt tukon, joka haawaa peitti, oli saanut weren uudestaan wuotamaan. Siinä tähtyi pakolaisten seisahtua. Sanna sitoi uudestaan ukon haawan ja nyt lantoi Hannu wanhusta. Näin käwi kulku nopeammasti ja vähän jälkeen leski-yön olivat metsässä waeltajamme perillä metsätorpassa. —

Sanna kiiruhti sisälle. Torpassa ei ollut ke-
tään. Autioksi oli se heitetty. Vanhus — Han-
nun isä — ja Hannun nuori sisar olivat kadon-
neet.

„Olisiko heitä onnettomuus kohdannut?“ — oli
Hannun ensimmäinen surullinen mietintö, kun huo-
masi isänsä ja sisarensa poikessa olevan. „Olisi-
vatko ne lähteneet kylään ja siellä joutuneet wi-
hollisten käsiin?“

„Sitä en usko“, sanoi Jeremias. „Erkki on
liian kivuloinen kylää käymään ja Priita, sisaresti,
ei ole ukkoa heittänyt. Luultavasti ovat ne met-
sään hiipineet“.

„Täällä olisivat kumminkin olleet hywässä tal-
lessa“ puhui Hannu. „Polku tänne on aiwan kaita
ja tuntemattomalle tuskin näkyvä. Tänne' eivät
viholliset osaa ja täällä eivät ole käyneetkään, ei-
wätkä käy. Siis...“

Hannu ei kohta jatkanut. Hän loi silmänsä San-
naan ja kummallinen, hellä tunto katkasi puheen.

Sanna näki, että Hannulla oli jotakin mielessä,
jotakin, jota hän ei suoraan rohjennut sanoa. Hän
katsoi vakavasti sulhoonsa ja kyshyi: „Siis, mitä
aiot tehdä? Jotakin liikkuu mielessäsi“.

„Siis on minun meneminen heitä etsimään“ lau-
sui Hannu. „Tääkää te tänne siksi aikaa. Pitkiä
aikoja minä en wiivy“.

Hannun kasvot olivat rauhalliset. Sanna ei
osannut aavistaakaan, mitä Hannun mielessä liik-
kui. Hän oli kumminkin juuri awata suunsa pyhyn-
nölle, ettei Hannu heitä jättäisi, kun tämä lisäsi:

„Jos on isäni ja sisareni metsään kätkeineet, niin

fauas eivät he ole menneet, sillä rakas on heille tämä paikka. Taita sinä Sanna walleaa, keitä ruokaa; vielä on wähän wakassa jauhoja liemeksi. Minä pian palaan. — Kailissa tapauksissa, pysylää täällä kunnes minä tulen takaisin”.

Hannu lausui nämä sanat niin rauhallisesti, niin uskowaisesti, ettei osannut Sanna ja vielä wähemmin ukko häntä menemästä kieltää. — „Mene, mutta tule pian takasin”, sanoivat he poislähtewälle.

Hannu meni; lähti metsään päin, metsäpolkua. Sanna seurasi häntä filmäilyksillään niinkauan kun hän näkywissä oli. Sitten asetti hän ukolle wuoteen ja rupesti tulta ahjoon laittamaan, tahi paremmin tulta wirittämään, sillä kytewiä hiiliä löysi hän tuhkan alta.

Hannu oli metsäpolkua metsään päin lähtenyt kulkemaan. Hänen muotonsa, kun hän läksi, oli ollut niin rauhallinen kun aina ennenkin aikoina, joina hän kirwes olalla tätä polkua kulki kastea halkaamaan. Mutta tuskin oli hän kääntynyt selin kotiinsa, ennenkuin hänen kaswonsa saivat toisen muodon. Kummallinen loiste kohti hänen filmistänsä, ja hiljainen huokaus: „Mäenkö Sannaa ikänä enää!” nousi hänen rinnastansa.

Kulettuaan niin pitkälle metsäpolkua, ettei häntä enää sopinut mökin ympäröstöltä nähdä, poikkeusi hän ätkiä wajemalle; sitten kiersi hän mökin ympäri metsän suojassa, ja seisoi pian polulla taas, mutta nyt seisoi hän päin kylään. So arwaat lufiani, mikä hänellä oli mielessä. Isäänsä ja sifartaan hän ei lähtenyt metsästä hakemaan, ehkä

hän, kun lausui niiden sinne paenneeksi, ei walehdellut. Sanna oli hänelle kalliin maailmasja, ehkei hän ymmärtänyt eikä paljon ajatellutkaan kuinka kallis hänelle morsiamensa oli. Sannan tahtoi hän ensin rauhalliseen turwapaikkaan, ennenkuin uskalsi tehdä, mitä sydämensä hänelle käski. Nyt oli Sanna suojapaikan löhtänyt. Hän itse, Hannu, oli pienellä walheella päässyt wastuksetta lähtemään. Hannu oli tästä mielissänsä.

Hän kulki hiljaan ja warowasti. Hänellä oli aseena firwes kädessään. Sen oli hän kotoansa ottanut. Sanna sen kyllä hänellä näki, mutta ei sitä ensinkään kummastunut. Yön hiljaisuus wallitsi vielä; linnutkin oksilla nukkuiwat, kulkian askeleet eiwät heitä herättäneet.

Näin tuli hän maantielle; hän seisahtui tien syrjään ja silmäsi ympärilleen. Ei mitään pelättävää nähtynyt eikä kuulunut. Hiljaan kulki hän Myrrälle päin. Talo oli poroksi palanut. Wiimeiset hirret kytivät, samate kuin wanha pölkky nuotiossa, jonka ympärillä wiholliset päivällä oliwat istuneet lehmänpaistia syöden. Mutta nyt wihollisia ei nähtynyt ei kuulunut missään. Hannu ihmetteli ja kummallinen kammo täristytti hänen ruumistaan, kun hän surmatun Olin ruumiilliset jäänökset näki.

Wähän aikaa katseli hän talon raunioita, sitten lähti hän kulkemaan Kauniaisten kartanolle. Entistä vielä warowaisemmasti kulki hän nyt. Sahtia olitiin hänellä siihen.

Noin kiwiheittämän talosta seisahtui hän äkkiä, Pian ihan hänen wieressänsä puuta vastaan nojaten selin hänelle, näki hän wihollisen. Nukkuiko tämä,

oliko hän walweella, sitä ei Hannu tiennyt. Mutta että wihollinen tähän oli pantu wartiamieheksi, sen hän ymmärsi. Silmänräpäyksen aikaa seiso Hannu mieltien. Wihan wimma sai hänessä taasen walan. Hiljaan hiipien lähestyi hän wartiaa, ja nyt huomasi hän, että tämä oli uneen waipunut, että hän kannolla istui. Rohkeammasti lähestyi Hannu, nosti kirweensä ja — — äänettä waipui wartia ijanlaskiseen uneen.

„Olisi meitä kymmentunta miestä, niin työmme onnistuisi!“ mumisi hän forjaten kaatuneelta hänen aseensa. „Mutta nyt!“

Toinen olisi ehkä tähän salamurhaan tyytynyt. Sitä ei Hannu tehnyt. Toinen olisi ehkä nyt paennut, Hannu astui hiljaan kartanoa yhä lähemmäksi. Itse kartano on jotenkin korkealla, josta näky-ala on warsin ihana ja kaunis — josta nimensäkin. Kulkulan törmä puistoineen esti kenenkään näkemästä Hannua, jos olisi näkijää ollut. Hannu pääsi ihan pihaa ympäröiwäin huoneiden taakse. Täältä huoneiden wälistä sopi hänen nähdä, miten pihalla oli asiat. Kesellä sitä oli nuotio, joka oli sammumaisillaan; sen ympärillä makasi, mikä päin mikä jaloin tulta kohden, joukko wihollisia, mitkä kaikki näkyiwät lepääwän sywimmässä unessa. Hannun sydän tylytti entistä lowemmin. Jos hän yksin näitä vastaan rupeisi taistelemaan, oli hänen kuolemansa ta'attu. Ja kumminkin . . . Kuta enemmän aikaa hän kujastansa makaawia katseli, sitä enemmän kohosi hänen intonsa, hänen halunsa antautua epätasaiseen tappeluun. Kiwäärit oliwat pysytetyt toisiansa vastaan wähän matkaa nuotioista.

Jos hän hiljaisuudessa voisi varastaa pois limpsion, niin eivät pysyht hänelle wahinkoa tekisi.

Tuskin oli tuo ajatus johtunut hänen mieleensä, ennenkuin hän jo oli päättänyt. Kirwes kädessä astui hän hiljaan, warowasti pihalle; hiipi kiwäärien luo ja ryhtyi työhönsä. Maassa maaten, kirwes wieresään, pakoön walmiina, aina tuon tuostakin luoden silmiänsä nukkuihin, askaroitsi hän. Kolmessa kohden oli nuotion ympärillä kiwäärejä pysytetty, kolme lusakin kohdassa. Suurella waiwalla oli hän jo kuusi kiwääriä limpsiot pois ottamalla tehnyt wahingoittamattomaksi. Hänen lyhtensä olivat nyt kuluneet, hänen sormensa päät weressä. Hän ei enää woinut jatkaa; limpsiot istuivat lujassa. Silloin ei ollut hänellä neuwoa muuta kuin kaataa pois sankkikruutin wielä jälellä olewista. Mutta silloin huomasi hän mitä ei ennen ollut huomannut. Kiwäärejä oli useammissa kohdin. Rujustansa ei hänen sopinut nähdä muuta kuin puoli pihaa. Nyt huomasi hän asuinhuoneen seinää vastaan useampia ja ymmärssi samassa waiwansa turhaksi.

Toinen olisi ehkä tähän tyytynyt ja nauraen mietinyt Wenäläisten kummastusta kun herättyänsä he limpsiot kadonneiksi huomaisivat. Hannu ei sitä tehnyt. Hän oli kerran intoon joutunut. Hän, waikka yksin, oli tullut miehuullisemmaksi, kun hawaitsi miten siikissä unessa wiholliset nukkuiwat. Hän nousi ja lähestyi tuskin hengiten nuotiota. Siinä tunsi hän miehen, joka Jeremiasta oli ampunut, ja nyt ei hän enää omaa waaraansa mietinyt. Mies makasi jalat nuotioon päin selällänsä.

Hänen luoksensa kulki nuorukainen. „Sinulle minä ainakin annan passin“, mumisi hän, ja kuten ranskaa ennen metsästä iski hän voimainja takaa miestä kirveen terällä päähän.

Mutta jos oli wartiamies äänettä kuollut, niin tämä ei. Ennenkuin päivänsä lopetti ennätti hänen kertansa ärjähtää ilkeästi, josta wieresfänsä maakaawat towerit puoleksi heräsivät.

Jos nyt Hannulla olisi ollut vähänkään malttia, jos hän olisi moniaita silmänräpähyksiä odottanut, sen tietää, miten olisi hänen työnsä onnistunut, mutta innostunut nuorukainen, kun kuolewaisen ärjähdöksen kuuli, luuli itsensä huomatuksi, luuli wäestön heränneeksi ja päätti uhrata niin monta kun thymistyneistä unenhorroksissa olewista ennätti. Kiiruhusti repäisi hän kirveen kuolleen päältä, mutta kohta laskeakseen sillä toista.

Kolme oli pihalla täten surmansa saanut, ennenkuin muut ehtivät jalkeille. Vielä kahteen koski kipeästi kirvehen terä, ennenkun nuorukainen näki parhaaksi pa'ossa hakea pelastuksensa. Miten hiljaan hiipiwäisesti hän pihalle oli tullut, siten kiiruhusti rientäen pyrki hän nyt sieltä pois. Ja kiirut olikin nyt käsissä. Sillä jo ennenkuin hän oli kujan ehtinyt, kuuli hän takanansa kivaärilukfujen räiskeen, waikei sitä mitään sen kummempaa seurannut.

Kujan toisessa päässä oli vähäinen kiwi. Hannu kun kujaa äsken hiipi, ei sitä huomannutkaan. Nyt pa'osfansa astui hän sen päälle. Se keikahti ja kirwes kädessä makasi nuorukainen maassa. Wasemman käsivartensa oli hän pahasti loukannut. Mutta

ehkä hän pian samassa oli jalkeilla taasen, oli tämä lankeemisensa kumminkin häntä wiivoyttännyt ja wiivoyttännyt niin, että hän, kun taaksensa kääntyi puolustaakseen itsensä, joutui takaa-ajajainsa käsiin.

Mihinkä oli poika parka turwainnut kun hän tähän waaraan antausi? — Sitä on vaikea sanoa. Hän oli ehkä luullut pääsevänsä pakoan, ennenkun uniset miehet ennättiwät tointua, ja jos tointuivatkin sitä ennen, niin — — — mutta arweluille emme rupee. Jumala tietnee, ajatteliko poika parka mitään muuta kuin kostoan, karatessaan yksin hymmenien päälle. Wähän puuttui ettei hänen onnistunut. Mutta vähästä paljon riippuu ja hänen vähästäan se, että hän nyt oli surmattujen towerien wallassa.

Mitä tekewät viholliset hänen kanssansa? Surmaawat hänen paikalla, hirttäwät hänen, polttawat hänen tulisesa nuotiossa?

Moni muu shyttömämpi on tässä hirmuisesa sodassa saanut tälläisen ja vieläpä hirmuisemman surman.

Sloiten ja riemuiten toiwat kiinni-ottajansa hänen pihalle. Siellä oli nyt asema toisellainen kuin ennen. Kaikki oliwat nyt jalkeilla. Ei ainoastaan ne, mitkä nuotion ympärillä lepäsivät, myöskin ne mitkä huonehissa oliwat majoelleet, ja joiden kiwäärit Hannu oli seinää wasten pannuiksi nähnyt, oliwat pihalla. Niiden seassa huomasi Hannu pari upsterialain.

Töyttimällä ja potkimalla wiettiin nuorukainen näiden luo.

Hannu kun huomasi, ettei hänellä ollut muuta

kuin kuolema odotettavana, tuli tästä warmasta tiedosta, jos mahdollista olisi ollut, vielä yhä entistä rohkeammaksi. Hän katseli vakavilla silmäilyksillä ympärilleen ja ilwehmyyhyin wetäysiwät hänen huulensa, kun hän huomasi useain wenäläisten kummastuffella kaipaaman heidän limpsiötään. Mutta pitkää tarkastuksen aikaa ei hänelle suotu, ennenkun hänen tuli wastata teokfistaan, ja ettei tämä vastaaminen ollut leikintekoa, huomasi hän ympärillensä seisowain sotilaiden riemuwista kaswoista. — Mutta kumminkin tapahtui, ennenkuin hän vastaamaan käskettiin, tapauksia semmoisia, ettei Hannu tiennyt mitä hänen tuli ajatella. Niin kummalliselta näkyiwät ne hänelle.

Wäen päällikkö ei läänthynyt puheellansa Hannuun, waan eräasen sotilaasen ja kiivaalta ja kowalta näytti hänen katsantonsa. Hän puhui muutamia sanoja, joita ei Hannu hymärtännyt, mutta että upseeri sotilaille antoi joitakuita käskyjä huomasi hän kohta. Laumasta erkausi kaksi ja lähtiwät pihalta metsään päin. Samassa tarttuiwat toiset siihen sotilaasen, jota upseeri ensinnä oli puhutellut, huolimatta hänen armophynnöstään heittiwät he hänen maahan ja nyt alkoiwat he onnetonta kurittaa raakalaisten raaimmalla tawalla. Säästän lufiani tunteita, kun heidän kertomatta tämän julman kurin laatua. Sanottakon waan se, että kun oli waiwanen saanut kurinsa, makasi hän maassa ruumiina.

Tämä oli jotakin outoa, odottamatonta Hannulle. Jos olisi kurin laatu ollut toisellainen, jos waiwanen kohta olisi kuoliaaksi ammuttu, olisi se ehkä

ollut Hannulle mielleentkin, sillä yhtä hän se oli kuka vihollisensa surmasi, mutta nyt tätä julmaa menestystä nähdessään unniesti Hannu silmänsä ja inho anasti vihan siian hänen rinnassa.

Mutta minkätähden tämä julma kuri tuli waiwaisen osalle? Me voimme waan arwelulta wastata siihen. Ja arwelumme kuuluu näin: Tämä sotilas raukka oli pantu kartanoa wartioitsemaan ja hän oli, kuten muutkin sotilaat, nuotion wiereen nukkunut. Siinä hänen rikoksensa, joka sai kolmelle towerillensa surman.

Että tämä oli onnettoman rikos, näkyi siitäki, että silläikaa kun hän tuskiensa wäänsi itseään, toiwat ne, jotka upsierin käslystä oliwat metsään päin wetäineet, esiwartian ruumiin pihalle.

Wiisi henkeä oli siis tämä Hannun salainen ryntäys maksanut. Nyt — nyt tuli hänen wuoronsa.

Sotilaat seisoiwat walmiina paikalla tottelemaan upsierinsa käslyn. Mutta tätä käslyä ei niin pian annettu.

Wenäläisten parissa oli eräs, joka osasi Suomen kieltä. Tämä kutsuttiin esille ja nyt alkoi kummallinen tutkinto.

„Sano hänelle“ — huusi upsieri tullin kautta — „että hän eläwältä poltetaan“.

„Minä tiedän sen, mitäpä siitä!“ wastasi Hannu ja tulkki käänsi hänen sanansa.

„Sano hänelle, että hän ensin piestään!“

„Wähät siitä! Nuo tuolla olen minä kumminkin surmannut; se on minun kunniani. Pieskää waan minua“.

Nuorukaisen wakaa läytös ja jäykät wastaukset

waikuttivat upseerissa ihan toista kun läsnä-olevaiset sotilaat olivat ajatelleet. Upseeri kun oli kuulut Hannun viimeisen vastauksen, jäi seisomaan pitkään katsoen poikaa. Hannu ei tiennyt muuta kuin, että seuraava sana upseerin suusta oli hänen tuomionsa. Hän pani lästensä ristiin rinnallensa ja uhkaavilla silmillä silmäsi hän tuomariaan.

Kaksi ajatusta nähti upseerissa taistelevan. Wäliin loi hän silmänsä yhtewään nuotioon wäliin, kuoliaksi ruoskittuun sotilaasen päin. Wihdoin nähti hän päättäneen. Sanan sanoi hän ja wiittasi formella kenttää. Sanaa ei Hannu hymärtänyt, mutta mitä sana sisälsi, sen huomasi hän, sillä samassa tarttuivat lähellä seisijat häneen ja woimatta suurta wistarintaa tehdä, oli poika parka heitetty kumoon kentälle.

Hannu arwasi, että sama kuolema, joka wartialle oli tullut osaksi, oli hänelle määrätty. Ja ehkä hän jo itsesjään oli sanonut jäähyväiset elämälleen, käwi nyt, kun kuolema oli hänen edessä, kummallinen, kauhistawa pelko hänen sydämensä läpi. Mutta mitä auttaa pelko kuolemassa! Pelko ei pelasta.

„Nyt on tarwis kaikkea järkeämme“ — oli Hannu sanonut järwellä weneissä istujille. Nyt, jos koskaan, tarwitsi hän itse kaiken järkensä.

Nero keinon kekii! Sen sananlaskun tunsii Hannu. Mutta, jos kysytään neroa keltä, niin sitä kysytään siltä, joka semmoiseen pulaan on joutunut, johon nuorukaisemme tässä, jos on hänellä mieli semmoisesta pulasta päästä. Wäärin sanoisimme, jos lausuisimme Hannulla olleen tässä tällaista pelastawaa neroa. Mutta josko pahoissa pulissa nero ei itseään tunne,

ei ajatusten perustuksiin nojau, niin, jos sitä kella on, se ihmisen itsensä siitä tietämättä saapuu muotoon, tuskissa ikäänkuin irtaapi se ja synnyttää seikkoja, jotka, jolleivät kohta pelasta, kumminkin ajaksi keskeyttävät tapaukset heidän juoksuunsa.

Hannu kun tuntuvasti tunsi mikä häntä odotti, lärsi sanaa sanomatta vähän aikaa. Nyt'äkkiä huusi hän: „Tätä työtä, te roistot, ette tee kostamatta!“

Mitä hän näillä sanoilla oli sanominaan, sitä ei hän itse tiennyt. Kentiesi toivoi hän kostoa siltä isänmaalta, jota hän, ehkä itse siitä tietämättä, rakasti. Olkoon miten ollee tämän toivonsa kanssa, näissä sanoissa asui kumminkin se syntyksana, joka hänen eloon palautti.

Että sanansa oli kuultu, sen huomasi Hannu kohta, sillä pyövelit laffasivat häntä lyömästä, ja tulkki käänsi hänen sanansa upseerille.

„Mitä näillä sanoilla tarkoitat?“ oli kysymys, joka iskujen siassa seurasi.

Nyt oli Hannun ajatus saanut johtoperän. Hän ei suoraan kysymykseen vastannut; hän vaan lausui: „Sen sanon, että minun voitte tappaa yhdellä tahi toisella keinolla, mutta tappakaa vaan, itsepä sitten näette, kenenkä tapoitte“.

Nämä sanat saivat aikaan pitkän keskustelun upseerein välillä. Mutta mitä siinä keskusteltiin, sitä ei Hannu ymmärtänyt. Että hän oli aiottu jossakin muuksi kuin uhriksi kuolleiden vihollistensa haahmoille, sen huomasi hän siitä, että hän nostettiin ylös, että hän wiettiin huoneeseen.

Mitä siellä tapahtui on kerrottava, koska huoneessa kypsymät Hannun äsken syntyneet ajatuk-

set, jotka saivat kertomuksemme seikat ihan toiselle radalle. Miksi upseerit luulivat Hannua, se tosin ei ole tiedossamme, mutta, ettei häntä enää niin halpana pidetty kuin hän todellakin oli, sen huomasi nuorukainen itse kohta. Hämärät sanansa ja urhea, peloton työnsä oli tämän vaikuttanut. Hannu älysi, josko ei aivan selwään, kumminkin osaksi asemansa.

Täällä nyt koettivat upseerit kaikin päin tiedustella Hannulta asioita, ja hän, nuorukainen, tiesi heille vastata. Mutta aivan paljoa wiisaammiksi eivät viholliset tulleet. Hannu osasi antaa wiitauksia semmoisia, mitkä saivat Wenäläiset hämmästyään. Ja kun hän kerran oli sanoillansa, sanomillansa sen woittanut, oli hän samalla itse woiton puolella. Upseerit näkyivät unohtaneen, mitkä tuhotyöt hän, yksityinen, oli matkaan saanut. Pää-asialliset tiedot, joita Hannu antoi, olivat seuraavia: Suomalaiset olivat tarttuneet aseisiin, olivat wannoneet tappaa jok'ainoan vihollisen. Paikakunnilla, missä Wenäläiset olivat käyneet, oli wäki kokoontunut ja salaa alkanut marssia heidän jäljissänsä. Mouhijärwellä ja Kyröissä oli samaten wäki tarttunut aseisiin, jotta nyt, kun Wenäläiset olivat Suomalaisen käsissä, yleinen surma heitä uhkasi. Siihen lisäksi tiesi Hannu kertoa, että nämä hankeet olivat warsin salaisesti toimitetut, jottei Wenäläisten pää-armeija saisi siitä wähintäkään tietoa. Sen osan vihollisia, joka nyt Suoniemessä majaili, sanoi Hannu Suomalaisen arwanneen noin pariksi sadaksi mieheksi, ehkei hän woinut tätä ihan todeksi wakuuttaa. Näillä tällaisilla

tiedoilla, joita hän vähitellen ja ikäänkuin pakosta jakaeli, sai hän vihollisensa yhä enemmän hämmästyntymään, varsinkin kun hän lisäsi: „Puhunko waletta wai totta, sen olette minun äskeisestä käytöksestäni nähneet. Me olemme wannoneet oman kuolemamme uhalla kosta. Ettemme apua hae liittolaistemme paljoudesta, sen olette te huomanneet. Sotainen meistä on walmis kuolemaan“.

Tämä viimeinen puhe suututti kumminkin hirmuisesti toista upsiera. Paljastetulla miekalla oli hän walmis ryntäämään Hannun päälle. Mutta tästä esti häntä toinen, ja pitkä keskustelu alkoi taas upsierein välillä. Tämän keskustelun kestäessä ennätti Hannu taas mieltä ja, kuta enemmän hän mielti, sitä yhä enemmän rupefi hän toimomaan omaa pelastustaan.

Wihdoin oli keskustelu loppunut. Mutta tämä oli synnyttänyt kummallisen esityksen, joka nyt Hannulle tehtiin.

„Elämäsi on meidän wallasjamme, mutta me tahdomme armoittaa sinua, jos sanot mihinkä aikaan Suomalaiusten on aikomus karata meidän päällemme. Siihen lisäksi tulee sinun sanoa, millä lailla woimme tätä päällekarfausta wälttää“.

„Etten minä kuolemata pelkää, sen luulen jo teille näyttäneeni. Mutta kumminkin, koskei minulle vihollisenkaan kuolema ole mieleen, jos waan sitä wälttää taidan, tahdon wastata kysymykseenne. Kun aurinko on tähdelleen nousnut taimahalle, silloin pelastakoon itsensä kuka teistä sitä woi. Wie-läpä tahdon lisätä pelastuksen keinonkin. Teidän hallusjanne on suuri kirkkowane ja joitakuita toi-

sia pienempiä. Paetkaa mannermaalta jollekulle saarelle, niin kauan kuin aikaa on, ja odottakaa siellä kunnes Suomalaiset ovat siuru kulkeneet“.

Mitä Hannu tällä neuvoollansa mietti, lienee war sin waikoa sanoa. Kentiesi ei ollut hänellä mitään muuta juurta tähän lauseeseensa kun se: „Joka aikaa woittaa, sille woitto koittaa“.

Toinen upsiereista, se joka olisi tahtonut paikalla surmata Hannun, silmäsi häntä kauan epäilevästi. Wihdoin tyyhi hän:

„Mitä takaa, ettet sinä petä meitä?“

„Se että teillä on weneet, että te niillä pääsette minne tahdotte“ — wastasi Hannu.

Tämä wastaus tyydytti nähtävästi epäileväistä. Upsierit taas juttelivat keskenänsä. Seuraus tästä oli, että muutamia sotilaita kutsuttiin sisälle ja näille annettiin nyt useita käskyjä, jotka näkywät kummaastuttawan heitä.

Hannu, kun sanoi wihollisten luvun pariksi sadaksi mieheksi, oli erehtynyt. Heitä Kuljun ja Kauriaisten tienoilla ei ollut wiittä tahi kuuttakymmentä enempää.

Tämä tosiasiasta, hämmästys ja pelko saivat upsierit uskomaan Hannun sanoja. He olivat antaneet käskynsä Hannun neuvon mukaan, olivat aikoneet paeta pois mannermaalta. Kuljun kirkkowane makasi rannassa; roswot olivat sen sinne tuoneet. Sillä oli Wenäläisten aikomus matkustaa. Mutta jos olisi Hannu hymmärtänyt upsierien kieltä, olisi hän myöskin hymmärtänyt, että wihollisilla oli aikomus kulkea järwen poikki Tottijärmelle päin.

Rauneudessaan nousi aurinko. Pilwitön kuten eilenkin oli taiwas, ja ilma tyhni. Kun huonehesta upsierit ja Hannu palasivat, oli vihollisjoukko pihalla. Sieltä nyt marsittiin rannalle. Jos Hannu parka luuli antamainsa tietojen tähden pääsevänsä vapaaksi nyt, niin siinä pettyi hän. Hän, kun joukko rannalle lähti, jäi seisomaan, mutta pian huomasi hän, ettei tätä hänelle sallittu. Ja kun hän tämän huomasi ja näki millä vihan filmillä Wenäläiset häntä silmäsiivät, niin aavisti hän, että vasta kuolemassa hän vapautensa saisi. Ja ennentuin kuolema häntä saavuttaisi, saisi hän seurata Wenäläisiä ken tietää kuinka pitkälle. Se hänen ilonsa kumminkin, että viholliset olivat onkean tarttuneet ja nyt olivat valmiit jättämään sen paikkakunnan, missä Sanna asui.

Hiljaan ja hitaasti juoksi wene kirkasta järweä. Hannu istui perässä upsierein wieressä. Täällä sai hän vielä wastata moniin kysymyksiin, joita upsierit hänelle tekivät; sai tertoa mitkä ja minkälaiset maat olivat järwen tuolla puolen, oliko paikat siellä asutut, j. n. e. Hannu wastasikin toden mukaisesti, kunnes hän huomasi, että Wenäläisillä oli aikomus järwen toiselle puolelle soutaa. Silloin rupesti hän miettimään keinoa, miten vapaaksi päästä.

„Soutakaa saarelle“ — janoi hän — „niin saatte nähdä etten ole walehdellut. Sieltä saatte nähdä mikä teitä olisi uhannut, jos olisitte maalle jääneet“. — Saarelle ei ollut matka pitkä; upsierit alkoivat miettiä keskenään, ja tämän kestäessä, kysyi Hannussa uusi ajatus. Tawalla tai toisella tahtoi hän wankeudesta päästä ja tätä tapaa

mietti hän. — Wihdoin lensi ilon leimu hänen silmistänsä. „Setin on keino — mumisi hän hiljaan — „mutta se on hirmuinen“.

Wähän matkaa siitä paikasta, missä wene nyt oli, oli salakari. Tätä karia kohti kulki wene. Tähän huomionsa perustuivat Hannun wapaaksi pääsön hankkeet, kun hän huomasi, etteivät wiholliset aikoneet saarelle nousta.

Ympärielle Hannu ei enään katsonut, alas weneen pohjaan tuijottivat hänen silmänsä yht'äkkiä; koski weneen pohja salakariin; kulki entistä kulkuaan pari kynnärää ja seisahtui. Salakari oli wähäinen kooltansa ja juuri keskelle sitä oli wene nousnut.

Nyt alkoi hirmuinen rähinä weneessä, jota upsierien komanto-huudot tuskin taisi hillitä, warsinkin kun kohta huomattiin mitä tämä karille puskeminen oli matkaan saanut. Perästä tulwasi wettä ankaralla wauhdilla weneeseen.

Eikä kummaakaan, että niin tapahtui. Wenäläiset luulivat weneen pohjan särkyneeksi; luulivat sen saaneen reijän, josta wesi nyt tulwasi sisään. Ei ollut kukaan huomannut, mitä Hannu oli tehnyt. Jos olisivat tiedneet, että Hannu oli wesitylwaan syhllinen, olisi hän ollut kuoleman.

Mitä oli Hannu tehnyt?

Hän oli kenenkään näkemättä jalallaan irti-ottanut weneen pohjassa olewan tapin ja samaten jalallaan työntänyt sen syrjälle näkymättömiin, weneen pohjaa pitkin menewän laudan alle. Tästä reijästä nyt tulwasi wesi; mutta jalallaan kätki Hannu alussa reijän, jotteiwät Wenäläiset rikkeitä paikkaa huomanneet.

Jos viholliset olivat oudot weneellä kulkemaan, vielä odompi oli tilansa tässä nyt. Wene oli karilla, se täyttyi hiljoilleen wedellä, ja viholliset, mitkä Wenäjän lakeista sisusmaista tulivat, eivät tietäneet mitä tässä oli heillä tehtävänä.

Se upsiereista, joka wihan filmillä jo alusta oli Hannua katsellut ja hänen neuwoansa petturin neuwoffi arwannut, oli pian ainoa, joka tässä warrassa ei menettänyt järkeään. Hän oli nousnut seisolle ja mela kädessä koetteli hän wedeu sywyhttä weneen molemmin puolin. Kun hän huomasi, että karilla oli tuskin kynnärän syvästi wettä, antoi hän muutamia käsäjä, josta seuraus oli, että muutamia miehiä, peläten ja pahasti irwistellen, astui weteen ja koetti työntämällä saada weneen karilta pois. Wähän aikaa tässä työssä oltuaan, kun weneessä olewa wäki oli wettänyt perään, onnistuikin tämä. Kukaan tästä wäen perään-tungoksesta ei ollut niin iloinen kuin Hannu, sillä yhä kiwaammalla wauhdilla pulppusi nyt wettä weneesen, kun paino perässä eneni. Puolta polwea myöden wedessä seisoiwat miehet perässä, kun wene wihdoin saatiin liikkeelle.

Waan tässä astui uudelleen filmiin Wenäläisten tottumattomuus. Liikkeelle oli wene päässyt, mutta tuskin hawaitsiwat viholliset tämän, ennenkuin he taasen kiiruhtiwat kofka=puoleen, sillä seurauksella, että tämä puoli weneestä jälleen tarttui kiinni ja että wesi weneen peräpuolesta juoksi kofkaan päin. Uskeinen temppeu oli nyt taasen uudistettawa; ja siinä taasen kului aikaa. Yhä enemmän wettä tulwasi weneesen.

Siinä hätääntyivät Venäläiset, ja kuten aina hätääntyneissä tiloissa käy, kävi nyt tässäkin. Mitä maltilla ja järjellä vähässä ajassa saadaan tehdyksi, siihen kuluu hätääntyneiltä paljon aikaa. Wihdoin oli wene irti saatu karilta, mutta nyt oli siinä wettä sen werran, ettei Hannu enää peljännyt wihollistensa huomaaman, mistä wesi weneesen pulppusi. — Enemmän kun puolellaan wettä oli wene kun nyt kiiruusti soudettiin saarta kohden.

Joka joskus on ollut tilaisuudessa nähdä, miten weneen wakamuus katoa samassa määrässä kuin se wedellä tähttyy, ymmärtää mitä tässä pian oli tapahtuma. Venäläiset eivät tienneet rauhasa istua. Epätasainen soutaminen kallisti weneen milloin toiselle milloin toiselle puolelle ja esti samassa kulun. Hätä ja hämmästyks enenssi waaran. Saarella oli pelastus, ja saarelle ei ollut kauas enää.

Hannu oli istunut itselleen tyhywäisenä siitä, että työnsä oli niin hywästi onnistunut. Jos hänen sanomme julmaksi, jos myöntää tähtyneen, ettei hän rehelligesti käyttäinnyt wihollisiansa vastaan, niin — tarwinneeko meidän muistuttaa, missä aikakaudessa hän eli, mitkä syöt häntä yllättiwät?

Meljäkynmentä kynnärää vielä ja wene olisi ollut rannalla! Mutta nyt heidän tämän werran matkaa rannalta ollessaan tapahtui se seikka, jota Hannu oli odottanut.

Wene kaatui ja suin päin syöfösiwät wiholliset järween.

Tämä näkö olisi hirtittänyt kaikkia, joiden sydämissä ei leppymätön wiha wallinnut. Mutta oliko tällaista näkijää? Hannu oli itse samassa waarassa

kuin muutkin, mutta itseänsä warten hän ei peljännyt; hän tiesi, että hän osasi uida.

Kun wene kaatui, oli hän walmis antautumaan järwen waltaan, hakemaan pelastustaan. Hän ei weneen wedellä täyttyessä ollut huomannut, että tuo erityinen wihamiehensä, upsieri, oli häntä kolkosti silmäillyt. Jos olisi hän sen nähnyt, olisi hän tiennyt olla waruillansa. Nyt samassa kun wene kaatui, tunsi Hannu polttawan kiwon päässä, ja kun wene oli kaatunut, ei Hannu enää uimalla tiennyt pelastaa itseään.

Upsierin miekka oli iskenyt suuren tyrmistytetyn haawan hänen päähänsä.

Hiljaan, sanaa sanomatta uppoussi hän, juuri silloin kun hän jo luuli pelastuksensa pian warmaksi; sai surmansa siinä, missä hän ei ollut tietänyt surmaa peljätä.

Ken tiesi häntä kaimata, kun hänen kuolleeksi kuuli?

Isä, sisar ja morsian!

Kauniimpaa kuolemaa woiko nuorukainen kuolla? Mitä hän osasi tehdä pelastaakseen kotiseutuaan wihollisten wallasta, sen teki hän. Ja josko pelastuksensa keinot olivatkin raa'at, ken häntä siitä soimaa? Hän teki, mitä hän taisi, ja omaa henkeänsä hän ei siinä työssänsä säästänyt.

Mutta miten käwi Wenäläisten?

Ken ihuistiä hengen hädässä on nähnyt, osaa itjelleen kumata heidän asemansa. Mlös alaisin keikui suuri firkkowene; aivot, istuinlaudat, melat, auskarit uiskentelivat thyneellä järwen pinnalla. Niiden wieresjä käppyröitsiwät, huusiwat hätääntyneet,

joiden seasfa ainoastaan ani harwat osasiwat ni-
meksi uida. Suurin osa heistä sai ensiksi mikä itse,
mikä toisten avulla kiini weneestä. Mutta siitä kiini
pitäminen ei ollut helppo. Tuskin oli joku saanut
käsilään kiini siitä, niin jo tähän onnelliseen tart-
tui toinen ja molemmat makasiwat taasen we-
den wallassa. Näin oli pian jokin ensi hä-
dästä pääsnyt ja taasen samaan hätään waipunut.
Kekä woimakkaimmat oliwat, ne lestiwät. Ystävä
torjui pois tyköään ystäwän, pelastaakseen itsensä.
Sotilas ja upsieri! Kaikki oliwat nyt yhdessä pa-
hasfa yhden arwoisia. Henkitorehissaan olewa so-
tilas tarttui kiini nuorempaan upsieriin, ja molem-
mat katosiwat ensimmäisinä siihen suureen hautaan.
joka oli nielaisnut Hannun.

„So saawat kalat herkkuja!“ olisi ukko Jeremias
sanonut, jos hän tätä tapausta järwellä olisi näh-
nyt. Mutta hän ei sitä nähnyt. Yksi ainoa löytyi
joka sen näki, mutta häntä ei huomannut kukaan.

Kuoleman kansfa taistelivat Wenäläiset. Toi-
nen toisensa perästä irtausi weneestä ja upposi.
Toiset huusiwat ja toiset rukoiluwat; vielä toiset
koettiwat kuoleman hädänsään ristinmerkkiä tehdä.

Järwi on saanut jaalista. Ruumenkunta on enää
jälillä; enemmän kuin toinen puoli on uponnut.
Näistä oli joku saanut miekkahihnan heitetyksi we-
neen yli, ja tämä keksintö pelasti jälellä olewat,
sillä toiset, kun tämän huomasiwat, seurasiwat esi-
merkkiä ja heittiwät weneen yli mitä soweliainta
käsiinsä saiwat. Kahden puolen wenettä wenhiwät
sitten Wenäläiset, aina kaksi wastatusten.

Siljainen wirta ja wähitellen nousewa aamu-

tuuli fuljetti menettä, mutta näkymättömän hitaasti, saarta kohden, ehkä aikaa kului ennenkuin kukaan tätä pelastuksen ennustusta huomasi. Mutta kun se oli huomattu, oli hämmästyksiä kadonnut. — Niin vähän tarvitaan!

Viikimääriin tunti oli kulunut, ennenkuin weue oli kulkenut nuo neljäkymmentä kyhnrää ja ennenkuin eräs towereista tunsi jalkansa koskewan pohjaan. — „Sei Bohu!“ huusi hän ja hiipi niin pikaisesti kuin taifi rannalle. Toiset eivät wiipyneet, ja pian nähtiin jälle jääneet sotilaat upsierinsa kanssa pelastettuina rannalla.

Mitä siinä miettivät, sitä emme tiedä kertoa. Sanottakoon waan se, että uinnistansa olivat niin typeryneet, etteivät tienneet forjata menettään rannalle, ennenkuin se jo oli liian myöhäistä. Saaren päähän olivat päässeet. Kun wenettä rupešivat ajattelemaan, oli tämä jo saaresta niin kaukana, ettei sitä kukaan enää uskaltanut mennä perimään. Alusja tuo ei heitä murehduttanutkaan.

Wesimärkinä seisoiwat Wenäläiset rannalla. Kaikki mitä irtainta heillä oli, oli seurannut järwen sywyhteen heidän uponneita towereitaan. Mutta jätäkäämme jälle jääneet saarelle ajaksi, ja kääntykäämme katselemaan, miten toisten tuttavaimme kanssa on käynyt.

Torppaan, mihin syksyllä oli Hannun aikomus emäntänä noutaa Sannansa, oli Sanna ja Jeremias jätetty.

Kahden kesken olivat ne siellä toinen haavoitettu, toinen terve.

Räskyn, minkä Hannu oli Sannalle antanut, täytti hän. Jeremiaksen haaman siteen awasi hän, pesi haaman puhtaaksi, sitoi sen jälleen ja laittoi sitten wanhalle tuttavalleen ruokaa, sen mukaan kuin aineita tähän torpassa löytyi. Sitten istui hän tulen ääreen ja odotti Hannun tuloa, odotti Hannun isän ja sisaren tuloa. Wanha Jeremias oli laskeunut maata vuoteelle ja walitteli siellä hiljaisella äänellä lipujaan, tuon tuostakin kiroten ampujaansa.

Näin kului aika päiväksi. Sanna filmaili yön maaletesa ulos. Rauneudessaan nousi aurinko. Luonnon elävät heräsivät öisestä unelmastaan, mutta järjellisiä laisinkaan ei nöhty. Eläwätä ihmistä ei. Kuolleita . . . niitä asui yltä tyllin Sannan ajatuksissa.

Sanna ei tiennyt pahaa aawistaa. Hän odotti Hannua, mutta tätä ei nähnyt. Jeremiaksen walitus-ääniä ei kuultu. Hän oli nukkunut kiwuistaan. Yksin hereillään oleskeli Sanna torpassa. Siellä, sammuneen tulen wiereen, laskeusi hän maata; mutta uni ei saawuttanut hänen filmiänsä. — Kummaapa tyllä! Mikoa kului. Hannua ei kuulunut; mutta kumminkaan ei osannut Sanna pahaa aawistaa. Päin wastoin houraili hänelle hänen kuwituksensa kuvia semmoisia, joita ei koskaan ennen uneksinut. Hän näki itsensä torpan emäntänä, Hannun waimona. Ihanana, onnellisena kuwautui hänelle tulewaisuus. Hän oli mielestänsä niin onnellinen, niin surutta kuin ihminen maailmassa voi olla. Wihosta ajoista ei ollut hänellä wähintäkään muistoa. Näin filmät auki makasi hän kowalla permannolla, kuullen miten huokeasti ukko Jeremias hengitti . . . Wihdoin..

Wihdoin hypähti hän ylös. Hänen kauniit kuuwituksensa olivat muuttuneet. Sanomaton tuska tähtti hänen sydämensä. Oli kuin olisi joku yht'äkkiä tulifilla kourilla häneen koskenut. Hän heräsi unettomasta unestaan, hän muisti kaikki ja hän kaipasi Hannua. Hän näki ettei Hannu vielä ollut tullut takasin. Silloin pelästyi hän, silloin aawisti hän pahaa. Hannun sisaren wanhan hameen heitti hän wanhan haavoitetun ufon päälle, ja pian mitään muuta muistamatta kuin Hannua, läksi hän tuwasta. Pelkäämättä mitään, yksin Hannua muistellen, kiiruhti hän polkua pitkin, samaa polkua, jota Hannu moniaita tuntia ennen oli kulkenut. Hän huusi ääneensä muutamia kertoja sulhoaan. Mutta kun ei hän wastausta saanut, hiipi hän yhä fiiruummasti edelleen. Hän muisti nyt, missä maarasja hän Hannunsa kanssa nyhjään oli ollut. Hän, joka silloin pelkäsi, ei nyt peljännyt. Hän kawaih itselleen Hannun joutuneeksi wihollisten waltaan, ja hän, joka äsken pelkäsi oman itsensä tähden, ei nyt peljännyt.

Näisjä kummallisissa meilissä kulkien, tuli hän Myrrälle. Sieltä, kun hän ei nähnyt ketään, poikseusi hän polulle, joka wei Rauniaisten kartanoon . . . kulki samaa tietä, astui samoille turpeille, minkä ruohot eiwät vielä olleet täydelleen suortuneet siitä kuin Hannu ne alas polki.

Weiikö, ohjasiko häntä tällä tiellänjä aawietus? Herättikö häntä hänen kauniista kuuwituksistaan ja hienluonnollinen aisti? Sanoiko hänen kuolematon henkensä, että Hannu oli tämän maallisen elämän lo-

pettanut samana hetkenä, jona Sannan ihana unelma hirmuiseksi muuttui?

Wastatkoon tähän ne, jotka luulewat tietävänsä, missä yhteydessä tämän elämän ja haudan tuolla puolen olemat henkilöt ovat!

Rauniaisten kartanon pihalle tuli Sanna. Siellä wasta seisahtui hän; sillä siellä näki hän jotakin outoa. Hän tiesi, hän tunsi kuolleet siellä Hannun uhraamiksi uhriksi, sillä niiden keskellä näki hän ja tunsi Hannun werisen kirween.

Mutta pois tästä hirmun paikasta riensi hän. Riensi . . . mutta seisahtui taas, sillä järwellä näki hän oudon näön . . . Hän, hän siis oli se ainoa, joka näki, miten Wenäläiset kuoleman kanssa taistelivat, näki miten Hannu murretulla päälaella uppoussi järween. Mutta tunsi hän järween ensiksi kaatunutta armaaksensa.

Hirmustuneena seisoi hän rannalla ja näki, mitä järwellä tapahtui. Sanna parka! Dinen unelma, jos unettomassa unessa woi ken unelmia nähdä, oli saanut koko hänen hengellisen olentonsa murtuneeksi, ja nyt, nyt hawaitsi hän aawistustensa aannat toteutuneiksi; mutta Hannua, jota hän kaipasi, jota hän rakasti, häntä ei hän kuolleenakaan nähnyt. Hän oli nähnyt weneen kaatuneena, oli nähnyt, miten kuoleman kanssa wiholliset taistelivat, nähnyt monen niistä, joita hän nykyään oli pelännyt, ijäksi uppouwan Kuloweden kirikkaan weden pinnan alle. Mitä teki hän, mitä sanoi hän tähän?

Hän ei tehnyt mitään, ei sanonut mitään.

Mutta järwen rannalle laskeusi hän istumaan, ja mitä hän siinä mielti, jos hän siinä mitään

mietti, sitä emme ota sanoaksemme. Werinen firwes, Hannun firwes, joka hänellä oli kädesjä, ja mitä hän oli nähnyt, kaikki sanoi sanoja selwemmin, mitä Hannulle oli tapahtunut.

Hänen silmänsä olivat käännetyt saarta kohden; itkua näissä silmissä ei ollut, kyhneltä ei wierryt hänen waaleita poskiansa myöden. Muttajos ken häntä tuosja olisi nähnyt, olisi tämän ensi filmäily sanonut, että rannalla istuja nainen, neitonen wapiisi. Tämä näkijä olisi luullut wawistuksen syntyneeksi siitä hirmuseikasta, missä Wenäläiset taistelivat kaatuneen weneen ympärillä. Sano sinä, lukiani, wapiisiko hän, tämä nuori Suomen neitonen, tästä syystä?

Sinä vastaat: Ei! Ja kumminkin eiwät hänen filmäilyksensä luowu saaresta, mihin hän näkee Wenäläisten pelastuwan!

Kataanja kulkee aurinko, ja sen kulkiesja kuluu päivä. Kauniaisten kartanon ympäristössä wallitsi tänä päivänä hiljaisuus. Ainoa järjellinen, joka tätä hiljaisuutta olisi woinut häiritä, oli Sanna; mutta rannalla istui hän ääneti.

Siinä istui hän, istui sanaa sanomatta tirkistäen saarelle päin.

Mutta surullisinkin päivä kuluu lopulle, epäilyksinkin alaisen aamu loppuu!

Ehtoopuolella päivää nousi hän. Hiljaan, hitaisemmassi kuin hän oli tullut, kulki hän polkua maantielle, ja sinne tultuaan kulki hän sitä, kulki siwu polun, joka wei metsä-torppaan, minkä emäntänä hän oli toiwonut saawanja elää ja kuolla.

Minne matkusti hän?

Sen luo, joka hänen oli päästänyt ensikerran Herran pyhälle ehtoolliselle. Sinne kävi tiensä. Kirkkoherraansa oli hän oppinut, kuten muutkin seurakunnassa, surussa turvaimaan. Kirkkoherran luo kulkee hän.

Kaksi penikulmaa kulkee hän; ei kiiruusti, ei hitaisti. Hänen kulkunsa on semmoisen, joka surutta ja murheetta askeloitsee. Mutta surutta ja murheetta ei kukaan tällä lailla, istumatta, lewäh-tämättä kulje kaksi pitkää penikulmaa.

Murinko oli laskenut kun hän Huidan talon siwu kulki; yö jo käsisjä kun hän Koljaan ja Mäenpään tiluksia poikki astui; keski-yön aika oli kun hän Kar-kun pappilaan ehti. — —

Useita vuosia on kulunut siitä, kun minä tämän jutun „Sadan leukaluista“ kuulin eräältä vanhalta ukolta Suoniemesjä. Kun ukko kertomuksessaan tuli siihen kohtaan, missä Sanna pappilaan ehti, keskeytin minä häntä kysymyksillä:

„Mitä mielti tyttö? Miten kävi hänen pappilasja; siellähän majaili Wenäläisiä, sielläkin?

Ja ukko vastasi: „Mitä Sanna mielti, sen tiennee Jumala! Muuten, niin mitäpä sinä oli miettimistä!“

Ja ukolla oli oikeen. Sanna tahtoi purkaa sydäntänsä, tahtoi saada lohdutusta. Ja hän tarwitfi sitä. —

Toiseen kysymykseeni lausui ukko: „Pappilasja oli Wenäläisiä; hyvä että sitä muistatte!“ Ja että vihollisia siellä oli, sen muistat sinäkin, hyvä lukiäni, sillä sinä tiedät mitä edellisenä yönä oli pappilasja ja pappilan tienoilla tapahtunut.

Sinä muistat mihin tilaan jätimme kirkkoherran, kun käännyimme Hannun ja Sannan luo.

Kirkon ylisillä lepäsi hän, (jos sanaa lepäsi voitäsä käyttää), viimeksi kuluneen yön karjapojan kanssa. Siellä vapisi hänkin niistä tapahtumista, joita omat filmänsä olivat aamulla nähneet, siellä vietti hän pitkän päivänsä ruuatta, juomatta, uskaltamatta liikkua mihinkään. Ja pitkä oli hänelle tämä päivä! Unta! hän ei sen kuluessa filmiinsä saanut, niinkuin nuori kumppaninsa, heidän pimeässä piiloissaan.

Wihollisten wallassa oli pappila ja naapuritalot. He olivat nähtävästi aikeessa näillä seuduilla wii-ppä useitakin päiviä, sillä mitään ei huomattu, joka olisi ennustanut heidän poislähtöään.

Pappilaa kohden, missä Wenäläisten tänpuolinen päällikkö majaili, kulki Sanna keski-yönä. Rowempaa nyt, kuta likemmäksi hän pappilaa tuli, kulki hän. Mutta kun hän taloa liki tuli, seisahdutti hän äkkiä. Yön hämärässä näki hän pihalla vähän matkaa asuinhuoneesta Wenäläisen sotilaan, joka siinä wartiana seisoi. Sanna tunsi tämän kohta wenäläiseksi.

„Niin muodoin on pappilakin heidän wallassansa“ — sanoi hän. „Mutta missä, missä ovat pappilan asukkaat?“

Pappilaan ei hän uskaltanut mennä. Pappilan ympäri, kirkon toiselle puolelle, kiersi hän. Siinä oli niemellä, vähän matkaa kirkosta Tyrwääsen päin rannalla, siihen aikaan vähäinen torppa. Hiljaan hiipien pellon pientaretta kulki Sanna sinne, waikkei hän toiwonutkaan siellä löytävänsä ihmistä. —

Kannalle, torpan wiereen tuli hän. Siellä tapasi hän sen, jota warten hän oli pappilaan kulkenut.

Kirkon ylisillä oli kirkkoherra ja poika wiettänyt, kuten jo kerroimme, päivänsä. Kun yö tuli ja nältä ja jano alkoi heitä rasittaa, oli kirkkoherran ja paimenpojan välillä keskustelu syntynyt, miten pääsivät pakemaan pois Karhun kylän saarelle. Yhtä ja toista oli siinä mietitty, ja wihdoin oli kirkkoherra ja poika hiljaan hiipineet alas kirkkoon. Siellä olivat he hämärässä alkunan wieressä seisoen silmäilleet ympäristöä, ja nähneet, että ainoastaan yksi sotilas oli pappilan pihalla näkywiissä. Sakariston owen wastaisen alkunan olivat he hiljaan awanneet ja laskeuneet alas hautausmaalle.

Karhun kirkko on siitäkin kummallinen, ettei sen alttari, kuten kirkoissa on tawallista, wiittaa itään päin, waan paremmin, jollei muistomme aiwan suuresti petä, itäpohjaiseen. Altтарin molemmilla puolilla oli alkuna; wasemmalla puolella alttarista pituusseinällä kaksi, joista toisesta, saarnastuolin wiereisestä, pakelijat pakeniwat, mutta oikealla puolella, pappilaan päin, ainoastaan yksi. Tämä kaikki ja jekin, että saarnastuoli oli miespuolisella puolella kirkkoa, todistaa kirkon wanhuutta.

Hautausmaalta, jos kirkon ympäristöllä olemaa maata siksi saa mainita, kun kaikki ruumiit haudattiin kirkon lattian alle, —² hautausmaalta hiipiwät pakelijat järwelle päin, torppaa kohden. Tätä lähestyessään huomasiwat he yksinäisen olennon, naisihmisen, joka pellolta torppaa kohden kulki. Paimenpoika wiittasi naista. Että tämä nainen oli pake-

nija kuten hekin, sen he kohta huomasiwat ja hiljaan lähestyiwät he häntä.

Than samaan aikaan huomasiwat he myöskin järwellä wäjäisen weneen, joka tuli Zielahden puolelta hiljaan kulkien pitkin rantoja, jottei näkyisi, jos vielä mannermaan rannoilla wihollisia löytyisi. Että tässä weneessä — kaksi ihmistä oli siinä — oli suomalaisia, sen näki kirkkoherra myöskin kohta. Että ne oliwat tulleet tiedustelemaan, mitä kirkonkylässä oli tapahtunut ja miten siellä asiat oliwat, sen arwasi hän, samaten kuin, että weneessä olijat oliwat niitä, jotka oliwat kirkonkylästä paenneet Karhun kylän saarelle.

Wähän matkaa torpasta tapasi kirkkoherra Sannan, jonka hän pian rippilapsukseen tunsi. Hän terwehti häntä ystävällisesti waikka suruisesti, ja kun hän näki miten waalea wapisewa tyttö oli, kyhyi hän säälien, mitä Suoniemellä oli tapahtunut ja mikä oli saanut hänen matkalle. Ja Sanna kertoi kirkkoherralle nyt, mitä Hannu oli tehnyt ja mikä häntä itseään oli kohdannut.

Silloin huokasi kirkkoherra sywästi ja hänen silmänsä nousi suuri, kirkas kyhnele. „Älä epäile tyttö parha!“ sanoi hän. „Älä epäile! waikka kaikki maailmassa olet menettänyt ylkäsi kuolemassa“.

Kirkkoherran sanat waikuttiwat ja nyt sulasi Sannan suru; kyhneleet wyörhyiwät nyt hänen poskiaan myöden.

Sillä wälin oli wene ehtinyt maalle, vähän matkaa siitä missä kirkkoherra ja Sanna seisoiwat. Paimenpoika oli mennyt alas rannalle, sitä vastaan ottamaan ja tulleissa tuntenut niitä, jotka kirkko-

herran perheen kanssa olivat Karfun kylän saarelle paenneet. Peläten mitä kirkkoherralle oli tapahtunut, olivat pakenijat lähettäneet häntä tiedustelemaan, sillä nähtäen, että kirkkoherra oli heille rakas.

Heillä oli siihen lisäksi asiana, jos kirkkoherra elossa oli, ottaa hänen kansansa saarelle, jonne vielä ei ollut päässyt ainoatakaan vihollista, syystä että Karfun kirkon puolella ei löytnyt ainoatakaan wenettä, millä olisivat yli järven päässeet.

Siinä seisoivat he nyt rannalla torpan vieressä, kirkkoherra, Sanna, paimenpoika ja vasta meneellä tulleet. Siinä seisoivat he ja miettivät, mitä nyt tuli tehdä. Siedan isäntä, joka oli toinen niistä, mitkä weneessä olivat tulleet, waati kirkkoherraa seuraamaan itseään Karfun kylän saarelle, mutta siihen ei sanonut kirkkoherra suostuwansa, jos waan hänellä olisi, millä nälkäänsä lie Wittäisi. Mutta kun ei tällaista hänellä ollut, ei hän woinut sotia isännän vaatimusta vastaan. Surullisesti loi hänilmänsä kirkkoa ja pappilaa kohden ja sanaa sanomatta astui hän weneesen. Sanna ja paimenpoika seurasi häntä ynnä hänen noutajansa.

Hiljaan kulki wene Kararaan päin rantoja pitkin, jottei näkyisi, jos sattuisi ken vihollisista filmäilemään järwelle. Monta sanaa ei weneessä puhuttu, ennenkun olivat toisella puolella. Siellä silloin kertoi kirkkoherran käskystä Sanna tähdellisemmästi, mitä Myrrän ja Kauniaisten tienoilla viime päivän ja yön kulussa oli tapahtunut; miten vihollisjoukko oli saarelle pelastaunut. Ja hir-

mustuen kuuliwat kuuntelijat Sannan puhetta, joka heille pian uskottomalta näytti.

Pirun nuoren kohdalla rantaa laskiwat pakenijat maalle ja astuimat ylös nuorelle. Seillä nuoren rotkelosja tapasiwat he useita towereita. Wuoren huipulla, josta näkyala on lamea, seisoi joitakuita, jotka wuorotellen pitiwät silmällä, mitä järwellä näkyisi.

Uamupuoleen yötä, kun aurinko nousi, huomasiwat nämä tarkastajat useita wihollisia kulkewaksi rantoja pitkin järmen toisella puolella, ja osasiwat arwata, että nämä rannoilla hakivat weneitä. Sannan kertomus oli niin kaikkea hirmustuttanut, että jo mitä pahinta aawistiwat. Mutta kun päivän kullessa rantoja kiertäwät palasiwat, kiittiwät saarella olijat Jumalaa. Koko päivän oliwat he kumminkin peloisjaan, sillä aina tuon tuostakin näkiwat he wihollisjaan.

Rauhattomin kaikista saarella oli Sanna. Saarelle tultuaan oli hän wäsyhyksestä waipunut alas, mutta taas pian tointunut. Werisiä aaweita näki hän ympärillensä, minne waan silmäili. Kirkkoherran lohdutukset eiwät nyt enää riittäneet. Sanna parka katui, että hän oli oman kotinsa rannoilta lähtenyt. Kentiesi eli Hannu wielä haawoitettuna? Ja ukko Jeremias torpassa, ken hoiti häntä? Näisjä mielikwituksissa, johon nuo weriset haamut aina tunkeusiwat, kului Sannalta päivä.

Toinen rauhaton oli kirkkoherra. Hän näki omiansa olewan hymässä turwassa; mutta hänen mieltänsä wiilsi se ajatus, että olisi tullut jäädä siihen suoja-paikkaan, mihin hän ensin oli turwainnut. Hän

wihollisia lähempänä saattaisi paremmin hawaita, mitä heillä oli tekeillä.

Päivä kun oli kulunut ja ilta taasen tullut, kuulivat saarelle piilouneet kummastellen kirkkoherran sanoman: „minä lähden tän' yönä takaisin mannermaalle!“

Ennenkuin kukaan tähän ennätti sanaa sanoa, oli jo Sanna huutanut: „minä, minä tahdon warmuutta; tahdon tietää, missä Hannu on; jos hän on kuollut, tulee minun seurata hänen viimeistä käskyään. Minun tulee hoitaa ukko Jeremiasta. Minä seuraan teitä.“

Siinä nyt nousi kiista saarella. Kaikki kielsivät kirkkoherraa menemästä, mutta tämä kiello ei mitään vaikuttanut. Sannalla olisi ollut lähempi matka kotiaan saaren toisesta päästä, mutta yksinänsä, kun ei kukaan tahtonut hänen kanssaan tänne seuruetta tehdä, waati hän kowasti saawansa seurata kirkkoherraa, johon tämä waikka wastahakoisesti viimein myöntyi.

Yön tullessa laskettiin vähäinen wene wesille. Siinä nyt istui kirkkoherra, Sanna ja Hiedan isäntä, joka, ehkei se ensinkään ollut hänelle mieleen, ei laskenut kirkkoherraa yksin menemään. Weneesen oli siihen lisäksi wiety ruoka-aineita. Tuo oli vähän kummastuttanut niitä, jotka saarelle jäivät. „Ken tietää, mihin ne tarwitaan“ — oli kirkkoherra sanonut.

Samaa tietä kuin eilisyönä oliwat tulleet, sou-tiwat he nyt takaisin. Nyt kului heiltä matka heidän sanaa sanomattansa, ennenkuin rannalle pääsivät. Silloin nousi täysi kiista siinä, syystä että

kirkkoherra waati isäntää palaamaan talaisiin Karfun kylän saarelle.

„Mitä moi tapahtua, sitä en tiedä; mutta jos mitään pahaa toiselle tapahtuisi, en tahdo siihen olla syhllinen“ — sanoi hän. Ja tähän käskyyhin sai isäntä tyytyä.

Torpan edustalla erkani Sanna kirkkoherrasta. Pitkiä lähtöpuheita ei siinä pidetty. „Mene, tee tehtäväsi; Jumala olkoon kanssasi“ — oli kirkkoherran hyvästijättö. Ja Sanna lähti yhtä mur-
tuneella mielellä kulkemaan kahden penikulman pituista matkaansa, lähti kulkemaan tiivuummasti kuin oli tullut. Mutta kirkkoa kohden kulki warowasti kirkkoherra.

Pappilan tienoilla ei eilisestä ollut mitään muut-
tunut. Pappilassa ja Mäkelän taloissa yhä ma-
jailivat Wenäläiset. Mutta päivän kulussa oli
kumminkin tapahtunut jotakin, sillä pappilan pi-
halla huomasi kirkkoherra koko joukon sotilaita, jotka
siinä olivat levolle laskeneet, ja pari kolme, jotka
kulkivat siellä ympäri. Hirmuksean huomasi myös
kirkkoherra, että Mäkelän hirtetty isäntä vielä puun
okjasta riippui.

Mitään suurempaa kummaa ei kumminkaan ollut
tapahtunut kuin se, että Wenäläisiä oli tänne kir-
konkylään kokoontunut Tyrwäältä päin yhä enem-
män. Karhu oli erijoukkojen kokouspaikka.

Kun kirkkoherra tuli kirkkoon, huomasi hän, että
siellä hänen poisja ollessaan oli wiholliset läyneet.
Sakariston owi oli rikottu, useat wallassäätyläisten
hautakammiot awattu ja ryöstetty mitä kalliita niistä

oli löydetty. Tässä rosmothörsjä katosi hopearisti ja hopealevyt laamanni Collanius'en arkusta.

Ei osannut kirkkoherra Endel silloin aavistaa, että puolentoista sataa vuotta myöhemmin hänenkin hautakammiotaan saastutettaisiin!

Nähtyään, mitä kirkossa oli outoa nähtävänä, nousi kirkkoherra jälleen sumeaan piiloonsa. Siellä, rähstääsen lävesti hän vähäisen reijän, josta hänen sopi nähdä ainakin osan siitä, mitä ulkona tapahtui. Mutta yö kului rauhassa; hän ei nähnyt mitään entistä oudompaa.

Näin kului kaffi vuorokautta. Kirkkoherra huomasi niiden kuluessa, että vihollisjoukko ympäristössä aina waan yhä eneni. Mutta mistä päin nämä tulivat, sitä hän ei nähnyt. Kirkossa vielä käytiin useita kertoja ja hautakammiot mullistettiin vielä pahemmasti.

Keljännen päivän ehtoopuolella marssi sotalauma pappilasta Mäenkylään, ja silloin, kun kirkkoherra huomasi, että sillä oli poislähtö mielessä, uskalsi hän astua ulos piilostaan, mutta vasta päivän hämäräessä hiipi hän warowasti asuntoonsa. Wenäläiset olivat todellakin lähteneet; mutta heidän jälkiään näkyi pappilasja.

Kirkkoherran ensi työ oli kiittää Sumalaa ja toinen ottaa alas hirtetyn.

Tämän nyt seuraawan yön kuluessa ei kirkkoherra kumminkaan nukkunut. Hän pelkäsi vihollisten tulkaisin tuloa. Mutta kun aamu hohti ja hiljaisuus vallitsi, tiesi hän warmaan, että viholliset olivat lähteneet.

Tähän päätökseen tuli hän siitäkin, että aamun

foittaessa pappalaa lähestyi muutamia seurakuntalaisia, jotka mannermaan metsistöön olivat paenneet. Surullisilla mutta samalla kiitollisilla sydämillä tapasivat he toisiaan. Mannermaan metsistöön paenneet tiesivät kertoa, että eilen iltasella olivat viholliset, mitkä olivat pappilan tienoilla majailleet, yhtyneet Huidan talon luona Pirkkalasta ja Suoniemestä päin tulewain vihollis-laumojen kanssa ja siitä siten myöhemmin pahaa tekemättä marssineet tietä Kyröön ja Mouhijärwelle päin.

Paljon oli näillä Karhun pitäjään asukkailla, jotka nyt toistiansa tapasivat, toisilleen kertomista. Mutta se jätettäköön kertomatta. Mainittakoon waan se, että kirkkoherra pian keskeytti heitä ja kutsui työhön. Kirkko oli ensinnä puhdistettava; haudat korjattawat ja kiinni pantawat.

Samana päivänä pidettiin Jumalan palvelus kirkossa. Tähän tilaisuuteen oli suurin osa Karhun kylän saarelle pakenijoista tullut. Mutta ennenkuin Jumalan palvelus alkoi, haudattiin Mäkelän wanha surmattu isäntä.

Seuraawana päivänä iltapuolella saatiin sanomia Suoniemeltä. Niiden tuojia olivat wanha Erkki, Hannun isä, ja Priita, Hannun sisar. Ne tiesiwät lisätä Sannan kertomukseen hirmuisia.

Isänsä kanssa oli Priita ollut Maurille menossa, kun saivat sanan vihollisten tulosta. Silloin olivat he palanneet kotiinsa. Mutta kun sawu Myrrällä tapahtuwasta tulipalosta näkyi heille, olivat he pelosta wetäineet kauemmaksi metsään ja siellä wiipyneet yöhön saakka. Wasta aamupuolella yötä olivat he tulleet kotiinsa ja siellä tawanneet ukko Ze-

remiakseen. Hän oli alussa nukkunut, mutta pian sen jälkeen herännyt ja jutellut kummallisia. Että hän oli pahasti haavoitettu, sen olivat vasta silloin isä ja tyttö huomanneet. Hän oli jutellut Hannusta ja Sannasta ja vihollisista hirmuisia juttuja, joista eivät voineet muuta päättää, kuin että nämä olivat surmatut. — Koko päivän olivat he kumminkin odottaneet, ja kun iltapuolella Jeremias haavoihinsa kuoli, oli Priita uskaltanut kulkea Kauniaisten kartanoon päin. Mutta tiellä, ennenkun hän tuli sinne, oli hän kuullut hirmuisen julmia huutoja, jotka häntä olivat niin peljästytäneet, että hän kiiruhusti pakeni isänsä luo. Wastaneljannen päivän ehtopuolella, kun ei Hannua, ei Sannaa eikä ketään kuulunut, oli hän taas uskaltanut kylään; mutta sinne tullessaan oli hän nähnyt tietä pitkin kulkewan hirmuisen suuren joukon vihollisia. Näitä peljäten oli hän taas wetäinyt takaisin; mutta myöhemmin illalla taas lähtenyt tiedustelemaan. Isänsä oli hänen poisja ollessaan laittanut Jeremiakselle arkun.

„Döllä, kun ei mitään vihollisista kuulunut“ — jatkoi Hannun sisar — „tulin minä Kauniaisten kartanoon. Siellä tapasin nyt muutamia kyläläisiä. Osa heistä seisoi pihan syrjässä, missä oli vähäinen kumpu. Tämä oli awattu ja sen sisästä löydetty useita surmattuja Wenäläisiä; toinen osa kyläläisistä seisoi taaempana rannalla ja ihmettelivät ja kuuntelivat. Saarelta kuului kummallisia walituksia ja saaren rannalla näkyi hoipertelewia olentoja — ihmisiä wai haahmoja, sitä emme tiedeet, ennenkuin muutamat miestä, jotka rannalla

seisoimme, uskalsivat Hannun vähäisellä weneellä, jonka joku oli Siurun lohdelta rannalle wedettynä löytänyt, lähestyä saarta. Nämä palasivat pian ja tiesivät kertoa, että saarella oli Wenäläisiä, nähtävästi nääntymäisillään. Miten he olivat saarelle tulleet, ei osannut kukaan sanoa; miks'eivät he saarelta lähteneet samaten kuin olivat sinne tulleet, sitä emme hymmärtäneet, ennenkuin hawaittiin erästä kiiveä vastaan hyvän matkaa saaresta Kuljun kirkkowane ylös alaisin. Sillä arwattiin Wenäläisten saarelle päin soutaneen, mutta mikä heiltä oli weneen wienyt, se oli mahdotoin arwata silloin. Kauniaisissa wiettivät muutamat yön; minä läksin kotia kertomaan, mitä olin kuullut ja nähnyt. Paljon unta emme silmiimme saaneet, Hannua kun kaipasimme. Häntä eläväksi toivoimme kumminkin aina tähän aamuun asti. Mutta silloin saimme sanoman, että hän halaiistulla päälaella oli järwestä löydetty“.

Hannun sisar, kun puheessaan oli tähän saakka päässyt, ei enää saattanut khyneleinsä ja itkunsa tähden jatkaa, jonka wuoksi wanha ukko, Hannun isä, hiljaisella ja wärisewällä äänellä lisäsi:

„Tämän sanoman saatuamme läksimme me kartanoon. Siellä näin minä ainoan poikani. Surmattu, kahdenkertaisesti surmattu oli hän. Me liitimme yhteen neljä lautaa, teimme hänelle wiimeisen wuoteen ja toimimme hänen ja Jeremiaksen tänne Hannun weneellä. He odottawat nyt siunausta, kirkkoherra kulta!“

Tytön kertomus oli herättänyt kummallisia arweluksia; mutta ukon lyhyt, wakawa lause ja ääni, joissa

murtunut sydän ilmoitti itsensä, saivat kuulijat, wiehkeiksi. Nantaa kohden silmäsiivat he; siellä lepäsiwät uhrit kirweellä „weistettyjen lautojen välissä“.

„Entäs Wenäläiset saarella?“ kysyi kirkkoherra.

„Ne odottawat siellä Raikkivaltiaan tuomiota“, wastasi ukko yhtä wakawasti.

„Rälkä=kuolemaa siis!“

„Minä tiedän, mitä te ajattelette, kirkkoherra! Teidän sanoissanne asui nuhdetta, asui ajatus: „Olkat armahawaiset niinkuin Taiwaallinen Isänne armahawainen on“. Mutta oliwatko he armahawaisia? Käykää meillä katsellessa, mitä owat tehneet ja te unohdatte tämän käskyn armahawaisuudesta ja muistatte: „Silmä filmän edestä, hammas hampaan“. Siihen lisäksi on armahawaisuus nyt jo liika myöhäinen.

Kirkkoherra yritti puhumaan jotakin, mutta silloin muisti hän hirtetyn isännän. Kentiesi tunsi hän nyt itse jotakin yhtäläistä, jotakin semmoista, joka asui ukko Erkin sydämessä; sillä ihminen oli hänkin, kärsinyt oli hänkin; kalpeaksi meniwät nyt hänen kaswonsa, ja hän mumisi waan: „Se on hirmuista.“

Mutta ukko Erkki wastasi. „Hirmuista! Jos olisi heitä siellä sata, niin sitä parempi. Sadan sydämet joutusiwat silloin matojen syötäväksi; sadan leuka luut saaren rannoilla ajelemaan aamu- ja iltatuulen käsisä. Ja missä on Sanna, poikani kihattu morsian? Wenäläisten wallassa arwattawasti; kentiesi saarella olewain surmaama, ja te säälitte vielä!“

Sanna! nyt wasta muisti kirkkoherra häntä.

„Eikö hän ole jo useita päiviä sitten kotonansa?“
tyhyi hän hämmästyen.

„Kotona ei häntä ole näkynyt sittenkuin hän pyhä-
aamuna läksi“, vastasi ukko.

„Siis on hänkin joutunut tämän julman, hir-
weän vihan uhriksi“ — lausui kirkkoherra. „Hä-
nen intonsa on saanut hänen onnettomuuteen. Waan
älä jure Erkki! Ole wakuutettu siitä, että sekä poi-
kasi että Sanna, jos hänkin todella on kuollut, owat
kuolleet rehellisten kuolemaa“.

Tämä lause oli olewinaan lohdutus wanhukselle,
mutta semmoiseksi hän ei sitä ymmärtänyt. Hän
vastasi kiivaammasti kuin ennen: „Minä tiedän
sen, minä, joka seison tässä niinkuin karsittu petäjä
mäellä. Kaikki, kaikki mitä minulla oli rakasta, on
Tuonen koura korjannut“. — —

Hannu ja Jeremias haudattiin. Ei ollut ruu-
mitten saattojoukko suuri. Erkki, Priita ja, paitsi
kirkkoherraa, muutamia kyläläisiä seisoi arkujen ym-
päriellä, kun nämä kirkon permannon alle laskettiin.

Mutta mihin oli Sanna joutunut? Warmaan-
kin lukijani et tyytyisi, jos sanoisimme, että siitä
päiwästä, jona hän katosi, ei ole häntä kotiseuduilla
nähty, ei hänestä paljon kuultu. Sama uuteliai-
suus, mikä kumminkin murheen kanssa oli yhtey-
dessä, waiwasi myöskin kirkkoherraa. Hän latui,
että hän oli ottanut Sannan mukaansa Karun-
kylän saaresta ja hän tiedusteli Sannaa kaikkialla,
mutta aikoja kului, ennenkuin hän sai tietoja hänestä.

Mihin oli Sanna joutunut?

Hän oli, kuten tiedämme, yöllä lähtenyt pappi-
lasta. Hän oli lähtenyt kiiruusti kulkemaan ko-

tiansa päin. Wihollisia hän ei osannut suuresti peljätä; wihollisia hän ei myöskään alussa kulkuaansa nähnyt. Jo oli hän onnellisesti matkustanut muutamia wirstoja, ehtinyt Mäenpään rustholliin saakka. Mäenpään rustholli on mäen törmällä; sieltä wiepi tie alangolle. Mäkeä alaspäin juoksi Sanna, kun kuuli jonkun tulewan takanaansa. Hän silloin katseli taakseen ja näki tulijassa wihollisen. Hän poikkesi nyt tien syrjälle, mutta ennenkuin hän ennätti piilopaikan löytää, oli Wenäläinen häntä saanut ja kiinni ottanut. Turhaan rukoili hän; wihollinen waan neuroi, taputti häntä hänen waleille poskilleen ja nimitti häntä „prekrasnaja matuska“; talutti häntä sitten wäkisin Koljaan taloon.

Tässä talossa oli muutamia Wenäläisiä ottanut asunansa. Kun Sanna saattajansa kanssa sinne tuli, nousi majaillemissa siellä yleinen riemu-huuto. He puhuivat hänelle kauniisti, jotta Sanna huomasi, ettei heillä ollut aikomus häntä surmata. Mutta kumminkin kuoloa enemmän pelkäsi Sanna heitä. Ja Sannalla oli syytä tähän tällaiseen pelkoon. —

Sannan ei tarwinnut surmaa peljätä ja kumminkin katosi hän tietämättömiin kotiseuduiltaan! Seurasiko hän, uljaan Hannun morsian, siis armaansa murhaajia?

Ei! Ja kumminkin katosi hän?

Hän katosi kuolemaan! Kun hän huomasi, mikä häntä odotti, mitä warten hän oli wangiksi otettu, sai hirmu ja inho hänessä wallan. Muistakaamme mimmoisessa tilassa hän oli, kun hän pappilasta lähti. Hannun haahmo wiittasi hänelle. Hän muisti,

mitä Hannu oli peljännyt kun Myrrän talon lii-
syhdessä metsässä piiloutuivat. Tämä kaikki sai hä-
nen hurmioon. Kun Venäläiset rupeivät häntä
hyväilemään, asettausi hän lemolliseksi ja petti siten
wainojiaan. Nämä eivät osanneet aavistaakaan,
mitä neidossa liikkui. Ja kun hän kulki huonehessa
ympäri, eivät he ensinkään arvanneet, mitä neidon
mielessä asui, kunnes eivät enää woineet estää
häntä tätä mieltänsä tyhdyttämästä.

Pyssyjen wieressä nurkassa oli muutamia mieh-
koja ja muita aseita. Sanna lähestyi niitä, hän
koski niihin; kukaan ei estänyt häntä. Yksityistä
naista ei tiennyt kukaan peljätä. Hän nosti mie-
kan; hän katseli sen kärkeä, sen tutkainta, ja ennen-
kuin Venäläisten hirmuhuuto oli ennättänyt kajah-
taa oli Sanna kätkenyt terävän tutkaimen sywälle
rintaansa, sywälle sydämeensä.

Sanna oli surmannut itsensä, päästäkseen siten
wapaaksi.

Enemmän kun puolen toista vuosisataa on kulu-
nut niistä ajoista, joina nämä seikat tapahtuivat;
toista sataa vuotta on vähäinen saari Kulojär-
wessä kantanut nimen Sadan leufaluut.

Ihmispolwi ihmispolwen perästä on elänyt, on
kuollut seuduilla, missä ne seikat tapahtuivat, joita
olemme kertoneet. Tapaukset owat muistosta ka-
donneet, mutta nimi Sadan leufakuut elää vielä.

Olisi ehkä ollut melwollisuutemme kertoa, miten
Venäläiset saarelle kuoliwat nälkäkuolemaa. Mutta
semmoinen kertomus ei luullaksemme olisi miellyt-
tänyt muita kuin niitä, mitkä kertomuksissa rakas-

tawat sitä, mikä hirmuista on. Heidän kuvituksensa kuwailkoon heille, miten nälkäkuolemaa kuollaan.

Wuonna 1866 parannettiin Karkun kirkkoa. Sen kivistet seinät olivat aikojen kuluesä laareman muodon saaneet, ja niissä nähtiin isoja uhkaawia rai-
loja. Katto purettiin ja seinäin päädyt alennettiin. Siinä silloin, kun katto oli purettu ja kirkon yliselle pääsi Jumalan päivä loistamaan, huomattiin muun muassa wanha puulusikka. Se oli muinais-
kaluja, se oli muisto aterioista, joita kirkkoherra Endel kirkon ylisellä ison wihan aikoina oli syö-
nyt.

Samana vuonna laitettiin kirkkoon uusi lattia. Lattian alla olemat hautakammiot tyhjennettiin ja ruumiit, mitkä näissä kammioissaan olivat satoja vuosia nukkuneet, kannettiin ulos kirkon pihalle ja syhdyttiin suureen yhteiseen hautaan. Julmaa oli nähdä, miten tässä meneteltiin, miten arkut poltettiin, sittenkuin niiden sisältö oli kaadettu tuohon yhteiseen hautaan. 40 miestä askaroitfi tässä työssä 3 päivää.

Niiden ruumiiden seassa, jotka olivat heitettävät tähän yhteiseen hautaan, oli myöskin kirkkoherra Endellin. Hän lepäsi tammisessa arkussa kirkon alttaria lähellä; sieltä kannettiin hän ulos ja arkku awattiin. Tähdessä papin puwussa makasi arkussa kirkkoherra. Arkku kaadettiin ja muinaisten sanankuulijainsa kanssa olisi kirkkoherra samaan hautaan tullut mullatuksi, ellei joku, jonka sydäntä tämä menetteleminen koski, olisi pakoittanut haudan tyhjentäjiä ottamaan ruumista ylös. Hän pantiin sitten takaisin omaan arkkuunsa ja sai sijansa alttarin alla

Karkun kirkossa, missä hän nyt ainoana kirkon per-
mannon alla lepää.

Tähän loppufoon tämä kertomus. Wanhat
omat kadonneet, kaikki ovat uudeksi tulleet.

Raksi Joulu-aatto.

U t e l o.

Ensimmäinen.

Ulkona oli pakkanen ja myrsky, mutta sisässä, leskirouwa Burgin vähäisessä huonehessa oli lämmin. Valkea paloi takassa, jonka edessä asukkaat istuivat. Näitä asukkaita oli kolme: vanha rouwa itse sekä hänen tyttärensä tytär ja poika.

Varallisuus — sen sanoi ensi silmäily — ei wallinnut suuressa määrässä tässä huonehessa. Wafemmallä owesta seisoi pituusseinällä vanha wuode, joka oli peitetty kirjawalla raanulla. Wastapäätä owesta seisoi pöytä ja oikealla seinällä molempain huonehessa olewain vähäisten akkunain välissä iäkäs, korkea, pian kattoon saakka ulettuma, suuri kaappi. Joitakuita tuoleja löytyi kamarissa ja wieläpä keinutuoli keskellä lattiaa, joka pian umpeen oli peitetty matoilla. Molemmin puolin takkaa nähtiin muutamia keitin-astioita ja joitakuita ruo'an laitokseen kuuluwia kaluja.

Raikki kapineet, mitkä huonehessa löytyiwät, olivat wanhoja ja todistiwat aikalaudesta, jona olivat olleet talossa, missä rikkaus oli asunut. Wanhän kaapin liisteet olivat kerran olleet kullatut, samatenpa wuoteen päätykin. Tuolien istuimet olivat kerran olleet pehmeät, ja etenkin keinutuoli,

ainoa kalu mikä paremmin oli aikojen vaihteita kestännyt, wiittasi aikoihin, jolloin kaikki oli ollut toisin, kuin nyt. Matot lattialla olivat samaten kuin muut kalut vanhat; mitä ainetta ne alkuaan olivat olleet, sitä oli nyt mahdotointa erottaa; useissa kohden olivat ne vielä rikkiäiset. Sanalla sanoen: kaikki, mitä huonehessa löytyi, todisti kuluneita parempia päiviä. Mutta vaikka huonehessa kaikki muistutti onnellisempia aikoja, asui kumminkin siellä järjestyttä ja siisteyttä, ja ken asukkaita silmäili, sen olisi ollut vaikea päättää sitä aikaa, josta huonekalut muistuttivat, onnellisemmaksi nykhyistä.

Leskirouwa Burg istui takan edessä, tytär toisella, poika toisella puolellaan. Hän oli vanha, hänen hiuksensa harmaat. Hänen vaatteensaakin vähän wiittasivat niihin aikoihin, joista huonekalut muistuttivat. Hänen käsissänsä, tuossa missä istui, oli vanha, suuri Raamattu, jota hän polveansa vastaan nojasi ja luki hiljaisella, mutta vakawalla äänellä.

Leskirouwa Burgin tyttären tytär, tuo olento, joka suurilla, ajattelemilla silmillään katseli liekkiä leikkiä takassa olewain puitten ympärillä, oli nuori. Hän oli pitkä ja suora wartaloltaan. Hänen kasvonsa muoto oli mitä kauniimpia voidaan nähdä. Hänen päätään ei peittänyt huiwi; mustat hiukset sitä kaunistivat, mustat silkinhienoiset hiukset, jotka paksuun pitkään palmikkoon pantuna waluiwat alas hänen hartioilleen. Hänen pienet kätensä olivat ristissä, hän kuunteli hartaudella, mitä vanha äitinsä äiti luki. Mutta vanha rouwa luki kertomuksen Kristuksen syntymästä, sillä nyt oli Joulu-aatto.

Rouvan toisella puolella istui poika. Hän oli sifartaan nuorempi, sen heti huomasi. Sifarensa näköinen oli hän, ja samaten kuin tämä, istui hänen kädet ristissä hartaasti kuunnellen, mitä wanhus luki.

Tässä kolmipolwisessa perheessä, vaikka siitä keskimäinen polvi — nuorten äiti — oli poissa, näkyi vallitsevan onnellisuus, sillä sitä osoitti sekä wanhan että nuorten silmäilyt, nyt kun rouwa herkesi lukemasta ja lasi alas helmaansa suuren painaman kirjan. Mutta ehkä wanhan rouwan silmät, kun hän lapsensa lapsia silmäili, osoittivat tätä hiljaista onnellisuutta, joka syntyy ainoastaan puhtaassa sydämessä, sanoivat kuitenkin ne ryppyt, jotka asuivat wanhuksen korkeassa otfassa, että tämä nykyinen tyytyväisyys ei aina ollut vallinnut hänessä; sillä nämä ryppyt, jotka olivat syvästi kaimetut, taisivat ainoastaan olla surun työtä — aika ei semmoisia kaima. Mutta että ne surut, jotka tuon korkean ja kerran sileän otfan olivat ryppille saaneet, eivät voineet kufistaa eikä masentaa hänen sieluaan, sen näytti koko hänen olentonsa nyt, kun hän nousi ja lasi Pyhän kirjan pöydälle. Hän oli näet suora vielä; ei suru eikä aika ollut, kuten tavallisesti molemmilla on tapana, saanut hänen korkeaa martalooaan kufistumaan. Hänen askeleensakin olivat wakaiset, eivätkä ensinkään sallineet aawistaa, että se, jonka ne olivat, jo oli nähnyt enemmän kuin seitsemänkymmentä vuotta kuluman siitä päivästä, jona hän rikkaassa kodissaan ensikerran, silloin hoiperrellen, äitinsä sylistä isänsä luo kulki.

Pöydällä seisoi kolmihaarainen kynttilä suuressa korkeassa, vastikessa kynttiläjalassa. Vanha rouwa pani kirjan sen viereen. Sitten sanoi hän:

„Aika on jo ehtoolle kulumaisillaan. Syhtyä kynttilät Maurits, ja sinä, Ellen, katsele kelloa, eikö jo ole aika, että wiet lahjasi kauppaneuwokselle“. —
 Banhuksen ääni wiimeisiä sanoja sanoessaan lan-
 tefi kummallisesti, niin että nuoretkin sitä huoma-
 siwat ja katseliwat ihmetellen vanhaa äitinsä-äitiä.

Kaunis tyttö nousi ja awasi owen, joka wei wä-
 häiseen, wieressä olewaan kamariin. Tämä kamari
 oli warsin wähäinen. Se sisälsi huonekaluihin nähden
 jos mahdollista vielä wanhan-aikuisempia kapineita
 kuin suurempi etuhuone. Siellä seisoi wanha sohwa,
 wanha seinäkello, semmoinen kuin rikkaitten seinä-
 kellot oliwat kahdeksannentoista vuosisadan leski-
 päikoilla. Siellä nähtiin seinällä kaksi kuwaa, jotka
 weiwät huomion kuluneesen vuosisataan. Siellä
 nähtiin piironki, jonka nurkat oliwat olleet hopeoi-
 tut ja jonka jalat oliwat leijonan jalkain muotoiset.
 Tähän kamariin pistäysi tyttö, palawa päre lädesä.

„Kello on wasta kuus“, lausui hän suloisella ää-
 nellä; „wasta puolentoista tunnin perästä on mi-
 nun käsky lahja antaa“.

Vanha rouwa huokasi. „Kello kuus! Niin ei
 jouluaattoa minun nuoruudessani wietetty, kun sitä
 nyt wietetään. Kun kello löi kuus oli jouluaatto
 jo loppumaisillaan ja ruokapöytä walmis. Mutta
 nyt . . Nyt saa minun tyttäreni tytär walmistaa
 joululahjoja, jotka wasta kello kuuden aikana tule-
 wat walmiksi, walmistaa muille, rahan edestä.
 Mikä aika!“

Hiljaa, tuskin kuultavasti oli vanha rouva näitä puhunut. Molemmat, sekä Ellen että Maurits, olivat kumminkin kuulleet joitakuita sanoja ja siitä hymärtäneet, että heidän ainoa turwansa maailmassa, heidän äitinsä-äiti oli murheellinen. He kiiruhtivat molemmat hänen luokseen ja silittivät muorotellen hänen harmaita hiuksiaan.

„Se on hyvä, lapset!“ sanoi wanhus, johon nuorten rakkaus waikutii. „Tänään on joulu-aatto. Kadotkoot muistot entisistä ajoista. Sytytä, niinkuin sanoin, kynttilä ja sinä, Ellen, pane pata tulelle sekä lipiäkala“.

Wähän ajan perästä olivat wanhusen käsyt tähtetyt. Wähäisessä pannussa lämpeni lipiäkala ja padassa jo aamulla keitetty riiskryhni-puuro. Köyhä oli tämä perhe; säästöllä olivat he jouluillaksi saaneet aikaan sitä ruokaa, joka wallasäätyläisissä tavallista on. Mutta miten köyhät he olivat ja kuinka säästäväisesti he saivat elää, se näkyi siitä, että he jo aamulla, samassa kun huoneensa lämmittivät, olivat puuronsa keittäneet; heillä kun ei ollut waroja puita tuhjata erittäin ruoan keittoa warten.

Se musta muisto, joka äkki-arwaamatta oli tuntenut wanhan rouwan mieleen, oli wähitellen kadonnut ja nyt loisti wast'ikäinen hiljainen onnellisuus hänen silmistään taas. Hän silmäili keinutuoliista, missä istui, rakkauden silmäilyillä nuoria, mitkä toisiaan auttoivat. Huonehessa oli nyt walloa. Haarakynttilä paloi kauniisti.

Silloin pistäysi Ellen pikaisesti kamariin. Kun hän sieltä palasi, oli hänellä jotakin wöliinansa

alla kätkettyinä. Hän lähestyi hiljaa vanhusta ja kätkestään laski hän vanhuksen helmaan vähäisen paperiin käärityn mytyn. Sitten kulki hän welsjensä luo ja hänenkin syliinsä oli neidolla panna jotakin. Ujona wetäysi hän sitten jälleen takan luo, uskaltamatta luoda silmiään niihin, joita tämä hänen käyttöksensä oli kummastuttanut.

Rouwa ja nuori poika aukasivat kiiruhusti, sanaa sanomatta, kufin käärynsä. Sitten nousivat he yht'aitaa. Vanhuksen silmissä välkkyi kyhnele. Hiljaan lähestyi hän Ellenia ja suuteli lempeästi hänen walvoista otsaansa. Vanhus ei tätä tehdesään sanonut mitään, mutta Maurits, tarttuen Ellenia käteen, lausui: „Minun oma, rakas sisareni!“

Ellen oli palkittu. Armaidensa ilo ja rakkkaus oli hänen palkkansa. Hiljaan ja ujosti sanoi hän: „Antakaa anteeksi, etteiwät lahjani ole mistään armosta“.

„Di Ellen!“ wirrkasi silloin Maurits. „Kuinka paljon parempi minua sinä olet! Kuinka monta hötä olet saanut walwoa, ennenkun tämän aikaan sait!“ ja nyt wei nuori poika vanhuksele nähä ihka uuden, huolella ommellun päällystakin.

„Älä ole siitä milläkään“ — wastasi tyttö. Sääliksi minun käwi sinua, weli, kun kylmästä juoksit tuon pitkän matkan kouluun saakka.

„Mutta minua ei ole koskaan kylmä haitannut“, wäitti poika.

„Eikö silloinkaan kun minun tähteni käwit woubin luona tuota silkkihametta warten, joka tänä iltana on annettava kauppaneuwoksen tyttärelle? Eikö silloinkaan kylmä haitannut?“

„Minähän tohta paranin; kassipa päivää waan fairastin“.

„Sumalan kiitos, ettei siitä pahempaa seuranut“ — wastasi tyttö.

Wanhus ei nuorten wäittäessä ollut sanonut mitään. Hän istui suorana, korkeana keinotuolissaan, hänen silmissään wälkkyi nyt ylewä loiste; ryppytkin hänen otsassansa eivät nyt näkyneet. Nyt hänen siinä istuessaan, kaunis walkoinen negligé (tanukka) kädessä, semmoinen joka wanhoilla rouwilla siihen aikaan oli, näkyi paremmin kuin ennen, että hän oli ylhäistä sukua, semmoista, joka oli tottunut käskemään. Tietämättänsä oli hänen ulkomuotonsa muuttunut sen muotoiseksi, joka sillä oli hänen onnensa päiwinä, jona hän ei tiennyt vielä surua maailmassa aawistaa, jona myötäkähminen aina seurasi häntä. Ellen loi filmänsä häneen ja ehkä tottunutkin tyttö oli aina wäliin näkemään muistelmia kumautuvan wanhuksen kuluneista ajoista hänen muodossaan, katseli hän nyt ujosti maahan ja kulki hitaasti ja häweten wanhuksen luo. Hän luuli äitinsä äidin halweksivan lahjaa. Hän olisi tahtonut antaa jotakin arwollista, jotakin kallista, mutta puolen vuoden ahkeralla säästöllä ei hän ollut saanut toimeen muuta, kuin mitä nyt oli antanut.

„Di äiti! älä ylönkatso lahjaani!“ rufoili hän.

„Lahjasi itjesään ei ole kallisarwoinen“, sanoi wanhus oudolla äänellä, „mutta minulle se on kalliimpi kaikkia niitä tuhannenkin riksin arwoisia lahjoja, joita ennen olen saanut. Ne antoi rikkaus waiwatta; tämän lahjan ja weljesti antoi rikkaus työllä ja waiwalla. Ellen, minä olen ylpeä sinusta“.

„Di äitini!“ oli ainoa mitä Ellen taiksi sanoa, sillä ehkä wanhuksen sanat herättivät hänessä suurinta iloa, häpesi hän kumminkin mielestään ansaitsematonta ylistystä.

Ellen oli kätkenyt kasvosensa wanhuksen helmaan. Hän ei nostanut päätänsä ylös, ennenkuin wanhus, joka lempeästi oli tytön mustia hiuksia silitellyt ja tätä tehdesfään taasen muuttunut, nousi ja siirsi keino tuolin lähemmäksi takkaa, jossa puut nyt olivat puoleksi palaneet. Silloin nosti hän ylös päänsä. Hänen poskensa olivat nyt punaiset, ilo hohhti hänen suurista silmistänsä ja sanomattoman kaunis oli hän tuossa.

Mutta wanhus alkoi äänellä, joka nyt oli ihan toisellainen kuin ennen: „Papsit! Joululahjaa minulla ei enää ole antaa; aikamani minäkin niitä olen antanut! Kumminkin on minulla vielä yksi lahja jällellä, jonka woin teille antaa. Sen antaminen maksaa minulle kenties yhtä paljon työtä kuin sinulle sinun antamasi, Ellen. — Älä katkaise puhettani“ — lausui hän, kun tyttö alkoi jotakin sanoa. — „Minun lahjani on näkymätön, mutta kumminkin voi se olla teille hyödyksi. Minun lahjani on kertomus elämäni waiheista. Siitä ehkä voitte elämäenne kuluesfa käyttää yhtä ja toista hyödyksenne“.

Ellen ja Maurits kun kuuliwat mistä lahjasta tässä nyt oli kysymys, eiwät enää wastustelleet. He olivat usein pyytäneet wanhusta kertomaan heidän isästänsä ja äitistänsä, joita Maurits ei ollut koskaan nähnyt ja joita Ellen ainoastaan himmeästi muisti. Mutta wanha rouwa oli aina tätä

fieltänyt. Nyt siirsivät he tuolinsa lähemmäksi kertojaa, iloisina ja uteliaina.

Vanha rouva huokasi syvään ennenkuin alkoi. Nuoret eivät hymärtäneet syytä tähän huokaukseen, eivätkä osanneet ajatella, että vanha rouwa taisteli oman itsensä kanssa. He odottivat vaan uteliaasti.

„Että minun elämäni aamu oli toisellaan, kuin sen ilta on“ — alkoi vanhus viimein — „sen te jo tiedätte. Rikkaassa, suurisukuisessa, uljaassa perheessä minä synnyin. Minun isäni oli korkea virkamies Ruotsissa. Hän oli aatelinen; vapaaherran kruunu nähtiin hänen vaakunassaan. Kreivinnaksi kutsuttiin minun äitiäni. Jo elämäni aamusta opin minä saamaan kaikkia, mitä minä halusin ja kuta isompi minä kasvoon, sitä enemmän minä halusin, sitä enemmän myöskin sain. Minun sydämeni oli kova; jos mitään vastahakoista minulle tapahtui, suutuin hirmuisesti, ja annoin palkollisten ja muitten, joiden kanssa tulin yhteyteen, tuta sitä. Monta kohtaa, nurjaa kohtaa lapsuudestani muistuu vielä nytkin mieleeni, monta seikkaa, jossa käytin itseni, kuten se käyttää, joka maailmassa ei näe muuta kuin itseänsä, ja joka luulee kaikkien luoduksi häntä itseänsä warten. Niin kasvoon minä itseeni rakastuneena, jota rakkautta sekä vanhempaini ja kaikki kotowäkeni sekä myös wieraat yhä waan fiihoittivat, ne kun kiittivät kaikkia töitäni. Minä olin siihen aikaan kaunis ja mikä pahin oli, minä tiesin sen itse ja sain myöskin alinomia siitä kuulla. Kun sinun ikääsi, Ellen, jouduin, olin minä täysi kofetti, tunsin maailmaa ja annoin sydämeni

omen olla ihka avoinna sen imarruksille. Tunsin maailmaa, sanoin. Minä näin siinä petosta, kavaluutta, wiekkautta, mutta kaikkea, mikä minua itseäni kohtasi, otin minä vastaan täydestä todesta. Tansseissa ja paaleissa olin minä illan ruhtinatar. Suurimmat, ylhäisimmät rukoilivat minun suosiotani. Minä annoin heidän kiittää itseäni, sillä se hyväili minun itse-rakkauttani; mutta minä itse olin kylmä ja viekas ja halusin yhä waan uusia kiittäjöitä, ja niitä sainkin kosolta. Tähän aikaan oli minulla paljon kofioita, mutta minä niistä en huolinut kenestäkään. Tein waan pilkkaa heistä. Yhä uusia tuli, mutta saivat mennä pilkattuina, samaten kuin edelliset. Wihdoin oli pahuuteni mitta täysi. Eräs nuori upseeri, Suomesta kotosin, esitettiin minulle. Minä odotin tämänkin suusta saawani kuulla kiitostani, waan hän ei sanonut mitään. Minä suutuin. Useita kertoja olin minä hänen parissaan, hän waan silmäili minua. Minä suutuin yhä enemmän. Eräänä päivänä tuli hän isäni kamarista juuri kun minä olin lähdössä ulos. Hän oli waalea; hän tervehti yhävästi kumartaen. Hänen nimensä oli Burg, hän oli upseeri, mutta kapteinia ei korkeampi. „Ah! Herra Burg!“ sanoin minä iwalla, „mikä kunnia meille, teidän käyntinne!“ — Hän katseli minua pitkään ja kumarssi uudekseen, mumisten hiljaan, mutta kumminkin niin kowaa, että luulin kuulleen sanat: „minä olen hullu!“ Nämä saivat minun uteliaaksi. „Te tulitte isäni tyköö?“ kysyin minä. „Niin!“ wastasi hän ja huulensa wetäysivät pilkkahymyyn — „ja siellä pyysin minä elämäni seurakumppaliksi maail-

man suurimpaa kofettia. Mutta" — lisäsi hän — „teidän aikanne on tärkeä, minun on myös“. Ja tiiruhusti, nyt tervehtimättä, läksi hän. Minä jäin seisomaan. Minä en hymärtänyt häntä, mutta tämä pieni kohtausta oli wienyt haluni lähteä ulos. Kun palasin sisälle, tuli isäni minua vastaan hymyisin. „Tiedätkös werksimmät uutiset?“ kysyi hän, ja kun en mitään wastannut, lisäsi hän: „Siinulla on uusi kofia, herra Burg, tunnetko häntä?“ — Kun en vielä mitään wastannut, jatkoi isäni: „Minä käskin hänen olla käyntiänsä täällä meillä uudistamatta. Todella puhuen“ — lisäsi isäni sitten — „ell'et pian walitse yksi kofioistasi, uskaltaa sinuun nostaa silmänsä vielä luutnantit ja ehkäpä wänrikittin“. — Minä en wastannut mitään, nyhkyähtin waan hylpeästi päätäni. Mutta tämä nuori kapteini ei mennyt mielestäni. Mina muistin minä häntä ja kuljin kaikissa paikoin, missä ennen olin tawannut häntä, saadakseni kofiaa. Mutta minä en tawannut häntä missään. Minä suutuin häneen yhä julmemmasti, ja kun meillä sitten oli suuret pidot, pyyhsin minä isääni käskemään häntäkin. Isäni kummastui pyhyköäni, mutta niin itsewaltias olin minä, että sain tahtoni tähtetyksi. Waan kuinka petyin ja wihastuin, kun wierasten seassa en nähnytkään Burgia. Minä olin haleta wihasta. Pari kuukautta oli kulunut siitä, kun hän meillä käwi ja aina waan asui hän minun muistossani. Hän oli ollut ainoa, jonka suusta en ollut saanut kuulla kiitostani ja sitä minä tahdoin. Itserakkauteni oli kowasti loukattu. Minä kyselin häntä, ensin salaisesti, sitten julkisesti, waan

turhaan meni kaikki toivoni tavata häntä. Vuosi kului umpeen ja yhä aina muistelin häntä. „Setuhma! niinkuin isälläni olisi ollut mitään sanomista“ — lausuin itselleni — „miksi ei hän suoraan kääntynyt minuun, niin olisin saanut hänelle vastata“, ja tämä, etten minä saanut hänelle vastata, se poltti minua. —“

„Jo oli kaffi vuotta kulunut siitä kun Burg meillä kävi. Vielä muistin minä naisen loukautulla rakkaudella usein häntä, kun eräänä päivänä äkki huomaamattani luulin näkeväni hänen. Hän oli waalea, kuten viimeinkin ja hänen huulilleen näytti tuo iwa ja pilkkahymy hyytyneen kiinni. Hän nytkin silmäsi minua pitkään ja käänsi sitten naurahtaen pois päänsä. Entinen tulinen wiha syytti uudestaan palamaan minusa. Minä en ollut näkemänä häntä enkä kumminkaan ketään muuta nähnyt. Ilta kului pian; minä sen kuluessa en tanssinut. Wähää ennen kuin lähtö-aika tuli, astui hän minun luokseni ja kumarasi nöyrästi. Minä iloitsin. Wihdoin viimein oli hän tullut, minä saisin nyt kostaa. Minä teeskentelin kuten aina ennenkin; minä tahdoin saada hänet ansaan, ennenkuin kostonon ryhtyisin. Hänen muotonsa oli surullinen ja ajattelewainen. Tuo ilkeä iwa oli kadonnut hänen huuliltaan. Minun mielestäni oli hän paljon muuttunut. Minä puhelin hänen kanssansa ja tätä tehdesäni oli minulla silmäini edessä aina maali, minkä tähden minä puhuin. Hän ei nytkään minua fiittänyt, mutta koko hänen käytöksesään oli niin paljon funnioitusta, että minä jo aloin maistaa kostoni suloisuutta. Ja kun hän

pyysi luvan tulla seuraavana päivänä minua terwehtimään, sykki sydämeni iloista, waikka ainoastaan wähäisellä, kylmällä pään nykähdyksellä hänen pyyntöönsä suostuin. —“

Siitä päivästä oli hän meillä jokapäiväinen wieras. Me olimme alussa molemmat ilwenäytelmää näyttäneet, mutta miten olikaan, tämä näytelmä jäi yksipuoliseksi. Hän ilweili, teeskenteli ja minä, joka hänelle olin ansan solminut, minä tartuin hänen ansaansa. Minä olin unohtanut kostoni, tai paremmin, minä ajattelin hänen waimonsa kostaa. Hänen silmänsä, hänen käytlönsä oli minulle sanonut, että hän minua rakasti, waikka hänen kielsensä ei ollut sitä wirkannut. Minä rakastin häntä, minä odotin tuota tunnustuksen sanaa häneltä, ja minä iloitsin saawani kiusata häntä, ennenkuin jaa-sanani hänelle lausuisin. Silloin tuli hän eräänä päivänä minun luokse. Hän oli waalea, koko hänen muotonsa osoitti jotakin kauhistawaa. Minä hämmästyin, mutta ennenkuin olinkaan ehtinyt mitään sanoa, oli hän langennut polwilleen minun eteeni. „Minun pitää lähteä jo tänään ja minä rakastan sinua kuolemaan saakka!“ huusi hän. — Minun koston-mietteeni sammui, minä waan näin hänessä sen, jota minäkin rakastin. Tunnustusana oli luiskahtanut huuliltani ennenkuin siitä itse tiesinkään.

„Minä olin lyöty omilla aseillani“ — jatkoi wanha rouwa kotwan aikaa ääneti oltuaan — „Minä tartuin armaan käteen ja wein hänen isäni luo. Jo owella seisoesamme, näin minä, miten wanhan isäni kaswot synkistywät, ja kun Burg

hiljaisella, mutta hätäisellä äänellä minut morsiamekseen pyysi, soi vastaanani isäni ääni kamalana ja kolkkona: „Hänkö se sitten sinun valittusi on!“ Sen sanottuansa jätti hän meidät kamariinsa ja meni ulos. Siinä seisoi me, siinä isäni kamarissa wannoin minä Burgille ikuisen rakkauden. Minä olin kyllä huomannut, että kihlaukseni oli vastoin isäni tahtoa, mutta tästä tahdosta en ollut ennenkään koskaan pitänyt luvua. Minä tunsin voimani, enkä nytkään entistä enemmän isästäni pitänyt“.

„Isääni en nähnyt ennenkuin ylläni oli poissa, ja hän lähti pian. Onnellisena wetäyhin minä kamariini. Burg oli luvannut palata niin pian kuin se hänelle oli mahdollista. „Pari viikkoa kuluu pian, silloin olet sinä minun“, oli hän sanonut. Utkinäiseen lähtöönsä Ruotsista oli hänellä erinomaisen tärkeitä suku-asioita, joita hoitamaan hänen läsnä-olonsa oli wälttämättömästi tarpeellinen.

„Kamarissani istuin minä ja luulin vielä näkeväni hänen kadulla, kun isäni ja äitini, wanhat kiuuloiset wanhempani astuivat huoneesen. „Onneton tyttäreni!“ oli isäni ensi sana. „Onneton tyttäreni!“ oli myös äitini ensimmäinen onnen toivotus. „Mihinkä mieheen olet sitounut“. He tiesiwät, mitä minä en tiennyt, että minun kihlattuni oli irstainen, pahanjuoninen, wiefas petturi; he tiesiwät kertoa monta häwäisewää seikkaa ylläni elämästä. Mutta minä en mitään uskonut. „Kawaluutta, waletta“ — sanoin ja ajattelin ja puhkesin wihdoin itkemään. Syhtinpä vielä kowilla sanoilla wanhempiani siitä, etteiwät enää minua rakasta-

neet. Khyneleeni, joilla aina olin saanut isäni ja äitini suopeiksi, kun ei muu mikään auttanut — ja ani harvoin oli minun ollut tarwis niihin turwaita — khyneleeni nyt pystyi ainoastaan äitiini. „Mä itke, minun oma tyttäreni!“ koetti hän lohduttaa. Mutta kun nyt ensiferran eläessäni khyneleeni eivät isäni tunteita hellittäneet, itkin minä yhä vaan katkerammasti. Waan ensiferran eläessäni minä nyt turhaan itkin. Isäni silmät olivat auenneet. Nyt vasta näki hän, minkä perikadon reunalle minä olin joutunut. — „Jos et luowu kunnottomasta rakkaudesta, niin hylkään minä ainoan lapseni“ — olivat hänen viimeiset sanansa kun hän minun kamaristani läksi. Hän ei ollut tätä ennen osannut aawistaa, mitkä tunteet minussa elivät kapteinia kohtaan, ja vasta liian myöhään, vasta päivällä ennen kuin Burg minulle rakkautensa tunnusti oli isäni saanut tietää mimmoinen se mies oli, joka hänen luonansa oli jokapäiväinen vieras“.

„Tämä päivä oli surun päivä, tämä, jona isä hylkäsi ainoan lapsensa. Minä kuulin hänen sanansa, mutta minä en niitä hymmärtänyt; ne näkivät minulle mahdottomilta. Kun isäni läksi pois työäni, waiwuin minä äitini syliin, ja ne khyneleet, jotka nyt wuotivat silmistäni, olivat, niin ainakin tahtoisiin uskoa, oikeat sydämeni tuskan puristamat. Mutta kauan en saanut tässä äitini helmaan niitä uumuttaa. Kolina ja melske kuului läheisistä huoneista ja huutoja, jotka säikähdyttivät minua. Yht’äkkiä awattiin kamarini owi ja eräs palkollinen riensi kiiruhusti sisään. „Tulkaa Jumalan tähden,

Barooni on pöörtnyt!“ huusi hän. Äitini horjui ulos kamarista, minun kyyneleeni kiviuiwat. Kii-
ruhusti riensimme me, äiti rakastetun miehensä,
minä kylmyydellä kohdellun isäni luo. Hän oli
pöytänsä viereen tuolille istunut, waan siitä oli hän
kaatunut lattialle. Nyt makasi hän sohwalla — sillä,
joka tuossa pienoisesa kamarissa nyt on — sinne
olivat kamaripalvelijat hänen nostaneet. — Ja
hän oli kuollut . . . kuollut“.

„Kamala päivä, hirmuttävä muisto vielä vuosikymmenienkin kuluttua“ — jatkoi rouwa hiljaisella äänellä. „Sumala anna minulle anteeksi, jos anteeksi antamista semmoiselle, kuin minä olen, on sallittu“. — Ja vanha rouwa lasi kätensä ristiin, puhumatta pitkän ajan kuluessa mitään. Wihdoin heräsi hän ajatuksistaan ja jatkoi:

„Isäni oli saanut sydän-halvauksen. Hän oli istunut pöytänsä ääreen ja alkanut kirjoittaa. Muutamia sanoja oli hän ehtinyt saada kirjoitetuksi, kun kuolema hänen saavutti. „Siinä tapauksessa, että tyttäreni, wasten minun“ . . . seiso paperilla, ne oli hän kalmalta saanut kirjoitetuksi. Minä hymärsin, mitä näitä sanoja olisi seurannut, jos hän olisi woinut jatkaa. Hän oli waarani nähnyt; hän, joka minua niin sanomattomasti rakasti, oli koettanut tällä rikkoa minun liittoani, mutta tässä koetuksessaan oli hänen sydämensä murtunut. Oi! jos hän olisi ennättänyt saada kirjoituksensa valmiiksi, olisi hän minun elämäni surusta wapauttanut, sillä hän tunsi Burgin. Mutta minä, minä itse olin kylwännyt ja Sumala soi minun niittä“.

Vanha rouwa tätti käsiin kaswojansa; hän itki, ja nyt ainakin olivat khyneleet todelliset. Mutta äkkiä kohotti hän päänsä, ikäänkuin olisi hän khyneleitään häwennyt, ja alkoi uudestaan:

„Minä olin khyppää isäni kuolemaan, ja äitini kuolemaan myöskin, sillä isäni äkillinen kuolema waikeutti niin woimallisesti heikkoon äiti parakaani, että hän kahden kuukauden kuluttua lepäsi samassa haudassa, missä isäni oli viimeisen leponsa saanut. Mutta ennenkun hän kuoli, oli hän suostunut minun ja Burgin avioliittoon. Minun sukulaiseni eiwät woineet siihen mitään. Ja niin wangittu olin minä Burgin ansioihin, että minä armaani kaskhystä ja pyhynöstä otin kuulutuskirjan kolme wiikkoa jälkeen isäni kuoleman. Rahdesti olimme kuulutetut kun äitini kuoli. Minä olin nyt yksin maailmassa. Raipion ja surun, mikä minussa alati eli, koetin minä saada katoomaan sillä, että minä liitin kaisen onneni toiwon Burgiin. Hiljaisuudessa wietimme häitämme, ja tuskin olivat ne olleet, niin jo muutimme kaupungista, missä minua ja minun miestäni yleisesti soimattiin. Sitä ennen muutettiin suurin osa wanhempaini omaisuudesta rahaksi. Ainoastaan wähäinen osa, ne huonekalut, mitkä täällä näette, ja joita minä en sallinut myydä, jäiwät minulle muistoksi lapsuuteni ajoista“.

„Me olimme rikkaat. Mieheni otti eron sotapalveluksesta. Me lähdimme ulkomaille. Paikasta paikkaan kuljimme me. Minä rakastin miestäni, hän näkyi minuakin rakastawan; alussa luulin minä ainakin niin. Mutta wähitellen heräsin minä unes-

tani, ja kun nyt filmäni aukenivat, näin minäkin Burgissa sen jonka isäni oli nähnyt, petturin ja kavaltajan. Kun hän huomasi, että minä hänen sieluunsa olin filmäillyt ja sen nähnyt semmoisena kuin se oli, ilkeänä, pahana, mustana, heitti hän yltään peitteen, joka oli tosi-ihmisenä peittänyt ja ilmestyi minulle oikeassa muodossaan. Nyt alkoi kärsimiseni! Mitä kaikkea sain minä kärsiä! Mutta peittäköön se musta huntu, jonka sisästä mieheni makaa wieraassa maassa, mustassa mullassa, peittäköön se muistot kärsimisestäni! Se oli minun rangaistukseni, vaikka en silloin sitä aikaa fiksi tien-nyt. Minä panin katkeruutta katkeruutta vastaan, kovuutta ja kowaa kowaa vastaan. Minä sain waan yhä enemmän kärsiä. Neljä vuotta olin ollut sidottuna tähän mieheen. Yksi tytär, teidän äitinne, oli meidän onnettoman avioliittomme yhdessä, mutta se side ei kestänyt, ei yhdistänyt meitä. Minä rakastin tyttärtäni, hän wihasi häntä samaten kuin minua. — Eräänä päivänä katosi hän. Minä odotin hänen takasin-tuloansa, waan hän ei tullut. Kaiken omaisuuteni oli hän tuhlan- nut. So oli minulle tulosse se wieras, jota en siihen asti ollut tiennyt peljätä — hätä. Me olimme, minä ja tyttäreni, wieraassa maassa, kaukana Ruotsista. Sinne, sinne kuolemaan, synnyin-maahani takasin halusin minä. Minä möin formukseni, kaikki mitä arwollista minulla oli, ja läksin matkalle. Minä tulin Tukholmaan takasin, isäni taloon, syntyin-maahan. Neljä vuotta oli kulunut siitä ajasta, jolloin sieltä läksin. Nyt tulin takasin. Pehmennyt ei ollut sydämeni; wiha kaikkea kohtaan oli saanut

wallan siinä. Minä ajattelin uudestaan ruweta elämään Nuotfin pääkaupungissa niinkuin siellä ennen olin elänyt; mutta nyt . . . kun tulin luultuun kotiini, nyt wasta heräsin minä näkemään kaiken onnettomuuteni. Arwoton mieheni oli myhnyt minun syntymätaloni. Naurulla otettiin minä vastaan niiltä, jotka nyt siinä eliwät. Minä sain nyt kärsiä siitä isserakkaudesta, siitä kowasta menetyksestä, jolla olin ennen kaikkia lohdellut. Häwryn ja itkun tyhyneliä itkin minä nyt. „Pois, pois täältä“ — huusin minä itselleni, ja pian, ennenkun päivänvälisyöjään kielekäävät huulet ennättiwät liikkeelle päästä, ennenkun saiwat tietoa minun tulostani, olin minä astunut kauppalaiwaan, joka Suomeen oli lähdössä“.

„Nyt kääntyiwät elämäni waiheet toiselle uuralle. Tähän saakka oliwat minun warani riittäneet. Mutta nyt kun Turkuun tulin, oliwat ne pian lopussa ja hätä irwisteli minulle. Minä sen woimaa en wieläkään tuntenut. Mutta jo ensi päiwinä sain minä tuta sen. Minä möin mitä taifin, mutta warat, jotka myhdyistä taluista sain, eiwät kauas riittäneet. Kaksi päivää olin minä ruoatta, sillä kerjätä en minä woinut. Nyt kärsin minä, mutta wieläkään en pehmennyt. Minä ajattelin surmata itseni ja wiattoman lapseni, joka nälkäisenä itki. Minä koetin lohduttaa häntä. Aurajoen rantaa pitkin aloin minä astua ylöspäin, kun äkkiä outo upsieri seisahdui minun eteeni. — „Taiwahan Jumala!“ huusi hän. Minäkin olin seisahdanut ja häneen luonut silmäni. Se oli Burg, mutta samalla se ei ollut Burg. Kairki tunteeni wetähsiwät minussa yhteen, wihaan. Häiritfisikö hän minua wiimeisessä työs-

fäni maailmassa. Minä koetin väistää häntä. „Köökynä . . . Kouwa!“ sanoi hän. Hänen äänensä ei ollut Burgin. „Mitä te tahdotte!“ vastasin minä. „Te olette heikko, te ette voi hywin“, sanoi hän ja tarjosi minulle käsiwärtensä. Minä nyt en tiennyt, mitä minä tein. Hän talutti minua sanaa sanomatta omaan kotiinsa. Siellä lanfesi minä tainnuksiin. Kuinka kauan tunnotonna makasin, sitä en tiedä, mutta kun heräsin, oli wirtwoittawa ruoka ensimmäistä, mitä minulle tarjottiin. Pieni tyttäreni oli itkemällä ruokaa ilmoittanut salaisuuteni, jonka Murajokeen olin aikonut upottaa“.

„Upsieri astui nyt huoneesen. Minä tirkistelin häntä. Kaikki hänessä muistutti miestäni, mutta kumminkaan ei hän ollut mieheni. Hän näki hämmästykseni ja hymhili surullisesti. „Minä olen Burg“, sanoi hän ikäänkuin wastaukseksi minun kysymille silmäilyksille — „se Burg, joka kerran, seitsemättä vuotta takaperin, käwi teidän isänne luona; en ole se Burg, jonka nimeä te kannatte, jonka puoliso te olette ja joka teidät petti“.

„Nyt sain salaisuuden awaimen käsihini. Kaikki kaksioisweljestä löytyi nimellä Burg. Ne olivat nuoruudessa olleet wartsin yhden-näköiset, mutta heidän kaswaesfansa jo ruwettiin wähitellen hawaitsemaan eroitus heidän välillään niin sisä-awujen kuin ulkomuodonkin suhteen. Wanhempaa kaksioisweljestä olin minä ensin nähnyt, nuorempaan olin minä rakastunut, nuorempi minun petti. Wanhempi oli pian sen jälkeen kun hänen tapasin isäni huonehessa, palannut Suomeen; siellä oli hän minusta kertonut.

Nuorempi oli silloin nauranut ja wannonut, että hän minun woittaisi ja kostaisi minulle kaikki ne pahat, mitä pahuudellani olin matkaan saanut. Hän oli onnistunut, hän oli kostanut, mutta minun kowa sydämeni ei vielä ollut pehmennyt. Ja se ei pehmennyt silloinkaan vielä kun minä ymmärsin, miten pitkällisten juonien kautta olin petetty. — Vanhempi Burg oli ollut naimisissa. Wuoden kuluttua siitä, kun hän Tukholmasta Turkuun palasi, oli hän sitonut köyhään tyttöön, joka jätti hänelle perinnöksi pojan, kun kahden vuoden perästä kuoli. Hän, minun lankoni, oli nyt leski. Tämän kaiken kertoi hän yhtä tietä. Sitten käski hän minun käydä tarkemmin katsomassa asuntoansa. Hän awasi owen saliin. Oi, mitä näin minä siellä! Ne huonekalut kodistani, jotka olin saanut pelastetuksi, ettei niitä ensi huutokaupassa ulkomaille lähtiesämme myyty. Ne oli hän ostanut samassa tilaisuudessa, jona arwaton mieheni möi isäni kartanon. Ne oli hän ostanut sen wuoksi, että ne olivat minun. Nyt alkoi sydämeni jää sulata, mutta pehmenemättä oli vielä sywyhdenpohja“.

„Minä jäin hänen luokseen asumaan. Minä en kehdannut, en woinut, en tahtonut palata ylpeäin sukulaisteni luo Ruotsiin. Rowan sodan sodin minä itsesäni kumminkin, ennenkun Burg sai minun hänen luoksensa jäämään. Ja vielä tulisempi oli sota sydämesäni, ennenkun suostuin rupeemaan hänelle puolisoiksi, hänen pojallensa äitiksi. Mutta minä suostuin wiimein, kun olin warman wakuutuksen saanut ensimmäisen mieheni kuolemasta. Se aika, jonka elin toisen mieheni kanssa, oli minun onnelli-

sin aikani. Rikkaita emme olleet, mutta meillä oli kumminkin sen verran kuin me tarvitsimme. Jo alkoivat ne mustat haahmot, jotka isäni ja äitini kuolinvuoteelta olivat minua seuranneet, haihtua; jo alkoi sydämeni pohjaa myöden sulata ja katumus ottaa siinä sijansa, kun mieheni sairastui. Kaksi pitkää vuotta situi hän — ja toistamiseen olin minä leskenä. Minun pojittimeni ja tyttäreni olivat kasvaneet, mutta elatusta niille ja itselleni oli minun vielä hankkiminen. Se vähäinen palkka, mikä miehelläni oli ollut, se nyt loppui, ja taas alkoi hätä tunkeuta huoneeseni. Mutta minä olin jo oppinut sitä toisella lailla, kuin viimein, vastaan ottamaan. Minä osasin työtä tehdä. — Päivät kuluivat; puutetta kärsimme usein, mutta oikeata hätää ei koskaan. Pojittimelleni opetin minä itse sen minkä taisin, ja kun taitoni ei enää siihen riittänyt, sai hän kolme vuotta käydä koulua kaupungin koulussa ilman maksutta. 17 vuotisena elätti hän jo itsensä. Hän oli hyvä, hellä poika ja isänsä kuva. Onni seurasi häntä. Monta pienempää virkaa onnistui hänen saada, joilla hän ja me elimme jotenkin hyvästi. Kun hän vähän vanhemmaksi kasvaneena pyysi minulta tyttäreni waimoksi, en minä taitanut sitä kieltää, en myöskään tietänyt parempaa, jolle olisin woinut lapseni tulevaisuuden uskoa. Kaikki menestyi hänelle, ja pehmenneellä sydämellä, josta wiha ja katous ihmiskuntaa kohtaan oli kadonnut, istuin minä, siinä Ellen sylissäni, sinua uneen waamutellen. Minä jo tunsin ja tunnustin rikokseni, ja ne hyvät päivät, mitkä minulla nyt olivat, ne pidin minä armolahjana Jumalalta. Wä-

liin silloin, kuten vielä nytkin, kohosi sydämessäni muisto loistavuuteni ajoilta, mutta pian sain minä sen katteruuden, minkä tämä muisto mukanaan toi, kufistetuksi. Minä nöyryhtin itseni ja olin kiitollinen siitä onnesta, joka osalleni oli tullut ja jota en ollut ansainnut“.

„Mutta koetukseni ei ollut vielä loppunut. Minun surma-yritykseni ei ollut anteeksi annettu. Kuinka paljon sillä olin rikkonut, se tuli minun hawaita. Aurajokeen olin aikonut upottaa itseni ja tyttäreni. Aurajokeen uppouksi minun pojittimeni, minun tyttäreni mies, kun hän koetti pelastaa eräästä pienoista, joka sinne oli pudonnut. Minä näin tässä Jumalan käden, mutta vielääkään ei ollut aiottu rikokseni maksettu. Sinä, Maurits, synnyit samana päivänä, ja isäsi onneton kuolema waikutti niin voimallisesti äitiäsi, että se hauta, joka isällesi oli kaimettu, myöskin helmaansa sulki äitiäsi, ennenkun se ummistettiin. Niin oli päivästä kaikki maallinen onnemme kadonnut! Siinä seisoin minä yksin, kaikki pienoista sylissäni. Ja samaa rataa, mitä olin käynyt mieheni kuolemasta, sain taas astua uudestaan. Kuten silloin, oli minulla nytkin kaikki pienoista hoidettavana. Minä tartuin työhöni, minä en uupunut. Suora oli jalkani, mutta lunta oli surun pöyry-ilma armaitteni haudoilta pöryttänyt minun nokimustiin hiwuksiini“.

„Mutta itse-rakkauteni kowin rangaistus oli vielä kärsimättä. Minä sairastuin, minä en woinut työtä tehdä. Isänne jättämät wähät warat kuluiwat pian. Irwivä hätä uhkasi. Wuoteellani makasin minä, kun viimeinen äyri oli huoneesta

eronnut, ja pidin tuttintoa oman sydämeni kanssa. Isäni huonekalut olivat minulla tallella; ne olin minä päättänyt teille jättää muistoksi minulta. Ne olivat minulle pyhät. Nyt kumminkin oli minun niistä luopuminen. Minä en sitä tehnyt. Minä kirjoitin vapisevalla kädellä rikkaille sukulaisilleni Ruotsiin. Oi, se päätös, se maksoi, se sai minulle äärettömiä tuskia, ennenkun se oli tähtetty. Minä kirjoitin, minä odotin vastausta, odotin kauan, mutta sanaakaan en vastaukseksi saanut, vielä vähemmän apua, jota sanoja hartaammin odotin. Sukuni oli hylännyt minun; se ei tahtonut minusta tietää! — Jo olivat useat huonekaluista pantatut, kun vihdoin viimein tautivuoteeltani nousin ja nyt... nyt en säästänyt itseäni, ennenkun olin lunnastanut takasin, mitä pantattu oli. Sinä muistat, Ellen, ja vieläpä sinäkin, Maurits, sitä päivää, jona piironki tuotiin takasin, ehkä hopeakiskot sen nurkista olivat poikessa”.

„Siinä on kertomus elämäni vaiheista“, lopetti vanhus. „Se kertomus on teidän joululahjanne, muuta minulla ei ole antaa. Sanokaa, oletteko siitä oppineet jotain?“

Vanha rouva oli kertonut kertomuksensa, oli kertonut sen pian yhteen jaksoon. Vainoastaan pari kolme kertaa muisto siitä, mitä hän oli tuntenut, kun kipeimmät kohdat hänen elämänsä vaiheista häntä kohtasivat, oli saanut hänen vähäksi ajaksi waihenemaan. Walkea takassa oli loppuun palanut, jouluaaton illallinen oli valmis, mutta nyt kun kertomus loppui, ei näkynyt kukaan muistawan ruokaa. Ellenin ja Maurits'in sydämissä olivat

tunteet toinen toistaan ajaneet wanhusten kertoessa. Erilaiset olivat nämä tunteet olleet kumminkin. Ellenin naisyyden oli ymmärtänyt, mitä äitinsä äiti oli kärsinyt. Maurits sitä vastaan oli usein kummastuksella silmäillyt kertojaa, ikäänkuin olisi hän epäillyt, että se wanhus, joka tässä kertoi, oli itse kaikkisissa niissä ollut, niissä, joista hän kertoi. Mutta kun kertomus loppui ja wanhus kysymyksensä teki, nousivat he molemmat ja sulkiwat syliinsä rakastettua. Ja hänen kysymyksiensä vastasi Ellen:

„Se joululahja oli parempi kuin minun antamani, parempi kuin kalliin joululahja, sillä te sillä, äiti, olette antaneet itsenne meille. Totuutta, wilpittömyyttä, kärsiwällisyyttä olemme teiltä oppineet“.

Ne juhlailliset aatteet, jotka wanhusten kertomus oli herättänyt sekä wanhustessa itsesssä että hänen lapsensa lapsissa, olisivat ehkä vielä kauan saaneet heidät unhottamaan illan tulkua, ell'ei wanha seinäkello lyönnillään olisi siitä heitä muistuttanut. Ellen hypähti äkkiä ylös. Hän nyt muisti, että hänellä oli tehtävä vielä tänä iltana. Määrätty aika oli jo kulunut. Kello oli lyönyt 8. Milloin se oli 7 lyönyt, sitä ei kukaan heistä tiennyt, ei ollut ainakaan kukaan sitä lyöntiä kuullut.

„Di, minä olen puolen tuntia myöhistynyt!“, — huusi Ellen, kun kellon kahdeksaksi hawaitsi, ja meni kiiruhusti kaapin luo. Sieltä otti hän esiin wähäisen wakan, jonka kannelle oli kirjoitettu suurilla kirjaimilla: „Neiti Rowiisa Loo“. Sitten puki hän päällensä ja läksi joutuisasti sanoen: „minä olen paikalla takasin“.

„Anna minun mennä“ — intti Maurits — „niin saan koettaa uutta takkiani“.

„Minä olen luvannut itse wiedä lahjan“ — sanoi Ellen. — „Ihanpa tässä liellä kauppaneuvos asuu“.

Wanha rouwa Ellenin mentyä asetti pöydälle ruo'an. Hän oli saanut takasin entisen muotonsa. Ei olisi kukaan siitä woinut arvata minkä tunnus-tuksen hän wasta oli tehnyt. Ainoa, joka siitä muistutti, oli puuro, joka oli jotenkin kuiwunut pitkän kertomuksen kestäessä. Wanha rouwa, kun tämän huomasi, hymyili ja kertoi Ellenin sanat: „Mein olemme puolen tuntia myöhistyneet“.

Maurits koetti takkiansa. Se sopi hänelle war-sin hywin. Illoisena huudahti hän: „Sanokaa äiti: Eikö Ellen ole enkeli?“

„Sumala suokoon, että hän semmoisena pysyisi“, huokasi wanhus.

„Ja, semmoisena kun hän nyt on, semmoisena hän pysyy“, lausui Maurits wakavasti.

„Kukoile sitä Sumalalta!“

Maurits ei sanonut mitään; hän ei ollut tottunut wastustamaan wanhusta, mutta ettei hän ymmärtänyt, miksi tähän mitään rukousta tarwittaisiin, se näkyi hänen silmäilyksistään, jotka eivät suostumusta wanhusen lauseesen osoittaneet.

Sitten ei enää sanoja vaihtaneet ne, mitkä huonehesa olivat. Ne odottivat Ellenin tuloa. Mika olikin hänen jo palata. Mutta Elleniä ei kuulunut.

„Hän on luultawasti käsketty kauppaneuvoksella sisään“, sanoi wihdoin Maurits — „muuten hän

jo olisi ehtinyt kuuskin kertaa tämän välin edestakasin kulkea“.

„Jos hän olisi käsketty sisään, ei hän olisi mennyt. Nyt on jouluaatto ja tänä iltana ei kukaan omistansa vapaaehtoisesti luovu. Ja jos sitä toinen telisikin, Ellen ei sitä tee. — Mene katsomaan Maurits. Kun hän vaan ei olisi joutunut wanhinkoon!“

Maurits kun tämän käskyn kuuli, ei muistanut uutta takiansa. Semmoisena kun oli, riensi hän matkalle, mutta ennenkuin hän owelle pääsi, awautui se ja Ellen astui huoneesen.

„Misjä Jumalan nimeen sinä olet ollut?“ kysyi wanhus. „Kello on kohta 9. Koko tunnin olet ollut pois, ruokakin on warmaan ihan jähtynyt. Mutta mitä tämä on, mitä kummaa? Eihän ole sittenkään saanut joululahjaa jätetyksi kauppaneuwofelle?“

Kouwa oli oikeassa. Sama wafka, minkä Ellen oli kaapistasta ottanut wiedäkseen kauppaneuwofsen luo, sama wafka oli hänellä kädesnä nyt kun hän palasi.

Ellen oli punainen. Hän laski wakan wanhuksen eteen. „Kummia olen tänä iltana nähnyt, kummempia kuullut ja kummallisimpia on minulle itselleni tapahtunut. Se walkoinen silkki-hame, joka wafassa on, sen olen minä saanut omakseni, jos sitä woin vastaan ottaa. Minä tahdoin ensin tyfellä teiltä tätä; tällä ehdolla suostuin minä wii-mein sitä vastaan ottamaan. Kuulkaa nyt äiti ja neuwofaa“.

Mutta ennenkuin Ellenin kertomusta ja wan-

huksen neuvoa kuuntelemme, on meidän kääntymisen toiseen perheeseen, toisenlaisista joulu-aattoa viettämään.

Wähän matkaa siitä, missä leskirouwa Burg asui, seisoi komea, suuri kakskertainen kivihuone. Siinä asui kauppaneuvos Loo. Alkerrassa oli hänellä tässä huoneheksaan kaksi kauppapuotia, joissa wäkeä lainehdi aamusta iltaan. Ne olivatkin nämä puodit, kaluja kaikenlaisia täynnä. Puotien wieressä oli kamareita, joissa myöskin paljon kaluja nähtiin. Näissä kamareissa istuivat kauppaneuvoksen kirjurit, kufin kirjansa wieressä. Niissä pantiin myös kääryihin, ja loowiin, mitä oli lähetettävää tilaajille muihin kaupunkeihin ja maalle. Alkerrassa asui kauppaneuvos itse perheineen; ja mitä kalliimpia huonekaluihin kuuluvia alkerrassa oli ollut, ne olivat huoneiden koristuksina alkerrassa saaneet sijansa.

Kauppaneuvos Loon perheeseen kuului: hän itse, hänen rouwansa ja hänen tyttärensä Lowisa.

Kauppaneuvos oli wanhanpuolinen mies. Pittä oli hän kuin aidan seiwäs. Hänen ihonsa oli keltainen ja muistutti suuresti kuivasta parkista. Hänen tuffansa oli musta kiberäinen; hänen pitkä leufapartansa oli harmaa. Suuret kulta-aisaiset lasisilmät oli hänellä nenällään, joka oli korkea ja vähän wiistoinen. Näiden lasisilmien läpi tuijottivat hänen pienet, harmaat, terävät silmänsä. Hänen kaulansa oli pitkä, ja aina kesän, talven oli sen ympärillä käärittyinä valkoinen walffi-huiwi. Kun sanomme pään päätteeksi, että hän samaten

aina kulki Samaitta-kahvin wäriessä hännys-takissa, siniseen menewässä liiwissä ja mustissa kaitaisissa housuissa — niin, hyvä lukiani, jos sinulla kumituksen aistia on, voit sinä asettaa kauppaneuwoksen elämänä eteesi.

Mutta miehen kuwa ei ole vielä ihan täysi. Si-fätkäämme, että hänen huulensa olivat ohuet, wä-rittömät ja niin tiimeesti hänen walkeisiin hampai-sinsa yhdistetyt, että olisi luullut edellämainittujen halkeewan, jos olisi kauppaneuws naurahtanut. Hy-myihykään, joko wasta sanotusta tai muusta syystä, ei muistanut kukaan nähneensä näillä huulilla, jotka ympäröiwät hänen pientä suutansa. Hän ei myös-kään puhunut muuta kuin mitä hänen wälttämät-tömästi tarwitsi puhua. Hän puhui käsiwarsillaan ja formiensa liikunnolla. Kun hän kirjureinsa luona oli, tarkasteli hän heidän rätinkejään, ja hänen te-räwät filmänsä huomasivat paikalla jos wirheitä löytyi; ja jos semmoisia löytyi, tuikkasi hän laihan formensa wirheen kohdalle ja iski filmänsä onnet-tomaan rätinkin tekijään. Hän oli itse kasjansa hoitaja, ja kun hän siitä maksoi ostettuja kaluja tahti alamaisilleen palkan, punnitsi hän aina joka rahan käsisjäsä, ennenkun hän sen antoi. Jos joku hänen kirjureistaan tarwitsi ennen määrä-ai-kaa rahaa ja tätä kauppaneuwokselta pyysi, filmäsi hän konttorikalenteria, joka seinällä riippui, ja kulki sitä tuolla samalla laihalla formellaan kulusja ole-wasta päivästä maksun määröpäivään saakka; sinä pysähtyi formi, ja se pysähdys oli kauppaneuwoksen wastaus. Konttorikalenterista pyyhkäisi hän itse aina, kun illalla kello löi 8, pois sisällä olewan päi-

wän, sillä kello 8 illalla suljettiin aina hänen konttorinsa. — Tällöinen tawoiltaan oli kauppaneuwos, mutta kumminkin pitivät ne, jotka häntä tunsivat, häntä suuressa kunniasa sillä hän oli samallinen itseänsäkin kohtaan kuin muita: jäykkä, wafawa ja suora. „Järjestys!“ oli sana, joka useimmiten, kun ei hän woinut puhumatta olla, kuului, ja kowa järjestys wallitsi hänen huoneessaan.

Joulu-aaton päivä oli käsisä. Kauppaneuwoksella itsellä ja kaikilla hänen alamaisillaan oli tänä päivänä summattomasti työtä. Ukko Loo hyöri ja pyöri paikasta paikkaan, jokaisen töitä tarkastellen, jottei erehdystä tulisi missään. Ostajia meni ja tuli. Jokaisessa huonehessa oli vähäiset markkinat. Mutta kumminkaan ei ollut kauppaneuwos hywällä tuulella. Jo aamulla oli hän suuttunut, sillä järjestys hänen talossaan oli rikottu. Järjestykseen tietysti kuuluu, että jokainen maksaa saadun tawaran, ennenkuin sen mukansa wie. Namupäiwällä oli puodissa tuo järjestys rikottu. Kauppaneuwos oli näet nähnyt, miten eräs ämmä tuulinsa alle oli pistänyt lankakäärön ja oli sillä hiipimässä ulos. Tämän huomattuansa samosi kauppaneuwos ämmän kimppuun, sai aika kiireesti lankansa talteen, taltutti sitten ämmän owelle, työnäsi niskasta hänen ulos ja antoi hänelle päänpäätteeksi aika potkasun. „Järjestys, järjestys kaikissa!“ huusi hän silloin. Tästä järjestyksestä oli puodissa syntynyt kaikwana nauru, mutta se ei kauppaneuwosta harmittanut. Harmisjaan oli hän siitä että järjestys oli rikottu. Mutta tähän harmiinsa liittyi toinenkin, josta kohta saamme tilaisuuden mainita.

Että kauppaneuvos ei ollut saituri, jota ylläsanostusta moisi päättää, näkyi siitakin, miten hän perettään kohteli. Mitä ikinä rouwansa ja tyttärensä tahtoi, sen he saivat vastustamatta, mutta ainoastaan sillä ehdolla, että he kauppaneuvoselta sitä pyysivät. Hän, hän itse eikä kukaan muu saanut antaa, eikä kukaan, ei edes oma rouwansakaan saanut ottaa. Joulu-aaton edellisinä päivinä oli sekä rouwalla että tyttärellä ollut hirmuisen paljon tarpeita. Tista kädessä kulki kauppaneuvos kahden puotipojan kanssa huoneesta huoneeseen, ko'oten ylikertaan menemiä tavaroita ja aina waan oli milloin rouwalla, milloin tyttärellä uusia tarpeita. Yksitotifena täytti kauppaneuvos omiensa vaatimuksia. Kello 7:stä aamulla puolipäivään asti toimitti hän wäsymättä näitä ja muita töitään. Nyt kummin-kin entistä useimmin kuultiin hänen huutawan sywällä äänellään: „Järjestyös!“, ehkä hänellä tähän ei näkynyt olewan syytä. Aina tuontuostakin silmäsi hän ulos akkunasta ja silloin aina kuultiin tuo: järjestyös! Puotipojat tätä kummaksuiwat, sillä ei koskaan ennen ollut kauppaneuvos pitänyt lufua siitä, mitä ulkona kadulla tapahtui. Wihdoin armasiwat he, että kauppaneuvos odotti jotakin.

Päiwä oli puolessa. Kauppias oli juuri menossa ylikertaan päiwälliselle, jota hänen talossaan aina syötiin kello 1. Järjestyöstä siinäkin. Se joka ei, kun kello löi 1, istunut pöydässä, se jäi päiwällisettä.

Juuri kun hän oli menossa ruo'alle tuli posti-poika tuoden koko joukon kirjeitä. Kauppaneuvos silmäsi päällekirjoituksia pikaisesti. Ne oliwat näöl-

tään kauppa-kirjeitä. Mutta kirjeiden seassa oli yks, joka ei näyttänyt kauppa-kirjeelle. Sen awasi hän kohta ja luki sen kiiruhusti. „Järjestys! järjestys!“ huusi hän ja mumisi sitten: „Wahinko . . . ilma . . . myrsky . . . Hän tulee kumminkin tänään!“

Sitten riensi hän kiiruhusti ylös ja ennätti juuri sijallensa pöytään kun kello löi. Että hän nyt oli hywillänsä, sen näki se, joka hänet tunsi. Se, jota hän odotti, oli tulossa. Hän oli jo päättänyt tämän odotetun järjestyksen rikkojaksi ja siitä oli hän ollut harmissaan; mutta nyt oli harmi kadonnut. Pöydässä, missä hänen kirjurinsa myöskin istuivat, ei puhuttu sanaakaan. Semmoinen oli järjestys. Pöydästä noustua kirjurit kohta menivät alas alikertaan. Kauppaneuvos, kuten tapansa oli, jäi nytkin rouwansa ja tyttärensä luo kello kolmeen saakka.

Rouwa Loo oli samassa määrässä lihawa kuin kauppaneuvos laiha. Se oli jotakin se! Muuten oli hän warsin tavallinen, jokapäiväinen vähän kärtyinen ja kielekäs. Ukunassa wiistopeilinsä edessä istui hän, uteliaana kuten wanhat rouwat ainakin, silmäillen siihen, nähäksensä kutka kadulla kulkiwat. Tänään ei hänellä kumminkaan ollut sanottawasti aikaa tähän. Väähöttäen oli hän työskennellyt joulupuhissa; ja että joulua oli aikomus wiettaa juhlaallisesti ja suuresti, sen sanoi ensi filmäily ylikerran huoneisiin. Siellä oli vielä puolisen aikana kaikki pian ylös-alasin. Mutta tähän tämmöiseen epäjärjestyksen ei suuttunut kauppaneuvos. Hän tiesi, että epäjärjestys aina tälläisissä käy järjestyksen edellä.

Kun olivat firjurit lähteneet, lähestyi ukko rouwaansa ja sanoi: „Tulee kohta!”

„No taiwas olkoon kiitetty! Minä jo ajattelin . . . minä jo pelkäsin . . . Kuule Lovisa! . . . Hän tulee kohta. Mutta sano, Loo, miksi on hän wiipynyt, miksi ei hän tullut eilen . . . Eilen olisi hänen pitänyt tulla, niinhän oli päätetty . . . mikä esti?”

„Tuli wahinko. Oli paha ilma, myrsky. Ei uskaltanut lähteä . . . Odotti toista laivaa”.

„Ja tänään tulee hän! Lovisa! Huuda pian piiat ja trengit! Sali on kuntoon asetettava. Hän tulee Lovisa, kuulitko, hän tulee, tyttö! Etkö ole iloinen, Lovisa?”

Tyttö, jota lihawa rouwa iloon kehoitti, oli nuori, 24 eli 25 vuotinen. Hän oli pitkä ja siten siinä isänsä kuwa; mutta mikään muu hänessä ei muistuttanut isästä. Hänen kaswoistaan olisi myös turhaan haettu jotakin, jota olisi hänen äitinsä kaltaiseksi voitua sanoa. Äidin kaswot olivat säännölliset, ehkä niitä rumensi liifanainen lihawuus. Lovisan kaswot olivat rumat. Hänen filmänsä pienet ja aina wetiset; hänen poskensa walkean kaltaiset, hänen suunsa suuri ja hampaansa, mitkä aina näkyivät, olivat mustat arwattawasti liiallisesta herkkujen syömisestä.

Äitinsä puhetta ja kysymystä kuullessaan punastui Lovisa, jos woi sitä punastumiseksi kutsua, että walkeankeltaisista poskistaan walkeainen katosi. Pienet wetiset filmänsä katselivat maahan ja ainoa sana, mikä hän sai sanotuksi oli: „mamma!” Siinä sanassa ja äänessä, millä se sanottiin, oli

muka olewinaan naisellista ujoutta ja nuhdetta, mutta itse asiassa niissä ei ollut mitään.

„Niin, niin! minun rakas Lovisani!“ lörpötti rouwa — „Nyt jätät sinä kohta wanhat wanhem-pasi!“ ja rouwan ääni lankesi, kun hän sen sanoi. Menäliinaan tarttui hän ja pyyhkäsi sillä silmiänsä liikutettuna. „Älä unohda meitä! Muista niitä neuvoja, joita isältäsi ja minulta olet saanut. Ota minut esikuvaseksi kaikissa seikoissa, mihin maail-massa voit joutua, niin tulet onnelliseksi ja teet miehesi asunnon paratiisiksi, niinkuin minä olen tehnyt Loon... Eikö se ole tosi Loo“.

„Hm!“ mumisi kauppaneuvos... „Järjestys, jär-jestys kaikissa, sanon ma!“

„Sinä kuulet sen nyt itse Lovisa, jatko i rouwa, joka oli wetäinyt tällä wälin tawalliselle wahti-pai-kalleen affunan wiereen. „Sinä kuulet sen, sinä siunattu lapsi... Mutta siinäpä sinä seisoa töllis-telet kuin mieletön! Etkö kuule Lovisa!. Hän tulee, ylkäsi tulee!“

„Mutta minä en ole häntä koskaan nähnyt!“ pa-ni siihen Lovisa. Tässä lauseessa piti oleman jon-kulaisista wastusta, mutta sitä ei siinä ollut.

„Hm! hm! järjestys!“ lausui kauppaneuvos. „Jos minä kalliita kaluja ulkomaalta ostan, olenko minä niitä nähnyt ennenkun ne tänne tulewat ja owat minun? Jos minä luotan siihen kauppuhuoneesen, jolta kalut ostan, olen minä wakuutettu kalujen hy-wyydestä. Järjestys kaikissa! Minä tahdon uskoa, että sinä luostat minuun ja pidät hyvänä sen yljän, jonka sinulle olen hankkinut... poh! Waikka et ole häntä nähnyt... Poh! Järjestys!“

Suin auki olisivat kauppaopojat ja kirjurit jääneet, jos olisivat tämän kauppaneuvoksen puheen kuulleet, sillä kuukauden kuluessa ei ollut kauppaneuvos niin monta sanaa lausunut, jos ei lukuun oteta tuota alinomaista: järjestys. Rouwakin jäi vastausta waille alussa, niin hämmästyhi hän. Mutta pian tointui hän taasen.

„Sinä kuulet Lowiisa! Sinä kuulet“ — huusi hän — „mitä isäsi on tehnyt. Pian, suutele pap-
pan kättä ja kiitä! Oi Jumala paratkoon“ —
jatko i rouwa ja wei nenäliinan taasen silmillensä
— „Jumala paratkoon! Ei ole kaitilla, ei mo-
nella, tuskin ainoallakaan niin helliä vanhempia
kuin sinulla! Huomenna! Taiwaan isä! So huo-
menna olet sinä Lowiisa antanut uskosi ja rikkaan
sydämesi pois. Sinun ei enää tarwitse totella isääsi
ja äitiäsi, ainoasti sitä jota sinun tulee miehenäsi
tunnioittaa ja . . .“

„Prruuuu! Järjestys! wasta ylihuomenna!“ pisti kauppaneuvos wäliin.

„Jaa . . . niin ylihuomenna! Jumalan kiitos!
wasta ylihuomenna!“ — tulwasivat sanat rouwan
suusta. „Ylihuomenna, isäsi syntymä- ja nimipäi-
wänä, kun tänne koloontuu kolo kaupunki, silloinpa,
silloinpa aukenewat kaikkien silmät, kun isäsi sinua
kiblaa nuorelle kauniille Hirtsille . . . Mutta tässä
sinä vielä töllistelet niinkuin et tietäisi, mitä kib-
latun naisen tulee tehdä, joka ylkäänsä odottaa . . .
Pian pukemaan päällesi paremmat waatteet, ettei
ylkäsi tarwitse sinua häwetä“.

Lowiisa meni, kun tämän läskyn kuuli, pian pois kamarista. Isä ja äiti jäiwät sinne kahden. Rou-

wan kieli käwi entistä wauhtiansa. Ukko Loo kulki edes takasin lattialla. Kuunteliko hän rouwansa lörpötyksiä, on waikea sanoa.

Wihdoin seisahdtti hän ja katseli kelloaan. Hänen oli aika lähteä konttoriin. Hän wetäysi owelle.

„Minä onnetoin ihminen!“ — huusi rouwa kun tämän huomasi. — „Löythykö maailmassa onnettomampaa ihmistä kuin minä olen! Tässä olen puhunut tyttäreemme tulevaisuudesta ja minun mieheni ei edes wiitsi kuunnella, mitä puhun. Oi minä olen onnettomin kaisista, jotka alttarin edessä owat miehen käsiin antauneet!“ Ja taas pyyhkäsi rouwa nenäliinalla filmiään.

Mutta samalla pudotti hän nenäliinan ja hypähti ylös. Hän oli filmäillyt affuna-peiliin ja siellä nähnyt jotakin outoa.

„No kaikki taiwaan pyhät!“ — huusi hän. — „Tässä me puhumme, niinkuin ei olisi muuta tehtävää, ja tuossa tulee odotettu. Minä sanon, Loo, mene pian häntä vastaanottamaan, hän jo ajaa pihalle“.

Kauppaneuvos oli jo awannut owen kun tämän kuuli. Kiiruummasti kuin ennen puitahti hän siitä ulos nyt ja rapuisa kuului hänen wastauksensa: „Tärjestys!“

Mutta ennenkuin seuraamme kauppaneuwesta odotetun kofian luo, käykäämme tätä katsomassa. Meidän on kääntyminen ajassa pari päivää takaperin tullaksemme tuntemaan häntä sekä niitä seikkoja, jotka owat saaneet hänet kofijana ilmaantumaan.

Pari päivää ennen jouluaattoä oli kaupungin festikiewari-taloon tullut tuntematon wieras. Että hän oli Ruotsista kotofin, fen huomafi murteestaan. Hän oli kaunis nuori mies, eläwillä, wälkkywillä silmillä. „Minä olen kaupiamies, joka kauppa-afioita kuljen ja tulen täällä wiipymään pari päivää“ — fanoi hän festikiewarin isännälle, joka kofteliaasti otti hänet vastaan. „Minun nimeni on Troberg, jos joku tahtoifi minua tawata“.

Festikiewarin isäntä ei tuossa wieraassa nähnyt mitään kummaa. Wieras tuli ja meni, ja meni ja tuli näiden kahden päivän kulueffa. Harwoin oli hän kotona. Mutta misjä hän käwi, fitä ei saanut isäntä tietää. Joulu-aaton aamulla kutsutti hän luokfensa isännän. „Onko teillä ketään, jota woifi lähettää kruununwouti Trobergin luo? Hän on wä-hän sukua minulle ja minä tahtoifin häntä tawata ennenkuin lähden“, puhui hän. Festikiewari tähän myhönsi ja wähää ennen puolta päivää tuli tuo perään lähetetty wieras.

„No fen fanon!“ huufi wouti kun erinäifessä kamarissa oli kahdenkesken Ruotsalaisen kansfa. „Siinä täällä, täällä Suomesfa, etkä tule minun luokfeni kortteriin! Ja mitä tämä nimen salaaminen tietää, wai foiko nimi Troberg paremmalle korwisfas kuin oma nimesi Hirts?“

„Anna anteekfi weli!“ — fanoi wieras nauraen — „etten finun luokfesi kofta tullut. Sen sijaan saat minulle tänä iltana, huomenna ja ehkäpä wielä ylihuomennakin ofoittaa wieraswaraisuuttafi. Färjestys! niinkuin kauppaneuwos Loo fanoo. Witen

on, onko silkkihame valmis ja salaisuuteni tallessa?"
kysyi hän yhä nauraen.

„On, mutta mitä warten tämä kometia? Mitä Herran nimeen sinä silkkihameella teet ja mitä warten on se mamselli Loo'lle annettava? Jos olisit ollut täällä ennen, tahi jos olisit nähnyt tuon mamselliwiirin, luulisinpa, että sinä kosijana ilmestytisit“!

„Kuka sanoo, etten ole häntä nähnyt?“ kysyi wiefkaasti nuori herra.

„Sinä et ole täällä ennen nähnyt; hän liioin ei Ruotsissa“.

„Mutta jos sinulle sanon, että minä ja hän Tapanin päivänä kihlataan, mitä sinulla on siihen sanomista?“

„Ei tietysti muuta kun sywään kumartaa ja toivottaa onnea... Mutta älä sano minua Trobergiksi, jos minä sitä uskon tahi jos tästä wähintäkään ymmärrän“.

„Ei sin ole suuresti tarwis mitään ymmärtääkään, kunhan minä, jota asia koskee, ymmärrän. Olkoon kumminkin järkesi walaiستukseksi sanottu, että minä olen tullut tänne täältä muassani wiedäkseni kaupunkinne kauniimman kaunottaren“.

„Särjestyksen tyttären!... kauniimman!“ ja wouti purskahdi nauruun täyhtä kirkkuansa.

„Älä naura, minä tulen kihlauttamaan itseäni ja lähden pitkä-nokkasena. Mutta kockapuheet hii-teen... Kuule khyperi! pullo punssia!“ huudahti nuoriherra ometa awaten.

Kun oli haluttu mafujuoma saatu, täyhti herra Hirts lasit, nousi walawana ja lausui: „Ei sanaakaan, ennenkuin olen lopettanut, ja joll'et silloin ym-

märrä enempää kuin nyt, niin sanonpa sinun tuhmaaksi. Nyt puheen aluksi: mamselli Lowisa Loonmalja, minun morsiameni malja ja se pohjaan?"

Ystävät joivat maljan pohjaan. Wouti kumar-tuen ja waiti ollen, mutta uteliaana.

„Ja nyt kuule ja kummastele!“ jatkoi wieras. „Sinä muistat, miten ja milloin me Marstrandin kylpölaitoksessa tutustuimme, miten siellä ystävyh-temme perustui. Siitä ei ole sen enempää puhu-mista, paitsi että minä tämän ystävyhden nojassa uskalsin sinuun turwata tuossa silkkihame-asiaassa. Sinä täytit pyhntöni ja minä kiitän sinua. Kun Marstrandista tulin kotia, oli minun maallinen onni seppäin kynsistä juuri päässyt. Isäni ja kaup-paneuws Loo olivat sitä takoneet, ja minun on-neni oli valmiina ahjosta lähtenyt neiti Lowisa Loonmuodossa. Sinä tiedät, että kauppahuoneet Hirts ja Loo ovat jo kymmeniä vuosia olleet kaupoissa. Ukkojen välillä oli ystävyys syntynyt, waikka mah-dotointa on minun ymmärtää, mihin tämä ystä-vyys nojautuu, kummallisia, itsepäisiä ja omituisia kun ovat molemmat. Sinä näit isäni, kunnon ukko ja waikka kummallinen, kumminkaan ei niin kum-mallinen kuin Loo, jos oikeen hänet käsitin. No niin! minä tulen Marstrandista, olen tuskin saa-nut terwehdykset sanotuksi, ennenkun minä kutsutaan isäni luo. Kuule ja hämmästy! „Albert!“ — sa-noo isäni — „sinä olet nyt kohta siinä ijässä, että sinun sopii mennä naimiseen. Kuule loppuun! Minä en siedä, että puhettani katkaistaan, ennenkun punk-tiin olen puhunut, sen tiedät“, — ärjäsi hän kun minä tahdoin awata suuni. — „Sinä olet nyt 21

vuotinen ja valmis ja vapaa avioliittoon. Asian näin ollen olen hakenut ja löytänyt sinulle morsiamen. Sinun ikuisesti on hän; hyvässä perheessä on hän kasvanut, oppinut järjestystä ja siisteyttä, Albert, sinun morsiamesi on neiti Lovisa Loo Suomesta. Varoista wetää kauppahuone Loo wertoja meidän huoneemme kanssa. Kun ovat häät wietetyt, saat itse walita, tahdotko täällä wai Suomessa ottaa asuntosi. Nyt olen punttiin puhunut. Kauppaneuvos Loo on täällä. Hän rakastaa järjestystä, siis tiedät mitä sinun nyt on tehtävä". — „Tiedän" — vastasin minä. — „Minun tulee paikalla pyytää kauppaneuvokselta morsiamekseni neiti Lovisa Loo ja sen teen minä paikalla. Tulkaa isä!" — Olisit nähnyt miten iloiseksi isäni käwi, kun hän tämän kuuli. Hän, joka ei koskaan näytä mitä rintakuorensa sisällä asuu, huusi nyt: „Ne sanat Albert, ne maksawat 10,000 riksiä. Käy konttorissa, niin saat ne. Humittele itsesi niillä vuoden loppuun saakka. Silloin wietät häitäsi. Mutta häpäpäivänä pistät sinä huliwilisuuden jalkiin, jonka minä plomberaan". — Minä olin juuri silloin, niinkuin tiedät, suuressa rahapulassa. Tämä Lovisa Loo ja 10,000 riksiä tuliwat niinkuin taivaasta. Kiiruhusti riensin minä ukko Loon luo, shyleilin häntä ja suutelin hänen pergamentti-huuliansa, ja paikalla, ennenkun hän ennätti tokaista järjestystään, olin minä pyytännyt siweän ja kauniin neiti Lovisan minun awiowaimokseni, rakastaakseni häntä myötä- ja wastoinkäymisissä. Nytpä nousi ilo! Ukko Loo näki järjestyksen waatiman, että hänkin puolestansa shyleilisi ja suutelisi minua. Soll'ei nuo 10,000 rik-

fiä olisi elänyt mielesfäni, olisin porskahthanut nauruun ja nauranut itseni fuoliaaksi, kun tämän shyleilyn ja suutelon sain. Pitkät kätensä ojennettuna, jotka owat paremmin ankkuritouwiin werrattawat, kuin elämän ihmisen jäsenenä pidettävät, tuli hän minua kohti marsien suorana, wakawana kuten kenraali armeijansa etupäässä, ja kun hän minun saawutti, teki hän... näin ja näin!"

Wouti oli kummastellen ja hymyillen kuullut ystävänsä kertomuksen. „Sinä, sen riiwattu!“ huusi hän, kun nuori Hirts shyleilyllä ja suutelolla nähtti, miten ukko Loo oli shyleillyt ja suudellut. „Sinä sen riiwattu!“ ja porskahhti nauruun, joka ei tahtonut loppua saada.

„Appeni malja ja pohjaan sekin!“ esitti Hirts.

Trobergilla ei ollut mitään tätä maljaa vastaan. Se juotiin siis, ja nuori Hirts jatkoi naurettawalla wakawuudella: „Niin olin minä kihlattu, sillä neiti Lowisan suostumusta ei mufa tarwittaisi. Minä kumminkin olin toisesta ajatuksesta, mutta olin liian wiifas sitä ilmoittamaan. Minä kutsuin ukko Loo'ta rakkaaksi apekseni, mutta tämä soti järjestystä vastaan, waikka tahtoisin panna nuo 10,000 rikkiä äyristä menemään, että tämä järjestyksen rikkominen oli ukolle warsin mieluinen. „Wasta häitten perästä, appi!“ sanoi hän. „Järjestys, järjestys kaisisja“. Sampanjaa tuotiin nyt sisään. Kolmen miehen siinä juotiin niin, että jo pelkäsin järjestyksen menewän hiiteen. Mutta eipä niinkään, waikka meni se kumminkin ainakin minulta, sillä kun ukot huomasiwat saaneensa tarpeeksi, eiwätkä lisiä pulloja tuottaneet, kiiruhdin minä konttoriin, sain

rahat ja teurastin kurrkuni ja tulewan awiosäätyni terweydeksi koko joukon hopea-kauloja. Voit armata, että aikani nyt oli hauska ja iloinen. Päivät kuuluivat niin, etten tahtonut uskoa itseäni kun huomasiin syksyn tulleeeksi. Nyt kun aika lähestyi, jona minun tuli täyttää lupaukseni, alkoi wäliin wähän arweluttaa. Minä olisin kirjoittanut sinulle ja ilmoittanut tämän kummallisen seikan, mutta ukkojen lehoituksesta ja päätöksestä olin pakotettu olemaan waiti. Asia oli näet jäävä meidän kolmen salaisuudeksi aina siihen päivään saakka, jolloin kihlaus tulisi julkisesti tapahtumaan. Kuten sanoin, päivät kuuluivat ja pian oli leikistä tulewa tosi. Silloin tuli ukko Roo'ltä kirje, missä hän määräsi kihlauksen tapahtuwaaksi Tapanin päivänä. Minun tulisi pari päivää ennen joulua saapua hänen luoksensa. Kun isäni tämän kirjeen sai, lehoitti hän minua antamaan jonkun kalliin joululahjan neiti Roo'lle. Minä ostin walkeista silkkiä, parasta mitä sain, ja kun en ollut ikinä morsiantani nähnyt, enkä siis osannut saada sitä sopiwasti ommelluksi, lähetin minä pakan sinun luoksesi, kuten muistat, pyhynnöllä, että jollakin lailla saisit hameen walmiiksi ja morsiameleni sopiwaksi. Minä olin walinnut juuri tällaisen lahjan hywäilläkseni ukkowaariani. Se onnistuikin, waikei enää rahoja lähtenyt. Ukko kiitti minua, kun minä ilmoitin tahtowani kihlauspäivänäni nähdä morsiameni siinä puwussa, minkä rakkauteni oli hänelle walinnut. — Joko nyt hymärrät salaisuuden?"

„En, totta mar, vielä hymärrä" — wastasi ystäwä. „Sinä olet täällä, etkä asu appesi luona, etkä uhkaakaan joulua siellä wiettää".

„Kuule siis loppuun, kuule ja kummastele!
Mutta sitä ennen, neito Lovisan malja, neito Lo-
wisan, josta ei ikinä tule rouva Hirts'iä. Wapaa
on neito Lovisa, hurraa!”

„Niin se oli” — jatkoi Hirts, kun oli malja
juotu. — „Mikä kului ja minun oli lähteminen
waihettamaan onneani awiosäädyn kahleiksi. Minä
en woinut, en kehdannut sotia vastaan. Minäpä
wielä kiiruhdin lähtöäni. Waiwaloinen oli kulkua
Ahmenanmeren yli joulukuun pakkasessa; minä saa-
wutin kumminkin wahingotta kaupungin, missä nuori
mies oli kahleisin pantawa. Minä olin tiellä paljon
miettinyt, miten pääsisin tuosta pulastani ja wih-
doin oli minusja syntynyt päätös. Olisko mielestäs
siinä mitään kummaa, etten paikalla rientänyt, tänne
tultuani, kauppaneuwoksen luo? että ensin tahdoin
nähdä sen olennon, jolle olin määrätty? Infognitona,
se on salassa pitäen kuka olen, olen nyt täällä ollut
kolmatta päivää, olen tarkastellut, nähnyt ja ym-
märtänyt, ettei neiti Lovisa Loo sowi Albert Hirts'ille.
Amen, se on totinen tosi!”

„Mutta kuinka arwelet päästä wapaaksi hänestä?”
kysyi wouti. „Weli parha! luulenpa, että olet kut-
sunut tänne minua jostakusta tärkeämmästä syystä,
kuin wielä osaan arwata”.

„Niin! Ja kaikkien ensiksi, laita että nämä
kirjeet tulewat kauppaneuwos Loo'lle. Ne owat
kauppa-asioita koskewia” — lisäsi hän nauraen —
„ja jolli ne eiwät saa arwoani laskeumaan, niin
enymmärrä järjestyistä... Wähintäin 80 pro-
sentiilla! Muuta en nyt pyyhä sinulta, mutta huomenna
ja ylihuomenna voit ystäwääsi auttaa”.

„Eikö muuta nyt? Wähälläpä pääsen, alussa ainakin“ — sanoi woudi. „Kirjeet saat uskoa minulle. Mutta sano, oletko neittä nähnyt, ja mimmainen oli hän mielestä? Tahtoisinpä vielä lopuksi kuulla, mitä nyt mietit ja mitkä keinot olet keksinyt wapaus-sodassasi?“

„Neittä olen kolmasti nähnyt. Jos hänen itke-
neistä filmistänsä voi hänen sisällisiin awuuhinsa päättää, niin on hän todellakin werrattawa tuohon syntejään surewaan Magdaleenaan j. n. e., j. n. e. Mutta minun käsitykseni on aiwan tyly, jotta taisinkaan hänen kuwaansa maalata niin kummallissella wärikoituksella kuin pitäisi. Summa summarum: Häneen sidottuna uhkaa minua onni niin suuri, niin taiwaallinen, että minä, joka halpuuteni tunnen, en ensinkään ole mahdollinen. Mitä viime kysymykseesi tulee, niin milloin olet kuullut tahi nähnyt, että ilweily-näytelmissä viimeisellä näytöksellä aletaan? Hillitse siis uteliaisuutesi“.

Wielä vähän aikaa juttelivat ystävät, sitten erosivat he. Wouti otti ollaksensa postillon d'amour, joski hän tointansa nimitti, kun kirjeet laffarissa lähti.

Ne kirjeet, mitkä kauppaneumos Loo sai juuri kun hän puoliselle meni... Mistä postifonttorista ne tulivat, sen arwannee lukija.

Kauppaneumos Loo oli ennättänyt konttorinsa owelle, kun odotettu wieras tuli häntä vastaan, kiiruusti ja iloisesti. „Järjestys, jumalan nimeen, järjestys!“ huusi ukko terwetuliaiseksi, kun tulewa wäwönsä oli hellhyttä osoittawalla syleilyksellään kaataa hänet. Nuori herra silloin tasaantui ja nyt,

jos olisi wouti ollut näkemässä, mimmoiselle ystävänsä näytti, kun siinä seisoen piti kädessään kauppaneuvoksen laihaa, luista kättä, ei hän olisi saattanut nauruaan hillitä. Jos olisi Hirts parka saanut järjestyksellä heitetyn kouhallisen kylmää wettä wasten naamaansa, ei olisi hän hämmästyneemmältä näyttänyt. Hän oli näet luullut saawansa apskietin paikalla, oikein järjettömän ja nyt . . . nyt otettiin hän vastaan niinkuin rakas wävy ainakin.

„Tämä maa on, piru wie, noitien . . . tahi on Troberg pettänyt“ — ajatteli hän. Mutta ajatustiaan ei hän saattanut näyttää. Hän oli siinä werrattawa kortin heittäjään, joka koko onnensa yhdelle kortille panee ja näkee tapanneensa. Wähitellen tointui hän kumminkin, ja kun nyt ukko Loo saattoi hänet ylikertaan, oli hän jälleen sama mies kuin ennenkin. Ukko Loo näytti iloiselta, sen werran kun sitä hänesä taisi nähdä. Hän olisi tosin tahotonut ottaa vastaan tulewaa wävyään konttorissaan, mutta eipä hän näyttänyt panewan suuresti pahaksi, että järjestyksellä tällä kohdalla tuli wähyän rikotuksi.

Nuori herra Hirts saatettiin kamareihin, jotka häntä warten oliwat määrättyt. Täällä nyt, sillä aikaa kuin hänen kapusätkiään kannettiin ylös, puheli hän terweisiä wanhalta Hirts'iltä, puhui, kuten kunnollisen kauppiaan tulee, hinnoista ja tawaroista ja miellytti wanhaa kauppaneuwosta etenki mainitsemalla joitakuita kauppa-asioita, joissa kauppahuone Hirts oli woittanut summattomasti. „Se oli minun ensi työni, ensimmäinen askeleeni kaupan tiellä“, lopetti hän. „Minä isäni suostumuksella to-

sin panin onnen vaiheelle pian koko kauppahuoneen omaisuuden, mutta se onnistui, ja onnistui niin hyvin, etten osannut todeksi uskoa sitä, ennenkuin itse näin onneni“.

„Järjestys, ennen kaikkea järjestys!“ lausui siihen kauppaneuvos, „mutta vähäinen varowaisuuskaan noisja asioisja ei haittaa!“

„Niin oikeen!“ vastasi Hirts. „Ja toisti en panekaan niin kaikki onnen nojaan kuin nyt. Mutta“ — keskeytti hän — „ettekö tästä tiedä? Kumminkin kirjoitettiin teille siitä jo pari viikkoa ennen lähtöäni“.

„En ole saanut!... Ah! Posti tuli äsken, en ole vielä ennättänyt lukea muuta kuin sinun kirjettäsi“.

„Sumalan kiitos!“ ajatteli nuori Hirts.

„Mutta järjestys!“ lisäsi kauppaneuvos. „Menen toimiini! Pue päällesi“. — —

Kauppaneuvos meni lähemmin silmäilemään noita kirjeitä. Mutta kun hän tuli konttoriinsa, oli hänellä siellä toista toimitettavaa. Posti oli lähtewä kello 6 ja järjestys waati, että postiin pantawat kirjeet sitä ennen olivat sinne jätetyt. Kauppaneuvoksella oli tapana lukea läpi kaikki kirjureinsa kirjoittamat kauppa-kirjeet ennenkuin ne lähetettiin. Tästä syystä jäiwät äsken tulleet kirjeet ajaksi awaamatta.

Sillä aikaa nuori Hirts pukeusi kossia-pukuun. Walloinen huiwi kaulassa, yllään uusi hännystakki, joka eau de cologne'ltä tuli, astui hän sitten ulos saliin. Siellä häntä jo kauan oli odottanut vanha kieläkäs rouwa. Tosin tämä saliin astuminen vähän loukkasi järjestystä, sillä tietysti olisi kauppa-

neuwoksen tullut esittää Hirts'ia rouwalleen, mutta mitäpä siitä, Hirts esitti itseään.

„Te ehkä, armollinen rouwa, tiedätte kuka minä olen, kauppias Hirts Ruotsista, samaten kuin minä arwaan teissä näkemäni kauppaneuvos Loon puolison“, puhui hän nöyrästi kumarrellen.

„Te arvaatte oikeen“ — vastasi lihawa rouwa ja katseli ihastuksella kaunista, nuorta herraa. „Minä olen rouwa Loo. . . Te olette lauan wiipyneet, hyvä herra, matka meren ylitse ei liene hupaista tällä aikaa muodesta. Jäät ja myrskyt! Huu! minua hirvittää kun sitä ajattelen“.

„Niwan niin, mutta sille, joka kulkee semmoisissa asioissa kun minä, ei ole mitään hirvittävää“ — ja taas kumarteli nuori herra sywään.

„Minä tiedän näitä asioita“ — vastasi rouwa. „Meillä, miehelläni ja minulla ei ole minikäänlaisia salaisuuksia. Hän osaa lukea minun filmistäni, mitä minä ajattelen ja minä myös hänen filmistään hänen ajatustiansa“.

„Sitä en piru wie minä osaa“ — ajatteli Albertimme. Mutta kowaa sanoi hän: „Ken teidät, armollinen rouwa, näkee, osaa kohta, jos tawallista järkeä on, nähdä, että teissä asuu kaikki ne awut, jotka kaunista sukupuolta kaunistawat. Ja minä olen onnellinen, tämänkin tähden suuresti onnellinen, jos asiani täällä onnistuu“.

Nuori herra Hirts, — woimme sen kohta sanoa — oli woittanut rouwan suosion suurimmassa mitassa ja tämä viime lauseensa teki sen niin ta'atiksi, että Hirts warmaanakin olisi hämmästynyt, jos olisi arwannut sitä.

„Mieheni on teitä kiittänyt ja nyt minäkin woin sanoa, että tämä kiitos ei ole ylessinen”, lausui rouwa, „ehkä te, kuten näen, vähän osaatte imarrella. Minä niinkuin sanoin tiedän asianne ja siis heittäkäämme pois kaiken liikanaïsen kufsastelemisen. Te tulette tänne... älkää punastuko herra... te tulette tänne meidän tyttäremme tähden?”

„Niin!” wastasi Hirts hiljaan, teeskennyllä äänellä ja loi filmänsä alas ujoudesta. „Punastuinko? se on yhtä suuri walhe, kuin se totuus, että sinä, ämmä, painat vähintäinkin 4 centneriä”, puhui hän itsekseen.

„Me emme tahdo tehdä mitään tyttäremme tahtoa vastaan tässä asiassa. Hän walitkoon tulewan tukensa itse. Mutta, niinkuin rakastetun äidin tulee, tiedän minä, että jalon tyttäreni sydän on vapaa, ja woinpa, sillä minä tunnen tyttäreni, woinpa hänen puolestaan wakuuttaa, että semmoinen mies kuin te olette, on waarallinen nais-sydänten rauhalle”.

Nuori Hirts kumarsti. „Jos, mitä tyttäreenne tulee, minä tässä asiassa todellakin onnistuisin, niin olisin onnellisin maailmassa”.

Nyt aukeni owi ja saliin astui tuo onnellisuutta matkaan saattawa neito Lowlisa Loo. Hän oli joko sitten äitinsä tahdosta wai oman itsensä halusta pukeutunut kauniimpaan pukuun. Hänkin oli saanut tiedon siitä, että heillä oli wieraana outo herra, jota ei kukaan tuntenut. Hän arwasi kuka tämä oli. Mutta ennenkuin hän astui saliin, oli hän awain-reijästä sinne kufkistellut ja nähnyt nuoren kofiansa ja tämä näkö sai hänen sydämiensä sytki-

mään. Hän pyyhkäsi hienolla nenäliinalla filmiään, jotta veden juoksua ei kohta hawaittaisi. Ja nyt seiso hän ujoina siinä.

„Kah! tässä on hän, josta puhumme!“ — huusi vanha rouwa, kun tyttärensä huomasi. — „Minun tyttäreni Lomisa ja kauppias Hirts, isäsi ystävän poika“.

Nuori herra astui kiiruhusti neidon luo ja puristi hellästi hänen kättään. Mutta niinkuin nuorukaisen tuossa tilaisuudessa tulee, ei hän sanonut mitään.

Neiti Lomisa Loo loi maahan silmänsä. Sanaakaan ei hänellä ollut sanoa.

Vanha lihawa rouwa hymyili ja pyyhkäsi liikuttetuna filmiänsä. Hän muka, niinkuin sittemmin monisesti kertoi, muisti tuossa nyt sitä hetkeä, jona Loo oli hänen kättään ensikerran pidellyt. Mhät ujoina oli hänkin silloin seisonut, kun nyt tyttärensä tässä. Rouwa muisti myöskin, että tälläisissä tiloissa on parasta jättää kahden kesken asianomaiset. Hän kun siis oli alun nähnyt, nousi ja sanoi emännän äänellä: „Mutta herra Hirts! Suo laa anteeksi! Minä en muistanutkaan, että tulette pitkältä matkalta, että teillä luultavasti on sekä nälkä että jano“. — Tämän sanottuaan hän astui kämpyröitsi ulos salista, vähät huolien siitä, että Albert nälkää ja janoa kielsi.

„Sen minä uskon! Joka armaansa wieresssä seiso, ei muista nälkää ja janoa“, — mumisi rouwa mielihyvällä itsellensä.

Siinä seiso nyt nuori herra ja nuori nainen ja mikä pahinta oli, molemmat tiesiwät, mitä was-

ten he siinä seisoivat. Mutta samallinen mieli ei heissä vallinnut ja se oli kyllä paha. Albert olisi mieluummin häilynyt vähäisessä aluksessa kessellä myrskystä Ahvenan merta. Eowisa sitä vastaan tunsi taiwaallisen esima'un tulewasta onnestaan. Albert mietti, miten puhetta alkaa ja Eowisa mitä ja miten nuoren herran kysymykseen wastata. Ja näin tätä miettiesään seisoivat he pari pitkää minuuttia.

Wihdoin oli nuori Hirts päässyt tässä selwille. „Se tyttö“, ajatteli hän, „joka näin ilman mitään antaupi tuntemattomalle, ei ole minikään arwoinen, ja siis ei luettane minulle syhyksi, jos minä tämän komedian päätän niinkuin olen alkanut“.

„Meiti Eowisa! alkoi hän hiljaisella, wapisewalla äänellä — te ehkä tiedätte, mitä wanhempanne owat meistä päättäneet. Wähät minä tässä kumminkin kysyn wanhempani tahtoa. Minä olen nähnyt teidät ja ensi silmäily sanoi minulle, että ilman teidän rakkauttanne minun onneni mailmasa aina on olewa waiillinainen. Tässä, tämänöinen olen, nuori, kofematon! Sanokaa woitteko tulewaisuudessa, sillä nyt en taida sitä wielä waatiakaan, woitteko eli luuletteko woivanne tulla onnelliseksi minun puolisonani?“ Ja wielä entistä hellemmästi puristi Albert Eowisan fättä.

Eowisa oli miettinyt mitä tuohon kysymykseen wastata, mutta nyt kun tuli aika wastata, eipä hänellä ollut muuta sanomista kun hiljainen mutta pitkään wedetty: „jaa . . . a!“

Tempu oli niin muodoin tehty ja Albert ja Eowisa olivat kihlatut. Eowisa mietti miten naa-

puri, hänen työt ja kaikki tuttavansa häntä kadehtivat, miten nuoret herrat, jotka suurimmaiksi osaksi olivat häntä ylenkatsoneet, suuttuivat häneen, kun näkivät, minkä kauniin ja uljaan yljän hän oli saanut ja Lovisa paron sydän paisui enemmän koston himosta kuin rakkaudesta. Albert taas puolestaan ajatteli „mitä perhانا minä sanon hänelle“, ja mietti vielä lisäksi pitkö liitto wahnistettaman kosiamuiskulla.

„Enpä siitä taida päästä... mutta jääköön se hetki niin kauaksi, kun mahdollista“, lopetti hän keskusteluaan oman itsensä kanssa.

Hän olisi siinä ollut kumminkin pahassa pulassa, ellei Lovisa itse olisi häntä vapauttanut lauseella: „Ylihuomenna on isäni syntymä- ja nimipäivä. Isäni ja äitini tahtoo, ettei kukaan tästä meidän kihlauksestamme saa vähäistäkään wiistiä, ennenkuin ylihuomenna, jona meillä pidetään suuret pidot. Siis olkaamme waruillamme, ettei kukaan huomaa mitään, ei edes palkolliseltaan“.

„Di minun armaani, miten taidan minä niin lauan salata, mitä sydämessäni asuu! Jos minä saisin tehdä mitä sydämeni vaatii, niin tahtoisin koko maailmalle huutaa onneani. Mutta minä jo näen sen, sinun wähiinkin tahtosi on olewa minun lakini ja minä koitan osoittaa sinulle tänä odotuksen ja toivon aikana saman werran kylmyyttä, kuin lempeä asuu sydämessäni. Suudelman, lempisuudelman waadin minä palkakseni.“

„Niin, niin silloin! Ylihuomenna!“, vastasi morsian. Mutta tuskinpa olisi ollut hänellä mitään vastaan antaa palkinto paikalla, jos olisi ylkä sitä

waatinut. „Kumminkaan“ — lisäsi hän — „ei sinun tarvitse liifanaista kylmyyttä osoittaa, sillä warmaankaan ei tukaan saada aavistaa mitä näin vähässä ajassa on tapahtunut“.

„Se nyt oli totta!“ — ajatteli Albert, joka toin tuskin uskoi todeksi, mitä hän tuntineljännellessä oli kuullut. Hän waan myönnetykseksi puristi Lovisan kättä. Sen keinon oli hän keksinyt muka tunteidensa tulkiksi ja se riitti, sillä neiti Lovisa oli nyt niin wakuutettu tulewasta rouwuudestaan kuin neito saattaa olla.

Salissa oli jo Albertin sinne astuessa ollut jotenkin hämärä; nyt oli hämärä muuttunut pimeäksi, kumminkaan ei ollut hän, eikä myöskään Lovisa sitä huomaawinaan. Tuollainen puolipimeys on aina rakastawaisille terwe tullut. Ja josko se tästä syystä ei ollutkaan Albertin mieleen, oli se kumminkin toisesta, jota emme tarwinne kertoa.

Rauan aikaa saivat nuoret tässä kahden kesken istua, ennenkuin tukaan heitä häiritä. Wihdoin lienee rouwalle aika hänen askareissaan tullut tukalaksi, sillä yht'äkkiä awasi hän owen. Lovisa silloin kohta hypähti ylös sohwalta, missä oli armaansa wieresessä ja teeskennetyllä täysyhämishyhdellä juoksi hän äitinsä luo ja painoi kaswonsa hänen rintansa wästen.

„Joko se on tapahtunut?“ kysyi rouwa kuisuttaen Lovisan kormaan; mutta kumminkin niin kowalla äänellä, että Albert sen kuuli.

„Jo!“ ennätti Lovisa wastata, kun samalla nuori kofija tarttui rouwan läteen ja lausui: „Lovisa on minun; suokaa, äiti, meille siunauksenne!“

Vanha rouwa lewitti sylinsä, sulki siihen molemmat nuoret ja iski lihaläiskähksen, joka muka oli olewa suudelma, sekä Lomisan että Albertin huulille.

Mitä Albert siitä piti, sen annamme lufijamme arwata. Hywäpä oli — woimme sen sanoa — että salissa oli pimeä muuten ehkä olisi hänen irwistyhksensä kenties osoittanut hänen rakkautensa oikeaa laatua.

Saliin tuotiin nyt kynttilöitä. Joulu-aaton iltaa walmistiwat kaikki wiettamään. Miten Albert, talonwäen puuhatesa, saatettiin ruokasaliin ja siellä hywänä pidettiin, se jääköön kertomatta, samaten kuin miten suuri, kauniisti koristettu ja sadoilla kynttilöillä warustettu kuusi kannettiin suureen saliin.

Meidän on, sillaikaa kun tätä kaikkea ylikerrassa walmistetaan, käyminen alikerrassa katsomassa mitä siellä kauppaneuwos on toimittanut ja toimittaa, kos'ei häntä kuulu ylikertaan tulewaksi, waikka häntä lewottomuudella rouwa ja Lomisa odottawat.

Kauppaneuwos on wähässä ajassa saanut kirjureinsa kirjeet luetulsi. Nyt, kun siitä toimesta on päässyt, käy hän pikimältään katsomassa, mitenkä puotipojat täyttävät melwollisuuksiaan. Hän on erittäin hywällä tuulella, jonka hän sillä osoittaa, että hän aina tuon tuostakin hieroo käsiään.

Kirjeet owat awattawat. Tämä työ on kauppaneuwoksen mielestä warsin tärkeä. Hän pyyhkii lasisilmiansä, istuulise konttorin perässä olewalle sohwalle, kirjeet wieresäään.

Pari, kolme on hän awannut, ne eiwät sisällä muuta kuin ilmoituksia kauppaneuwoksen kirjoitta-

main kirjeitten perille tulosta. Nyt awaa hän neljännän, ja lukee sen.

Koko hänen olentonsa muuttuu; hän pyyhki uudestaan lasifilmiään, itäänkuin epäillen tokko hän on nähnyt oikeen ja lukee taas. Hänen wartalonsa käy oikoisemmaksi; hänen silmänsä iskewät tulta; hän nousee ja käy kiireesti pari kertaa lattian poikkisanaa sanomatta, järjestyksään ei nyt pääse hänen suustaan. Sitte istuikse hän taas, awaa jällellä olewaa kaffi kirjettä, mutta niiden lukeminen nähywaan yhä enemmän häntä suututtawan. Sillä kun hän ne on luenut, puristaa hän ne kaikki kolme yhteen läjään ja pistää ne lakkariinsa, pukeutuu kiireesti turkkiinsa, waljastuttaa pikaisesti hemosensa ja lähtee ajamaan.

Kirjurit olivat kummastellen nähneet, minkä waikutuksen wiimeksi luetut kirjeet isännässä tekivät. He halusivat uteliaasti tietoa, minnekkä kauppaneuvos aikoi. He saivatkin tietää sen, sillä kowasti huusi kauppaneuvos ajomiehelle: „Aja kestikiewari-taloon!“

„Siellä on luultawasti joku reisaawainen kauppamies!“ sanoivat kirjurit toisilleen.

Antataamme kauppaneuvoksen ajaa omia aikojaan ja käykäämme katsomaan, mitä nuo kummat kirjeet sisältiwät. Kaksi niistä on Ruotsista, kolmas kauppaneuvoksen omasta kaupungista. Kirjeet, jotka Ruotsista ovat, kuuluvat näin. Ensimmäinen:

„Herra kauppaneuvos Loo! Surulla saan ilmoittaa, että kauppahuone Hirts on perikadon reunalla. Nuori kauppias Albert Hirts, huoneen johtajan poika, on joko isänsä suostumuksella tahi tämän tie-

tämättä antautunut asioihin, jotka ovat syöneet kaup-
pahuoneen kaikki varat, jotta konkurssiin ennen jou-
lua on huone menemä. — Lähempiä tietoja vasta.
Nyt waan päätteeksi ilmoitan, että eilen kolme wel-
feliä yhteensä 10,000 rikkiä protesteerattiin Hirts'in
huonetta vastaan. Kunnioituksella * * *"

Toinen: „Herra kauppias Loo! Kun oli viime
firjeeni jo postiin pantu, tapasin minä nuoren kaup-
piaan A. Hirtsin. Hän kehui olevansa kihloissa tei-
dän tyttärenne kanssa ja walmis lähtemään Suo-
meen häitänsä wiettämään. Teidän waroillanne ai-
loo hän asemaansa parantaa. Hänen welkansa
owat niin suuret, että olen katsonut welwollisuus-
dekseni waroittaa teitä liittymästä hänen kansansa.
Muutenkin hoetaan hänestä kaikenlaisia asioita, joista
jokainen häpäsee häntä itseään ja anastaa häneltä
kaikkein rehellisten kunnioituksen. Joku näistä ju-
tuista saattaa olla walhe, mutta pelkäänpä, että hän
on syhllinen moniin rumiin seikkoihin, joista ei vielä
tiedetä. Kunnioituksella * * *"

Kolmas, joka oli samasta kaupungista, missä kaup-
paneuws asui, kuului: „Herra kauppaneuws! Us-
tävänäi * * * lehoituksesta saan tietä antaa että
nuori kauppias A. Hirts 21 päiw. Joulukuuta saa-
pui tänne ja otti asuntonsa nimellä Troberg leskie-
warissa. Sekä eilen että toisjapäiwänä on hän
enimmät ajat ollut ulkona, missä en ole saanut
tietää. Minulta on hän teidän maksettawaksi lai-
nannut 400 rikkiä. Walmiina lähtemään Poriin
kun olen, en ole woinut suusanallisesti näitä teille
ilmoittaa. Kunnioituksella N. — —"

Näin kuuluivat ne firjeet, jotka saivat kauppa-

neuwoksen joulu-aattona ulos lähtemään. Kello oli puoli kahdeksan, kun hän palasi. Hän oli käynyt festiivierarissa ja kruununwouti Trobergin luona ja nyt kun hän tuli takaisin, oli hän jotenkin wakuutettu kirjjeiden totuudesta, ehkei hän ensinkään tuota * * * ja N — —ää tuntenut. Kruununwouti, jolle kauppaneuwos oli näyttänyt wastasaadut kirjjeet, oli ymmärtänyt paikalla asian laidan; oli sanonut warsin vähän tuntewansa Hirts'iä, ainoastaan kerran nähneensä hänen eräässä kylpylaitoksessa Ruotsissa ennenkuin nyt festiivierarissa, missä oli nuhdellut häntä siitä, että hän ei käyttänyt omaa nimeänsä, ja wieläpä uhannut häntä kun kuuli hänen ottaneen nimen Troberg. — „Mahaa hän minul-takin tahtoi lainata!“ lisäsi wouti, jonka vähän käwi fääliksi kauppaneuwoksen tuska, mutta joka kummin-kaan ei tahtonut ilmoittaa ystäväänsä salaisuutta, ehkä kyllä mielensä teki.

Käillä tiedoilla tuli kauppaneuwos kotia, tuli wihan wimmassa ja ennätti tuskin konttorissa saada turkit yltään, ennenkuin hän kiiruhti ylös ylikertaan. Puoti oli kello 6 suljettu ja useimmat kirjjurit, joilla ei ollut kotoa kaupungissa ja jotka tämän tähden olivat kauppaneuwoksen perheesen joulua wiettämään kutsutut, olivat jo suureen saliin saapuneet.

Neiti Lowisa istui isän astuesssa sisään fortepianon wieressä, pelasi ja lauloi äänellä, joka todella-kin oli kauniimpi kuin olisi luullut. Albert, joka seisoi laulajan wieressä, ei siis warsin liikaa sanonut, kun hän morsiantansa ylisti ja kiitti. — Lowisa lauloi juuri ukko Loon tullessa erinomaisen

liikuttavan romansin kahdesta rakastawaisesta, jotka molemmat surmasivat itsensä, kun eivät toisiaan saaneet.

„Boik' ihanampaa olla
Kuin kuolla kanssa armaansa,
Ja yhtyä taas tuolla
Jäisen ilon taimaassa!“

lauloi hän.

„No wihdoin viimein olet sinä täällä!“ huusi lihawa rouwa kun miehensä huomasi. „Missä Jumalan nimesä olet sinä ollut, mikä tärkeä syhy sai sinun tämmöisenä iltana ulos kaupunkiin, warsin kun meillä on niin kallis wieras, sinun ystäväsä poika Ruotsista“.

Kauppaneuvos ei siihen wastannut mitään, silmäili waan pikaisesti ympärilleen ja lähestyi fortepianoa, jonka wieressä Albert seiso. Albert oli ennättänyt mennä häntä vastaan muutamia askeleita. Bowisa taas innostuksessa jatkoi, isästä huolimatta:

„Ei loista lempi täällä
Täällä yksin suru wallitsee . . .“

„Hum!“ ärjäsi isä. „Lopeta siihen! — Minulla on wähän sanomista teille“ — lausui hän kääntyen Hirts'iin. „Seuratkaa minua!“ Ja ukko Loo kulki Albertimme kamariin.

„Korwat pystössä nyt, Albert!“ puhui nuori herra itselleen kun kauppaneuvosta seurasi.

Mitä kamariissa puhuivat tulisi liian pitkäksi sanasta sanaan kertoa. Kauppaneuvos, ehkä wiha ilman mitään järjestyksettä hänessä kiehui ei kohta tätä wihaansa näyttänyt. Hän waan tarttui kiinni siihen puheeseen, joka heillä oli ollut ennenkuin hän

meni alas konttoriinsa. Hän rupeesi tiedustelemaan tuosta summattomasta voitosta, joka oli saatu nuoren Hirts'in toimella ja kun Albert nyt suoraan tunnusti, ettei hän vielä ollut siihen asiaan ryhtynyt, mutta että hän kohta naimisensa perästä olisi siihen ryhtywä, sittenkuin oli saanut kuulla appensa neuvoja ja ilmanaihojaan lystikseen oli kertonut kauppaasian jo tehdyksi; että hän tätä taisi tehdä, sillä asia oli niin varmaan onnistuma, jotta rahat olivat saatuina pidettävät — niin kauppaneuvos äkkiä keskeytti häntä huudolla: „Niin olet sinä valehtelia, petturi, konna! Ja kaikki on tosi, mitä sinusta tiedän... Naimisesi perästä!... Siitä naimisesta ei tule mitään, ei tulewassa eikä tässä maailmassa!“

Albert oli kummastellen katsowinansa kauppaneuvosta. „Ja miks'ei?“ wäitti hän. „Minä olen woittanut neitti Lowisan sydämen. Ettehän toki peruuta sanojanne tuon pienen, wiattoman walheen tähden, joka kumminkin kohta on todeksi kääntywä? Itsehän te minua wäwyksenne olette pyhtäneet... Mikä järjestyks tämä on?“

„Järjestyks! suu kiinni! Lue nämät ja vastaa sitten!“ ärjäsi ukko.

Teeskennyllä wawistuksella otti Albert vastaan kirjeet. Niitä lukiessaan koitti hän, ikäänkuin hämmästyksestä purra huuliansa, sitten iski hän silmänsä kauppaneuwokseen, mutta kun hän nämät filmät hawaitsi itseensä käännethiksi, käänsi hän omat silmänsä kohta toisaalle. Näin teeskennellen sai hän kauppaneuwoksen yhä warmemmin uskomaan kirjeiden totuutta. Ja mitä taisikaan kauppaneuvos muuta uskoa, kun Albert kirjeet luettuansa siinä seisoi

niinkuin kufistunut ainakin, joka iskuritöistä on tawattu. Kauppaneuvos ei enää epäillyt rahtuakaan. Nuori Hirts oli suurin konna maailmassa ja semmoisellekö isä antaisi tyttärensä?

Kauppaneuvos hymyili — jota hänen ennen tehneen ei kukaan muistanut — hymyili, niinkuin se hymyilee, joka uhkaamaan waaraan on ollut joutumaisillaan, mutta waaran suuruutta on omalla nerollaan tullut tietämään ja on osannut sitä wälttää — hymyili ja katsoi nyt sanaa sanomatta kufistunutta uhriansa. Albert siinä wähän aikaa seisoi sanaa wirkkaamatta hänkin. Mutta yht'äkkiä oijensi hän wartaloaan ja sanoi: „Herra kauppaneuvos! Uskolaa minua, tämä kaikki, mitä näissä kirjeissä seisoo, on sulaa waletta alusta loppuun“. Mutta tämän sanoi hän äänellä, joka myönsi kaikki todeksi. Kauppaneuvos ainakin piti tämän puolustuksen koetteena päästä wapaaksi kanteesta, jota selwimmät todistukset oliwat todeksi näyttäneet.

„Jos olisit sinä toisen poika kuin ystävänäni Hirts'in, jonka tämä kätöksesi ja riköksesi warmaankin haetaan wie, panettaisin minä sinun kiinni ja lähettäisin sinun takasin . . . mutta nyt, mene kunnoton, mene minne tahdot, kunhan waan paikalla siirryt ulos minun huoneestani . . .“ Kauppaneuvos lausui tämän hänelle kyllä pitkän lauseen liikutuksella, joka koski Albert'in sydäntä.

„Minä niinmuodoin ajetaan ulos joulu-aattona teidän huoneestanne ja syynä siihen on, että enemmän uskotte jonkun kadehtiwan walehtelijan nimettömiä kirjeitä kuin minua. Minä en woi tätä estää, mutta kun on ehtinyt joku wiikko kulua, kadutte

varmaan mitä nyt vihasa teette". Albert, kun tämän sanoi, oli itse liikutettu ja olisi nyt aiwan mielellään tunnustanut, että hän itse eikä kukaan muu ollut kirjoittanut nuo valheelliset kirjeet. Mutta silloin olisi hänen tähtynyt mainita, mitkä syyt hänen olivat siihen saaneet ja silloin... Jumala tietnee miten silloin olisi käynyt. Hän vähän mietti tunnustaa kaikki, waan neiti Lowisa muistui samassa hänelle ja: „ennen kuolema, kuin elää sidottuna siihen kypeliin" oli päätöksensä.

„Minä olen pahasti loukattu" — lisäsi hän kun kauppaneuvos ei mitään vastannut. „Ja uskoaa minua! Tämä loukkaus on niin suuri, etten ikinä enää ottaisi neiti Lowisaa, waikka kuinka mieleen se teille olisi".

„Mieleen! Järjestys poika!" huusi kauppaneuvos, joka nyt oli päässyt entisilleen takasin.

„Järjestys! sanon minä. Kauniilla puheilla ei minua petetä. Ulos huoneestani paikalla tahi... Järjestys!"

„Sanokaa vihanne ja sokeutenne syhyksi, että minä menen jää-hywäisiä äskeiselle morsiamelleni sanomatta" — wirtkoi Hirts ja alkoi sitoa kiinni kapusäkkiään. — „Entisen ystäwyhtenne nojassa pyydän, että suotte minulle hemosen lestikiewariin".

„Se odottaa teitä jo kadulla", oli kauppaneuvoksen vastaus.

Albert nyt päätti näyttäitä närkästyneeltä. Hän kapusäkkiään kiinni sitoessaan ei enää puhunut mitään, ja kun tämä työ oli tehty, lähti hän, kapusäkkiä kädessä kantaen, ulos jää-hywäisiä saamatta.

„Jumalan kiitos! että se on loppunut!" —

huokasi hän ovesta etu-huoneesen päästhyän. „En toiste rupea tämmöisiin. En“ — Pari kolme asfelta oli hän etuhuoneessa astunut eteenpäin, niin jo seisahtui hän äkkiä. Salin omen edessä porstuassa näki hän naisen, joka tämän seisahduksen sai aikaan, naisen, joka juuri aukaisi salin omen ja heitti sisälle vähäisen wakan.

Tämä nainen oli nuori neito, niin kaunis, niin ihana, ettei ollut Albert ennen ifinä semmoista nähnyt. Neitonen, kun kamarin owea, joka wei porstuaan, kuuli awattawan, käänsi kaswonsa Albertin puoleen ja heidän silmäilyksensä kohtasivat toisiaan. Tämä filmänluonti oli sekunnin.

„Kuuluttelo taloon?“ kysyi Albert, astuessaan neitosen luo, joka samaten kuin hän itsekkin oli walmis rappusia kulkemaan alifertaan.

„En!“ — wastasi neito, jonka olisi tehnyt mieli nuorelta herralta samaa kysyä, mutta tuota tekemästä kumminkin ujoutensa hänet esti.

„Te siis oman itsenne puolesta annatte joululahjoja kauppaneuwokselle?“

Neitonen ei ennättänyt wastata, sillä ihan samassa au'aistiin salin owi sisäpuolelta ja nyt näkivät porstuassa seisajat, Albert ja neitonen, wanhon kauppaneuwoksen, joka wakkä lädesjä astui heidän luo.

„Kunnoton! wielä uskallat sinä huonettani hämäistä! Tuossa lahjasi, tyttäreni ei siitä huoli!“ huusi hän ja wetäysi kiiruusti saliin takasin, heittäen omen jälesfänsä kiinni.

Molemmat, sekä Albert että Ellen Burg — lukijani on jo luultawasti neitosen arwannut siksi —

pitivät kauppaneuvoksen lauseen itsellensä sanotuksi. Ellen ei tätä lausetta ymmärtänyt. Albert sen ymmärksi. — Hän ei ollut muistanut että hänen omasta käskystään wakkiaan oli silkki-hameen päälle pantu hänen oma-tekemänsä suljettu kirje, johon seuraava runo oli kirjoitettu:

Jos sa kuljet repaleissa
Tahi silkkiin puutettu,
Mulle rakas olet aina.
Onneni ja kunniani
Päivänä sä tämä kannat;
Niinpä tietää antajaki
Ettei ole halpa sulle.

Tämän runon oli kauppaneuvos lufenut ja siitä nähnyt keneltä lahja oli. Hän ei ruwennut wakan sisustaa sen enemmän tarkastamaan. Raikkien salissa olewain kummafi heitti hän sen ulos takasin.

„Ottakaa wakkanne, se ei enää tähän taloon ole tulewa“, janoi Albert yhä wielä kummastelewalle neidolle. „Vähtekäämme, minä tahdon teille selwittää asian, sillä lahja, wakkassa olewa silkki-hame, on minulta“.

Ellen siinä wähän aikaa seisoi tietämättä mitä tehdä. Bihdoin kun nuori herra, joka Ellenin kummafi tiesi mitä wakkassa oli, kertoi kehoituksensa lähdölle, ei nuorella tytöllä ollut munta neuwoa kuin totella.

Albert kun kadulle tuli, heitti kapusäkkinsä rekeen ja käski trengin wiedä se lestikiewariin. Itse otti hän seuratakseen Ellen'ia. Hänelle kertoi hän todenmukaisesti, miten hän oli hyljätty, miten perättömät jutut olivat hänet joulu-yönä kadulle heittäneet, mutta

että hän itse siihen oli syypää, siitä hän ei wirkkanut sanaakaan. Hän sanoi myöskin kuka hän oli, että nimensä oli Albert Hirts. Ja tämän kaiken kerrottuaan, kysyi hän nuorelta seurakumppaliltaan kuka tämä oli. Ellenillä ei ollut syytä sitä salata. Hän kertoi mitä tiesi vanhemmistaan ja mainitsipa vielä nyt weliensä kanssa elävänsä wanhan äitinsä äidin luona, joka oli kotosiin Ruotsista. — Ellenin kodin edessä, johon pian olivat tulleet, olivat he nämä kaikki puhuneet. Albert olisi woinut siinä seisoa koko yön, mutta Ellen muisti wanhusta ja teki kiirutta. Ennenkun hän meni, oli hänen tähtynyt ottaa vastaan, ainakin aamuksi, tuo lahja, joka oli neiti Lowisa Poolle aiottu, sekä luvata herra Hirts'ille, että tämä seuraavana päivänä saisi käydä wanhan rouwa Burg'in luona tiedustelemassa suostuisiko wanhus siihen, että Ellen saisi pitää lahjan.

Wielä kotwasen aikaa Ellenin mentyä, seisoi Albert paikalta liikkumatta. Mitä hän siinä arweli, on waikea sanoa. Hän siinä muun muassa wertailli Elleniä Lowisaan ja wähitellen katosi tämä viimeksi mainittu hänen muistostaan, jonka Ellen yksin nyt anasti. Jos olisi hän lähnyt tutkintoa oman itsensä kanssa, olisi hänen tähtynyt tunnustaa, että Ellen oli suuresti waihuttanut häneen. Mutta tälläistä tutkintoa hän ei lähnyt. Kohtaus kauppaneuwoksen porstuassa, kadulla ja Ellenin kodin edessä oli niin wasta tapahtunut, että Albertimme wielä siinä eli. „Ellen Burg! Burg“ kertoi hän itselleen, kun hän wihdoin rupesti kulkemaan festifiemariin päin, sukunimen oli hän joskus ennen kuullut, mutta missä, sitä hän ei woinut muistaa.

Kestiwarin taloon päästyänsä tilasi hän kohta hemosen ja saavutti pian kruununwoudin Trobergin, joka asui wähän matkaa kaupungista. Siellä ystäwänsä luona wietti hän iloisen joulu-illan kertomalla, kun yhden lesken pääsivät, mitä kaikkia häntä oli kohdannut kauppaneuwoksen luona.

Seuraavana aamuna nähtiin nuori Hirts kruununwoudin kanssa kirkossa. Wouti oli samaa luonnetta kuin nuori sankarimme, ehkä oli häntä kymmenen vuotta vanhempi. Tämä yhden-luontoisuus oli rakentanut ystäwyhden heidän välillänsä. Tosin oli wouti wähän nuhbellut ystäwäänsä, joka, niin arweli wouti, oli pilaansa liika lawealle wienyt. Mutta kun asia kumminkin näkyi onnellisesti päättyvän, ei hän saattanut olla pilalle nauramatta. Toinen seikka astui myös woudin huomioon jo illalla ja vielä enemmän joulu-aamuna; se että hänen mielestänsä suuri muutos oli nuoressa herrassa tapahtunut. Tämä, joka ennen tuskin taisi sanaa sanoa ilman siihen pilaa laskematta, oli nyt miettimäinen ja totisempi kuin ennen. Wouti ei arwannut siihen oikeaa syytä, sillä Albert oli waan siwumennen kertonut yhteen-sattumisestaan neiti Ellenin kanssa. Wouti koetti kaitin tawoin huwittaa wierastaan, mutta se ei tahtonut onnistua, ja hän rupesti jo arwelemaan, että Hirts katui tekojansa. Jos olisi wouti arwannut, mikä muutoksen Albertissa oli waijuttanut, olisi Albert parka joutunut oman pila-laatunsa esineeksi.

Kirkossa oli nuori herramme tarkastellut jokainoa, jota sopi näkemään, löytääksensä eilistä tuttawaansa, neitoa, mutta se ei hänelle onnistunut.

Kirkosta ulostultuaan tunkeusi hän wäkijoukkoon ja pääsi siten, kuten tahtoikin, kruununwoudilta näkymättömiin. Kruununwouti lauan odotti häntä, mutta kun ei häntä näkynyt, ei kuulunut, palasi hän yksin kotia mumisten: „Mitä hullua hänellä taas onkaan mielessä“.

Vanhan lesken, rouwa Burgin, saliin astui, kuten lukija muistanee, Ellen juuri silloin kuin jo Maurits oli walmis lähtemään häntä hakemaan. Vanhuksen kysymykseen, missä Ellen oli wiipynyt ja miksi hän toi joululahjan takasin, nuori tyttö kertoi kaikki toden mukaisesti. Rouwa ja Maurits kuuntelivat kummastellen tytön kertomusta. Heidän oli mahdotoin ymmärtää, miksi kauppaneuvos ei sallinut Pomisan ottaa vastaan kallista lahjaa. Mutta kun sittemmin Ellen puhui nuoresta herrasta ja mainitsi hänen Albert Hirts'iksi, nousi äkkiä wanha rouwa ja kaswonsa tuossa nyt punastuivat.

„Hän oli Ruotsista! sanoit sinä? Kauppias! Kysytkö hänen isänsä nimeä... Mutta, se on tosi, sitä et sinä tiennyt kysyä. Kerro, mimmoinen oli hän muodoltaan?“

„Hän on ehkä teille tuttu?“ kysyi Ellen kumarrella, kun huomasi vanhuksen innon.

„Minä tunsin nuoruudekseni erään kauppiaan, jonka nimi oli Hirts“ — vastasi rouwa. — „Mutta kerro mimmoiselle hän näytti, tämä joka sinulle silkkihameen antoi?“

Ujostelematta vastasi Ellen: „Hän on kaunis. Hänen filmänsä ovat suuret ja mustat, ja kun hän

ne johonki iskee, luulisi filmilyksen menewän sen läpi. Niwan pitkä hän ei ole, noin tavallinen. Hänen otsansa on korkea, hänen poskensa punaiset. Mutta, äiti! en minä osaa" . . . Ja tumma se-littämätön tunne keskeytti Ellenin kertomuksen.

„Mustat, suuret läpituuskewat filmät!“ mumisi wanhus. Rowaa lisäsi hän: „Sinun ei sitä tarwitsekaan. Minä tunnen hänen . . . ei häntä, vaan hänen isänsä. Hän, tämä Albert, on minun serkkuni Aksel Hirts'in poika, . . . tahti pojan poika! Ellen! se juku on hylännyt äitisi äidin. Aksel Hirts'ille minä kirjoitin kun hätäni suurin oli; mutta hän, minun äitini sisaren poika, ei vastannut. Voitko sinä lahjana tältä nuorelta Hirts'iltä ottaa vastaan lahjaa, joka sinulle tarjotaan, syystä ett'ei neiti Loo siitä huolinut? Voitko nyt, kun jotenkin aikaan tulemme, ottaa vastaan lahjaa siltä, jonka isä ei ährylläkään lieiwittänyt äitisi äidin hätää?“

„En minä ymmärrä, rakas äiti“, wastasi Ellen, „mitä yhteyttä isän kowuudella ja pojan anteliaisuudella on. Tosin minua kummastuttaa, että hän lahjan minulle tarjosi, mutta kentiesi hän, kun kuuli nimeni, tiesi, että me olemme sukulaisia . . . Minä en ole hänen lahjaansa vastaanottanut vielä; minä tahdoin kysyä siihen teidän lupaanne. Ja huomenna tulee hän tänne sitä tietämään“.

„Hän tulee tänne!“ mumisi taasen wanhus, ja mitä vielä kufistamatonta hänessä eli, kohosi tätä ajatusta vastaan. „Hän tulee tänne pilkkaamaan meidän köyhyyttämme, tulee tarjoomaan minulle ar-molahjoja. Ei . . . ei koskaan“.

„Sitä hän ei tee, äiti!“ wäitti Ellen wafawasti. „Hän ei lähttänyht minua kohtaan kuten tawallisesti kaupungin herrat. Minä takaan, että hän on hywä, josko isänsä olisi ollut kuinka paha tahansa. Olipa isäni isä hywä, waikka hänen weljensä oli paha!“

Rouwa istui lauan aikaa ääneti. „Sinä olet oikeassa Ellen!“ sanoi hän wihdoin. „Sinun nuori sydämesi osaa tuomita paremmin kuin minun, johon wiha ja innot owat waiwuttaneet. — — Mutta lapset, ruoka on jo jähtynyt. Käykäämme nyt jo syömään, ja sitte lewolle, jotta huomenna jaksamme kirkkoon“.

Lapset tottelimat wanhuksen käskyä. Pöydästä kun nousiwas, ei puhuttu sanaakaan päivän tapauksista. Wanha rouwa aloitti jouluwirren, johon nuoret yhthiwät.

Seuraavana päivänä, joulupäivänä, kun kirkosta wäki tulwasi, nähtiin rouwa Burgin huoneen edessä nuoren miehen seisowan. Hän oli kahdesti koittanut owea awata, mutta molempina kertoina huomannut, että owi oli lukittu. Hän ei kumminkaan siirtynyt siitä pois, waan seisoi siinä odottaen.

Warfin lauan ei tarwinnut hänen siinä seisoa, sillä pian näki hän katua pitkin niiden tulewan, joita hän odotti. Hän meni aina kulmaan saakka heitä wastahan ja siinä kun odotettuja tapasi, huomasi hän myöskin kauppaneuwoksen, jota hän tervehti, mutta tämä meni suorana kuten ainakin taksin tervehtimättä matkaansa.

„Tässä on hän, josta minä eilen puhuin, äiti!“ sanoi Ellen, kun nuoren herran huomasi. Mutta

wanha rouwa oli jo nähnyt Albertin ja tämä näkö sai hänen raskaammasti kuin ennen nojaumaan Ellenin käsiwarta vastaan. Albert tervehti Elleniä kuten tuttua ainakin ja kertoi sitten säweliäästi, miten hän nuorelta tytöltä illalla oli saanut luvan lähä wanhaa rouwaa tervehtimässä.

„Terve tullut, hyvä herra!“ wastasi wanhus.
„Terve tullut köyhän asuntoon!“

Jos olisi joku woinut nähä näiden molempain, wanhan rouwan ja nuoren herran, sydämiin tässä, olisi niissä hän kummia hawainnut. Taistelu wanhan rouwan sydämessä loukatun ylpeyden ja nöyryyden välillä ei ollut sammunut. Muisto siitä häwäistyksestä, jonka Albertin isä oli tehnyt rouwaa vastaan, kun ei edes wastannut hänen kirjeensä, sumustutti hetkeksi kaikki wanhuksen hyvät päätökset, semminkin kun hän luuli näkewänsä isän tässä pojan muodossa. Sillä tällainen ulkonäöltään, aiwan tällainen oli isä nuorena ollut. Mutta kuta enemmän rouwa silmäili Albertia, yhä sitä enemmän katosi katkeruus hänen sydämeästään. Isä oli ollut totinen, wakawa ja jo nuorenaikin wähan kummallainen; hänen poikansa oli iloinen ja suora. Wanha rouwa wertaili isää ja poikaa ja woiwwa'assa kallistui pojan puolelle.

Wähän tiesi Albert näistä wanhan rouwan ajatuksista. Albert ei rouwaa suuresti muistanutkaan. Hän näki ainoastaan Elleniä. So illalla oli neidon kauneus häneen sattunut; mutta nyt päiwän walossa, kun hän näki Ellenin, jonka poskille jouluaamun raitis ilma oli nostanut kauniit ruusut, nyt ei hänellä olisi ollut sanoja, joilla kertoa kuinka

ihana Ellen oli, jos hänen olisi pitänyt Ellenin ylistykseen ryhtymän. Kun hän siihen lisäksi pian huomasi, kuinka teeskentelemätön ja yksinkertaisesti kasvatettu Ellen oli, kietousti hän pääsemättömästi niihin pauloihin, jotka rakkauden ja lemмен kutomiksi sanotaan.

Hän oli rouwan huoneesen tultua kummaksunut niitä vanhan aikuisia huonekaluja, joita hän siellä näki. Miitä otti hän aineeksi puheesen, jotta taitaisi wiipyä niin kauan kuin suinki mahdollista. Vanha rouwa lausui, että nämä huonekalut kerran olivat olleet hänen lapsuutensa kodissa. Siihen keskeytyi vanhan rouwan selitys ja siinä nyt seisoi Albert, tietämättä mitä ottaa puheensa aineeksi.

Wihdoin sanoi hän: „Teidän nimenne on Burg; minusta on kuin olisin kuullut tätä nimeä ennen; mutta missä, se on minun mahdotoin sanoa“.

„Te olette siis kuulleet minusta puhuttavan“ — vastasi siihen vanhus ja entiset liikutukset, jotka hänessä olivat heränneet, kun hän Hirts'in nimen kuuli, ne taas sen saivat wallan hänessä. Hän näki Albertissa ylenkatsojan ja tämä tunto sai hänen ääneensä jotakin katkeraa, kun hän lisäsi: „mutta siitä ajasta, jona isänne minusta puhui, on luultavasti vuosikausia kulunut“.

„Isäni!“ kertoi Albert ja filmäsi pitkään rouvaa. „Niin oikeen! Isäni olen kuullut sitä nimeä mainitsewan, mutta jos hän teistä puhui, niin tuntee hän teidät ja te tunnette häntä“.

Vanha rouwa huomasi nyt sanoneensa jotakin, jota hän ei olisi tahtonut. Mutta kun hän samassa huomasi, ettei Albert tiennyt hänen ja isänsä

sukulaisuudesta, taiksi hän pian saada tämän ajatuksen nuorukaisessa sammumaan.

Yhtä ja toista päivän asioista puhuiwat he sitten, mutta tämä puhe käwi puolivälisin ja pian huomasi Albert aina yhä selvenmin, että hänen siellä olonsa ei ollut rouwalle mieleen. Mutta hän kumminkaan ei tahtonut lähteä; hän ei wielä ollut saanut puhua sanottawasti mitään Ellenin kanssa ja Ellenin tähden hän juuri oli tullut. Wihdoin oli hän tähtymyksestä walmis pois lähtemään, mutta silloin esti häntä wanha rouwa.

„Te olette antaneet minun tyttäreni tyttärelle“, sanoi hän, „kallisarwoisen lahjan, jota hän ei woi vastaanottaa, ja jota hän ainakaan ei woi käyttää, sillä se hänelle ei sowi. Mutta sanokaa, mikä sai teidän antamaan sen hänelle, kun se toiselle oli määrätty?“

„Se, jolle se oli määrätty, ei huolinut siitä“ — wastasi Albert. — „Minä en siis mitään sillä tee, ja niin ollen, kelle se paremmin sopii, kuin juuri neiti Ellenille?“ Albertin äänessä oli jotakin rukoilewaisista, ja hänen silmistänsä loisti walo, joka sanoi, että hän loukkautuisi, ellei Ellen ottaisi lahjaa vastaan. Samassa huomasi hän myös ilokseen, että Ellen rukoilewilla silmin katseli wanhusta, ja kun hän tämän huomasi ilokseen, näki hän, että he, Ellen ja hän, olivat tässä liittolaisia wanhaa rouwaa vastaan.

Wanha rouwa pudisti päätään ja katseli Elleniä. Mutta Ellen ei sanonut mitään. Silloin lausui wanhus kysymyksen: „Wastaa itse, Ellen, woitko wieraalta, jota ensi kerran näet, ottaa tämän lahjan vastaan?“

„Jos ei se ole teidän tahtoanne vastaan“ — vastasi Ellen ujosti.

„Pidä se sitte!“ sanoi rouva ja jatkoi, kääntyen Albertiin: „minä kiitan teitä!“

Ellen ei nytkään sanonut mitään, mutta selvästi näkyi, että hän oli iloinen vanhuksen lupauksesta. Ehkä hän oli kaikkea ylpeyttä waiilla, ehkä tuo lahja oli niin kallis, että Ellen hywin ymmärsi ei woiwansa sitä koskaan käyttää, oli se kumminkin hänelle suuresti mieluinen. Hän oli itse ommellut sitä, ja sitä tehdessään oli hän ajatellut: „Tuleeko koskaan aika, jona itse saan tälläisen“. Tässä ajatuksessa oli lapsellisuutta; sen juuret eivät tuota edemmäksi ulottuneet. Nyt kun tämä kallis joululahja oli hänen omansa, oli hän siitä iloinen, niin kuin lapsi, joka on saanut nukan. Että antaja oli outo wieras, se ei ensinkään ajatteluttanut häntä. Teeskennellä hän ei osannut; siis ei hän salannut, että mielellänsä otti vastaan, mitä wieras tarjosi.

Nyt ei enää Albertilla ollut syhtä wiipähä siellä, missä hän mielellänsä olisi wiipynyt. Ja kun nyt jäähywäisensä sanoi, ei pyytänyt kukaan häntä wiipymään. Ellenin filmistä loisti ujo kiitollisuus, kun hän jäähywäiset sanoi, wanhan rouwan käsi wapisi wähin kun hän puristi Albertin tarjottua kättä.

Hän lähti. Mutta kun hän kadulle tuli ja sieltä silmäili sitä wähäistä huonetta, missä Ellen asui, lupasi hän itselleen, ett'ei tämä käyntinsä olisi viimeinen. Ellenin kuma, hänen lapsellisuutensa, hänen teeskentelemättömyhtensä oli sywästi waiwuttanut Albertiin ja hän oli suutuksisjansa itselleen siitä, että

hän mielestänsä niin tylysti oli käyttäinyt Ellenin luona.

Albertilla oli ollut mielessä kohta, kun oli saanut naimiskauppansa ukko Poon tyttären kanssa tyhjään raukenemaan, palata Ruotsiin. Nyt kun hän oli Ellenin nähnyt, ei hän enää lähtöä ajatellut. Hänen ystävänsä Troberg ajatteli ja pudisti päätään, ei tietten mikä Hirts'iin oli mennyt, muuttunut kun tämä oli ihan toiseksi mieheksi. Albert ei liion sanonut syhtä muutokseensa. Tuskinpa tiesi hän itsekään, että hän oli muuttunut. Hän kulki usein ulkona, mutta missä hän kulki, sen salasi hän.

Miten olikaan, oli kaupungissa pääsyht kiertämään uutinen, että neiti Lowisalla oli ollut kosia ja tiedettiinpä vielä kuka tämä kosia oli. Mutta miten tämä kosiminen oli päätthnyt, siitä puhuttiin eri tavalla. Kaupungin herrat tahtoivat lyöä weikkaa, että Hirts oli antanut Lowisalle ruffaset, semminfin kun joulusta saakka kauppaneuwoksen tyttärtä ei missään nähty ja wieläpä siitäkin syystä, että kauppaneuos oli entistä kärthisempi. Puoti-pojat kauppaneuwoksen luona olisimat taitaneet siihen kertoa kertomuksen, miten kauppaneuos, kun joulupäiwänä tuli konttoriinsa, siellä oli tavallista kiivaammin huutanut „järjestystä“, huomattuaan että hän eilen oli unohtanut pyyhkiä pois kuluneen päiwän konttori-almanakasta. Tätä tällaista seikkaa ei ollut tapahtunut ukolle ennen. — Kaupungin naiset taasen pitivät Lowisan puolta, ehkä kukaan heistä ei woinut kehua lifisemmästä tuttavuudesta kauppaneuwoksen tyttären kanssa.

Joulun ja Uudenvuoden välillä olewa wiikko oli kulunut. Vielä oleskeli Hirts kaupungissa. Joka päivä nähtiin hän kadulla kullewan. Hän oli herättänyt kaupunkilaisten huomion. Hänestä puhuttiin paljon, mutta hänestä kumminkaan ei warmuudella mitään tiedetty. Eräänä päivänä — hän oli jo silloin ollut kolmatta wiikkoa kaupungissa — tuli hän kiiruusti ystävänsä Trobergin kamariin ja nyt loisti entinen miekas ilo hänen silmistänsä.

„Minä kiitan sinua hyvän towerisuuden edestä ja sanon sinulle jäähyväiset“ — alkoi hän. „Mutta minä palaan tänne pikemmin kuin ehkä luulet. Toivotta minulle onnea, minä olen kihlattu.“

Ystävä katseli kummastellen ystävänsä: „Kihlattu! Neiti Looon kanssa? Minä toivotan onnea!“

„Neiti Loo! kuka lempo siitä puhuu! Ei ystäväni, ei. Minun morsiameni nimi on neiti Ellen Burg.“

„Wai niin!“ — huusi wouti. „Sekö se sitten oli se wetonuora, jota meidän tulee kiittää sinun täällä olostasi. Mutta miten ja kuinka sinä olet tullut tutuksi hänen kanssansa, sitä en ymmärrä! Totta puhuen: Jos hänen olet woittanut, toivotan sinulle sydämestäni onnea. Minä aattelin“, jatkoi wouti, kun Albert ei mitään wastannut, mutta ainoastaan hymyhuulin häntä silmäsi — „minä aattelin, että syynä täällä oloosi oli pelko, ettet muka uskaltanut lähteä isäsi luo, kun seikka Lowlisan kanssa niin onnettomasti loppui. Mutta kerro, kerro ystäväni; taasen waiwaa uteliaisuus minua.“

„Tässä ei ole paljon kerrottawaa“ — wastasi Albert — „minä tulini, näin ja woitin. Waiikka

totta puhuen voitto istui lujassa ja waifea oli minun se saada." Ja nyt kertoi hän, mitä jo lufia tietää. Ja sitten kertoi hän, mitä lufia ei vielä tiedä, miten hän toifena Soukupäiwänä oli mennyt Ellenin kotiin, miten häntä wanha rouwa oli kylmästi vastaan ottanut. Hän ei ollut tuosta kumminkaan mitään huolinut. Hän oli esittänyt, että Maurits lähtifi hänen kansansa Ruotfiin ja rupeaifi siellä kirjuriiksi kauppahuone Hirts'in konttorissa. Tuohon esitykseen ei ollut rouwa ensinnä wastannut mitään. Se oli hänessä taasen herättänyt noita katkeroita ajatuksia. Maurits, Ellenin weli, oli ilomielisenä kohta tarttunut esitykseen kiinni. Asiata ei taidettu kumminkaan niin paikalla ratkaista. Se oliin juuri mitä Albert toiwoi, sillä nyt sai hän tilaisuutta ja syhtä käydä Rouwa Burgin luona. Hän käwi siellä nyt joka päivä ja woitti, ehkä wähitellen, wanhan rouwan suosion ja, waikka hän sitä silloin ei vielä tiennyt, Ellenin sydämen. Niin oli Albert parin wiikon kuluesfa ollut jokapäiwäinen wieras rouwa Burgin luona, kun hän eräänä päiwänä satunnaisesti tapasi Ellenin yksinään kotona. Tätä tälläistä hetkeä oli Albert lauan toiwonut; nyt oli se semmoinen hetki tullut ja hywäkseen tiesi Albert sitä käyttää. Miten ja kuinka hän Ellenille awasi sydämensä, mitä hän puhui, miinkä wastauksen hän tältä nuorelta teeskentelemättömältä lapselta sai, heittäkäämme se kertomatta, koska Albert itse, kun tästä ystäwälleen kertoi, aiwan siwumennen waan tästä mainitsi.

„Minä olin woittanut“ — kertoi Albert, jos nyt hänen omilla sanoillaan puhumme — „minä olin woittanut; Ellen oli minun. Hänen huulillansa le-

päsi minun suudelmani, hänen ujoudesta punastuneet poskensa minun autuudesta tihlyttävää sydäntäni vastaan. Onnellisuudessamme ei ollut lukaan meistä huomannut, että vanha rouwa oli tullut sisälle. Me istuimme, näet, tuossa pienemässä kamarissa. Vanha rouwa oli nähnyt, oli ymmärtänyt. Suorana, kunniaa vaativana seisoi hän siinä ja silmäsi meitä silmäilyksillä, joista minä turhaan koetin lukea, mitä hänen mielestänsä asui. Ellen, kun hänen näki, waaleni, hän muisti tuossa nyt waan kuinka pian, kuinka wastustamatta hän oli antanut jälkeen nuorelle, wiattomalle sydämelleen, ja hän pelkäsi wanhuksen suuttumista”.

„Minäkin pelkäsin“ — jatkoi nuori kauppias — „minäkin pelkäsin, mitä tähän wanhus sanoisi, sillä minä tiesin, että Ellen oli häneen sitounut rakkauden siteillä, jotka olivat lujemmat, kuin ne lemмен siteet, joihin minä olen armaani kietonut. Minä lähestyin wanhusta hiljaan ja hän antoi minun lähestyä sanaa sanomatta. Hänen kaswoisjansa kuwautui nyt, mitä hänen sydämessään liikkui, mutta minä en ymmärtänyt lukea näitä kuwauksia. Hänen silmänsä synkistyivät, hänen kaswonsa näyttivät kowilta, minä jo luulin niistä näkewäni tuomioni, mutta synkkyys katosi wähitellen, lempeys ja hellisyys woitti ja wihdoin oijensi hän kätensä ja sanoi: „Sowitus ehtii wihdoin minuakin! Herra Hirts! mitä olette tehneet? Te olette salaisesti wietelleet minun lapsellisen Ellenin sydämen. Ellen rakastaa teitä, minä tiedän sen paremmin kuin hän sitä itse tietää. Te rakastatte häntä, minä ainakin toiwon sen. Siinä on Ellen, hän on tei-

bän. — Nyt on sydämeni pehmennyt, wiha siinä sammunut!“ — Ja wanha rouwa tarttui punastunutta Elleniä käteen ja heitti tämän käden minun käteeni. „Minä serkkuni pojalle, Affel Hirts'in pojalle, annan minun tyttäreni tyttären“. — Ja nyt wähän ajan takaa kertoi hän, että me olimme jotenkin liifessä sukulaisuudessa. — — Ellen on minun ja huomenna lähden minä Ruotsiin wiemään tämän odottamattoman uutisen wanhalle isälleni“.

Woudilla, kun kuuli tämän ystävänsä kertomuksen, oli mielessä käyttää tätä iwaiksi ja olihin juuri hymysuin sanoa jonkun lystilauseen, mutta kun Albert oli puheensa lopettanut ja wouti näki miten iloista loistawana ystävänsä siinä seisoi, ei hän henonut sanoihin pukea, mitä mielessänsä liikkui. Albertin rakkaus oli kokonaan saanut entisen lapsellisen, ajattelemattoman nuorukaisen toiseksi ihmiseksi. Ellenin tähden eli hän. Tämä tyttö oli hänelle kaikki, sen huomasi wouti ja sen sanoi Albertin iloista loistawat silmät.

Rauan istuivat tänä iltana ystävät kahden kesken puhellen. Pari kertaa oli wouti ottanut puheeksi kauppaneuwoksen, mutta nuori kauppias oli aina kääntänyt puheen toisalle. „Älä puhu hänestä; minä luulen, että ajattelemattomuudessani tein pahasti, waikka minun tulee kiittää tätä ajattelemattomuutta siitä, että nyt olen onnellinen“ — lausui hän viimein. Mutta ennen kuin erkaniwat sanoi hän itse: „Jos isäni saa tietää, miten minä Bowisasta pääsin, niin pelkäänpä, mitä siitä seuraa“.

Veski rouwa Burg'in köyhässä asumaissa oli myöskin muutos tapahtunut. Ellen, tuo nuori kulois-

tawa ruusu, joka vasta ikään oli lapsi, on ijäksi jättänyt taaksensa lapsuuden ajan. Ennen oli kotinsa hänen koko maailmansa, vanhan äitinsä äidin suosio hänen arvoisin palkkansa. Pienuudesta saakka oli työ ollut hänelle rakas, sillä häntä kiitti, kun hän oli utterra, vanha rouwa. Joskus kun hän itselleen salli, vanhemmaksi tultuaan, jonkun loma-hetken, käytti hän sen samalla lailla kun tälläinen loma-hetki häneltä pienenä ollessa oli kulu- nut; lapsellisissa leikeissä nuoremman veljensä kanssa. Mitään suurta maailmassa ei hän ollut oppinut. Mutta hänen nerokas sielunsa käsitti pian ja aavistus- tujena eli hänessä se tieto, josta hän ei ollut osal- lisesti päässyt. Selvitys voitti hänessä kaikki. Täl- läinen oli hän, kuten vasta puhjennut ruusu, joka päivän lewätsäteille kukkansa awaa. Tälläinen oli hän, kun nuori kauppias astui hänen kotiinsa. Tosin oli hän ennen nuoria miehiä nähnyt, nuorten mies- ten parisikin ollut, mutta kukaan niistä ei ollut hänessä mitään waijuttanut; ei ollut myös kukaan niin kohdellut häntä kuin tämä muukalainen. Tämä oli näiden kahden wiikkokauden kulussa vanhan rouwan kuullen selittänyt hänelle asioita, jotka hä- nelle olivat olleet tuntemattomat, kertanut kansoista ja ihmisistä kertomuksia, jotka olivat laajentaneet nuoren neidon katsanto-alaa. Nuori kauppias oli siihen lisäksi uskaltanut lainaksi jättää walitullensa koko joukon kirjoja, joita hän ei enää waatinut ta- kasin. Näinä päiwinä oli Ellen Albertin paris- sa ollut onnellisempi kuin ennen. Hän huomasi sen sitä, että hän, kun Albert oli lähtenyt, kaipasi häntä, waijapä ikäwystyi aikojaan, jos Albert joskus wii-

pyi; siitä että hän iloitsi, jos Albert, niinkuin tavallisesti tapahtui, tuli waremmin. Ellen ei itse tiennyt mitä hänessä tapahtui; vasta silloin kuin hän Albertin sylissä lepäsi, hymäräsi hän, miten laitansa oli. Koko rikkaan nuoren sydämensä oli hän antanut pois, ennenkun hän sen huomasi; ja poisja oli pois-annettu, sen tunsi hän nyt, poisja ikuisesti.

Sanoimme jo, että Albert aina yhä enemmän woitti wanhan rouwan suosion. Jo ensi päivänä Albertin ollessa wanhan rouwan luona, näki tämä, että eroitus oli Albertin ja hänen isänsä välillä. Hän olisi halusta kumminkin kieltänyt nuorelle herralle huoneensa, mutta kun esitys, että Maurits lähtisi Tukholmaan, oli päättynyt suostumuksella wanhan rouwan puolelta, olisi tälläinen kiello ollut warsin sopimaton. Wanha rouwa näki pian, mitä Albertin käynnit tarkoittivat, ja hän huomasi yhtä pian minä puolustajan Albert oli woittanut Ellenin sydämessä. Hän oli tästä hawainnostaan kahdella päällä; mutta samassa kuin hän kuwaili itselleen nuoren Hirts'in semmoisena kuin hän oli oppinut tuntemaan häntä, wälähti kummallinen ajatus hänen mieleensä, ajatus, jota hän ensin koetti tarkoittaa, mutta joka yhä useimmin pistäysi esiin, ja wihdoin oli anastanut koko wanhan rouwan mielen. Hän päätti silloin olla waiti olemana katsojana, joka ei ryhtyisi näihin asioihin, waan antaisi niiden muodostua kuten sallimus säätäisi, mutta kumminkin tarkkana katsojana. Waan tuskin oli hän tähän päätöksen tullut, ennenkun sallimus ryhtyi astaan ja lerrassaan sai selwille sen. Wanha rouwa synkistyi kun hän näki Ellenin nojaawan päätänsä

Albertin sydäntä vastaan. Solmu oli kehennyt älläriwaamatta; mitä rouwa oli ajatellut tapahtu-
 waksi, se oli tapahtunut, mutta niin pian, niin ly-
 hyen ajan kuluttua, että wanha rouwa ei olisi tah-
 tonut uskoa sitä todeksi, ellei hän itse olisi ollut
 läsnä olewa todistaja. Hän siinä silloin, kuten
 kuulimme Albertin kertomuksesta, seisoi kauon miet-
 tiwäisenä ennenkun hän oikein, innoista wapautet-
 tuna, pääsi asemaa käsittämään. Mutta kun hän
 tämän woiton oli woittanut oman itsensä yli, oli
 myöskin Albert woittanut. Wanha rouwa näki
 tässä tapahtumassa taiwahan tahdon, näki surujensa
 lopun, näki sulufowinnon ja nämä mietteet saivat
 ensimmäisinä sanat „sowitus ehtii wihdoin minuakin!“
 — hänen sydämeästänsä puhkeamaan.

Seuraawana päivänä lähti Albert Ruotsiin.

Useita wiikkoja oli kulunut. Kaupungissa oltiin
 ja elettiin kuten ennenkin. Leski-rouwa Burgin
 asumasssa ei nähty mitään ulkonaiista muutosta.
 Ellen toimitti askareitaan kuten ennenkin, Maurits
 käwi koulussa ja wanha rouwa istui keinutuolis-
 saan. Uusi puheen aine oli kumminkin Albertin
 menthyä päässyt pereesen. Ja kuten arwannette,
 oli Albert itse tämän puheen aine. Hän oli lu-
 wannut kirjoittaa. Ellen ja wieläpä ne toisetkin
 olivat tätä odottaneet, mutta kirjettä ei kuulunut.
 Kukaan kumminkaan ei pahaa aawistanut, ehkä wir-
 kun Mauritsin aisa wäliin tuli pitkäksi, hän kun
 toivoi pianki pääsewänsä uuteen ammattiinsa.

Wihdoin viimein tuli kirje. Wouti, Albertin
 ystäwä, joka jo useita kertoja ennen oli wanhan

rouwan luona lähnyt, toi sen. Se oli kirjoitettu Ellenille. Se sisälsi rakkautta ja toivoa; se määräsi Albertin takaisin tulon kewäimen ensi päiwiksi; se sisälsi terweisiä wanhalta Hirts'iltä wanhalle rouwalle ja nuorille. Mutta ehkä hellä kirjeen henki oli, jalauski kumminkin siinä muretta ja huolta, joka sai aikaan sen, ettei se vaikuttanut sitä iloa, jota etenki Ellen siitä oli toivonut. Raikki, mitä kirjjeessä seijoi, oli hellää, hywää, mutta kumminkin... Troberg, joka oli kirjeen tuonut sai tässä astua lohduttajan wirkaan, ehkei kirjjeessä ollut mitään, joka olisi lohdutusta waatinut.

„Wanhalla Hirts'illä on mietteensä, joista hän ei hewillä luowu; ei siis kumma, kun asia päättyi hänelle odottamattomalla tavalla, että hän ei kohta woi entisistä ajatulsistaan luopua“ — puhui wouti ja oli mielisjansjä siitä, että wanha rouwa janoi asian aiwan niin olewan. Ellen ei näistä selityksistä pitjänyt suurta lukua; hän luki armaansa kirjeen useampia kertoja ja luki sen semmoisella mielellä, jolla se lukee, joka ensikerran lempeä sisältävän kirjeen saa. Mutta kumminkin aina kun hän loppuun pääsi, tunkeusi hänen mieleensä joku pistävä tunto, jota hän ei ymmärtännyt, ja joka wihdoin sai kyhneleet nousemaan hänen silmiinsä.

Useinpa sattuu, että erityistä syhtä tietämättä mieli raskastuu, ja alakuloisuus astuu rintoihimme — niin samaten tässäkin. Wouti huomasi pian, että jos hän enemmän puhuisi, hän waan saisi aseman yhä tukalamaksi. Hän siis jätti wanhan rouwan asuman, luwaten toiste tuoda uutisia, semmoisia, jotka eiwät antaisi salattujakaan syhtä alakuloisuus-

teen. Mutta kun hän oli lähtenyt ja kadulle päässyt, pudisti hän päätänsä ja arveli: „Saas nähdä, miten tämä seikka päättyy. Minä soisin, että Albert olisi vähemmän rakastunut, kun hän todella on“. Tähän tällaiseen mietteeseen oli woudilla syy, sillä hänkin oli saanut kirjeen Albertilta ja tämä kirje sisälsi enemmän kun Ellenille kirjoitettu. Se kuului:

„Banha ystävänä! Ensiksi tulee minun kiittää sinua kaikista hyvästä, jota minulle olet osoittanut, ja toiseksi ilmoittaa, että Lempo on päässyt irti. Kuule minua tyhneesti. — Pitkän ja vaikean matkan kulettuani, pääsin kotiini. Isäni oli konttorissa; minä kohta riensin hänen luo. Ensi silmäilyni sanoi minulle, että hän tiesi enemmän, kuin osasin ajatella. Hän ei sanonut mitään, vaan wei minua kohta omaan kamariinsa ja siellä kului useita minuutteja, joina hän minua vaan silmäili mitään sanomatta. Wihdoin sai hän puhumaan ja ensimmäinen sanansa oli: „Minä toiwon, että olet saanut selville kuka meidän huonettamme on häwäissyt, sillä muuten et olisi siellä niin lauan wiipynyt!“ — Tässä hänen lauseessaan oli iwa; minä en tiennyt mitä ajatella. Mitä tiesi hän?... Siinä seisoin, kuten poika, joka huonosti on läksynsä lufenut ja luottaa onneen, ettei tulisi luetetuksi. Minä en wastannut mitään, tirkistelin maahan vaan. Siinä tein pahasti, sillä se suututti uikoa. Hän hyppäsi koholle ja huusi: „Poika eikö ole sulla sanaa suussa!“ — „Ei nyt, kun ette woi tyhneellä mielellä minua kuulla“ — oli wastaukseni. — „Ole sitten waiti!“ — huusi hän ja jätti minun tama-

riin. Siinä seisoin tietämättä mitä tehdä. Useita päiviä kului sitten. Silloin tällöin näin minä isäni, mutta hän ei mitään puhunut minulle, ei ollut minua näkevinänsälkään. Salaisuuteni poltti minua, mutta miten ottaa se puheeksi? Se oli, asiain näin ollen, mahdotointa. Minä olin luvannut kohta kirjoittaa Ellenille, mutta mitä oli minulla kirjoittaa! Sinä tunnet minun isäni! — Viikko kului, sallimatta minulle tilaisuutta kertoa hänelle, mikä mieltäni rasitti. Sin en saanut unta, päivin kuljin kuin olisi kuume waiwannut minua“.

„Silloin eräänä päivänä tein päätöksen, sillä sanomattoman tufalaksi tuli minulle tämä tällainen elämä. Minä päätin kertoa isälleni totuuden alusta loppuun saakka salaamatta mitään, kävi sitten miten kävi. Tässä mielessä menin minä konttoriin. Siellä ei ollut ketään. Se oli minulle vähän helpotukseksi tuskasani. Minä istuin entiselle paikalleni ja awasin ajattelematta erään pulpetti-loowista. Kuten ennenkin oli siellä papereita, rätinlejä ja kirjeitä. Yksi näistä sai koko olentoni liikkeelle. Osaatko arvata? Se oli kauppaneuvokselta ja kirjoitettu jo kolmantena joulupäivänä. Minä luin, mitä minä itse olin tehnyt. Lyhyesti, mutta todenmukaisesti oli ukko Lvo kaikki kertonut. Ja lopuksi nuhteli hän isääni jotenkin röyhkeästi, josta minä päätin, että tällä kohdalla oli joku toinen ukolle antanut sanat. Tästä kirjeestä siis sain tietää, mitä isäni tiesi ja minä päätin nyt kertomuksessani hänelle salata oman rikokseni. Tätä ajatellessani otin käsiini joitakuita toisia kirjeitä loowasta, kunnes taasen yksi ukko Loon kirjoittama sattui käsiini.

Se oli kirjoitettu samaan aikaan, jona minä Suomesta läksin. Siinä oli toisellaisia uutisia. Ukko Loo puhuu siinä minun vielä oleman siellä ja käyttäväni itseäni häpeällisesti. Mutta millä lailla minä olisin häpeällisesti käyttänyt itseäni, sitä hän ei mainitse. Hän sanoo myös kuulustelleensa isäni asioita ja kuulleen ne hyväksi, josta syystä hän pelkää waleita uskoneensa. Jos niin on, että isäni asiat tosiaan ovat niinkuin ennen, niin on hän, Loo, walmis pyytämään „järjestyksen wuoksi“ anteeksi isältäni ja antamaan minulle tyttärensä. Tähän pyytää hän pikaisen wastauksen. — Tämän sain minä tietää ukko Loon toisesta kirjeestä. Ellen tuntisi kauppaneuwoksen käsiälää, luulisin olewani jonkun juonen esineenä, samallaisen kuin ukko Loo oli joulu aattona, sillä mitään hänen tapaista ei löydy kirjeessä, jos luemme pois tuon ainoan järjestyksen. Käy weli tiedustelemassa miltä kannalta tuuli puhaltaa kauppaneuwoksella“.

„Kotwan aikaa olin istunut konttorissa ja tarkastellut kaikki loowassa löytyvät kirjeet — joissa ei kolmatta kauppaneuwokselta löytynyt — kun isäni tuli kotia. Hän nytkään ei sanonut mitään, mutta että hän wieläkin oli minulle suutuksissa, sen minä huomasin, minä, joka nyt en wielä ollut päättänyt mitä sanoa, mitä salata. Hän kulki pari kertaa lattian poikki ja seisahdui taasen eteeni, iskien silmänsä minuun. Minä olin juuri walmis alkamaan kertomukseni, kun hän laffaristansa weti esin kirjeen. — „Kauniita uutisia!“ — huusi hän. — „Minä panen ainoan poikani kosioretkelle, morsian on sanonut „jaa“-sanansa, kihlauspidot owat walmiit.

Poika oleskelee kolme neljä päivää kaupungissa, missä morsiamensa asuu, käymättä häntä katsomassa. Wihdoin menee hän; kuulee waleellisia puheita itsestään ja lähtee tipotiehensä. Mutta palaako hän totia? Ei. Hän löhtää erään löhsän, irstaisen tytön ja hänen luonansa wiipyy hän wiikko-kausia. Onko kertomus tosi? Sinä näet että minä tiedän kaikki”.

„Isäni wakeni. Että hän kaikki tiesi, waikka warsin wääristetyllä tawalla, huomasiin. Wiime sanansa, kun hän Ellenistä puhui, sai minun wimmamaan. Minä en enää isääni pelännyt. Pelko oli kadonnut. Siitä ymmärrät, mitä seurasi. — „Miwän oikeen, isä, te tiedätte kaikki“, sanoin minä wapisewalla äänellä. Mutta wähän puuttuu. Kauppatawarana minä myytiin. Ennenkun kaupaksi menin, tahdoin ostajaani nähdä; siitä syystä oleskelin minä Turussa kolme päivää, ennenkun Loon huoneesen menin. Oman woiton pyhntö tahi wäärä käsitys meidän nuorten, minun ja Lowisan, tahi ainakin minun onnestani on hieronut tämän kummallisen kaupan. Minä tulin Loon luo, minä näin pitkän työpelin, joka kohta oli walmis sitoumaan tuntemattomaan nuorukaiseen. Silloin kirjoitin nuo kirjeet, jotka häwäisewät kauppahuone Hirts'in kunnian; minä kirjoitin ne itse, sillä ainoastaan tällä tawalla oli minun mahdollista rikkoa sitä liittoa, jonka kassi itsekkäistä isää oli rakentanut. Ja Jumalan kiitos, minä onnistuin. Nyt isä, tiedätte kaikki, sillä syhtös minun morsiantani vastaan langetkoon teille ikuisesti rikoksiksi; minulla ei ole semmoiseen wastausta”.

„Niin puhuin minä isälleni. Urvaapas mitä puheeni waijutti. Sitä et woi. Isäni seisoi suu auki wähän aikaa tirkistellen minua. Sitten purskahti hän nauruun ja nauroi lauan. Mutta kun minä tästä hänen naurustaan en pitänyt mitään, waijka se kyllä minua sekä kummastutti — että suuttutti, niin, kun en ainakaan ollut pitävänäni siitä mitään, waan filmäsin ulos kadulle ja terwehdyksiksi eräälle tuttavalle, jonka näin, nyhkähytin päättäni, herkesi isäni nauramasta. Wiha woitti hänessä. Hän oli nauranut, niinkuin jollekulle mahdolltomalle nauretaan. — „Wai niin!“ sanoi hän siten ja jätti minun yksinäisyhteen, heittäen kamarin owen kiinni niin kowasti, että kajahti koko huonehesja. Minä annoin hänen mennä... Ja nyt laksi tuntia tästä kummallisesta yhtymästä istun minä omassa kamarissani firjoittaen. Anna myötäseuraawa kirje omistajalle“.

„Weli! Ota vielä asia toimittaaksesi. Käy kauppaneuwoksen luona ja tiedustele, mitä tekeillä on; käy myöskin silloin tällöin... sinä tiedät kenenkä luona. Tee se, woi hywin ja lennätä minulle pikaisia ja täydellisiä tietoja, sillä itse en tiedä mitä nyt minun tulee tehdä; enkä ymmärrä aawistaa mitä isäni aikoo, enkä myös mitä tulewa tunti muasfansa tuo. Sinun totinen ystäwäsi

Albert Hirts“.

Niin kuului kirje, jonka wouti oli ystäwältään saanut. Yhden pyhynöistä oli hän tähtännyt; hän oli käynyt rouwa Burgin luona, toinen oli hänellä vielä tähtettämänä ja se oli waikeampi. Miten

hän tämän pyhynnön tähti, näemme kirjeestä, jonka hän viikon kuluttua lähettää Ruotsiin ystäväilleen:

„Weljeni!

„Sinun kirjeesi sai minun alakuloiseksi, sillä vastahakoisuuksia on kohdannut sinua. Mutta onpa aina tahi ainakin tavallisesti tällaiset seikat, joissa sinä nyt olet, muilta loppuneet onnellisesti, miksi siis ei sinulta! Toivo, sillä sinun Ellenisi on niitä, joita ei ole kaikille suotu. Hän voi hywin ja, mikä sulle ehkä paremmalta vieläkin soi, hän kaipaa sinua ja hän rakastaa sinua, niinkuin nähnet hänen kirjeestään, joka tässä seuraa ja jota minä uteli- ailla filmillä kauan olen katsellut. Minä en puhu tämän enempää hänestä, sillä hän tietysti puhuu sinulle joituvammalla kielellä itse. Siis ryhdyin kohta kertomaan, mitä kauppaneuvoksen talossa on tapahtunut. Waiwaa saada tietää, mitä tästä tiedän kertoa, waiwaa maksoi se, mutta siis olkoot tiedot sinulle sitä paremmat ja minä olen palkittu”.

„Kuten itse arvasit, ei ole ukko Loota suuresti syhyttämisen siitä, mikä sinua on kohdannut. Hän itse ukko parka on tähän aikaan kaikkea järjestystä wail- la. Kaikki mitä tehdään ja toimitetaan, koko walta on nyt Lowisan hallussa. Tämä tyttö parka tahtoo wälfinkin woittaa sinun. Hän on itkennyt ja parkunut siitä saakka kuin sinä läksit. Itse joulu- aatto oli kauppaneuvoksen talossa surun aatto. Lowisa on huutanut ja parkunut, että hän kuolee, jolti ei isänsä saa sinun takasin. Wanha Loo on pian epäilyksen alainen. Siihen tulee lisäksi, että hän on saanut aran kirjeen isältäsi, että hän kiroo ja latuu pika-uskoisuuttaan tuossa asiassa, jonka hä-

neen istutit. Sekä isäsi että Lovisa vaativat jäykästi häntä ottamaan selvän tuosta walekirjain te-
kijästä. Ukko koettaakin parastaan tehdä, mutta
aina kun hän tulee kotia, on häntä vastassa neiti
Lovisa, joka huutaa kuin riivattu, kun isä ei enem-
pää tiedä. Näkisit nyt neiti Lovisan! Minä olen
hänen kerran nähnyt. Hän on lahtunut; hänen
pienet silmänsä owat syhtyneet sywälle hänen pää-
hänsä ja owatpa luullakseni kohta kuiville wettänsä
juosseet. Tässä hänen epäilyksessään ja surussa
ei ole kumminkaan rakkautta sinuun, senpä woin
sinulle wakuuttaa. Neiti Lovisa on niitä, joihin
ei totinen rakkaus pysty. Se olkoon sinulle lohdu-
tukseksi. Mutta wiha ja wimma hänessä riehuu
ja hän syhtää isäänsä siitä, ettei hän sinua saanut.
Sillä arwatakseni elää hän itse siinä uskossa, että
siinä häntä rakastit, että nyt olisit hänen, ellei isänsä
typeryys sitä olisi estännyt. Wanha rouwa! hän on,
jos suinki vielä pahempi. Kaitille kielii hän, mikä
oiva wävy heille oli tulossa, mutta miten mie-
hensä tyhmyys teki aikeen ihjäksi. Täten on ta-
paus jouluaattona kauppaneuwoksen huonehessa ja
seuraukset siitä nyt pian jokaisen suussa täällä. Ja
kuinka onnelliseksi tämä saa wanhan neuwoksen, voit
itse arwata. — Eräänä aamuna — puhui minulle
nuori puotipoika — oli ukko jo warahin, tunti en-
nen tawallista aikaa, samonnut ylikerrasta kontto-
riinsa ja huutanut tukkien formilla korwiaan: „Zär-
jestys helwetissä!“ Rouwan ja Lovisan äänet ja
huudot olivat silloin ylikerrasta kaikuneet aina puo-
tiin saakka. — Niin owat asiat kauppaneuwoksella.
Bahin kaitista kumminkin on, että sekä rouwa että

Lowisa tietävät sinun käyneen wanhan leskirouwa Burg'in luona ja siellä neiti Elleniin rakastuneen. Mutta kaikkeksi onneksi tässä, luulee Lowisa sinun epäilyksen alaisena wihasa tahtoneen täten kosta ukko Loolle. Tämä hänen luulonsa, että sinä waan ajanwietteeksi siellä rupeisit käymään, on estänyt häntä kääntämästä kostoansa syhytöntä Elleniä vastaan, semminkin kun hänellä on isä, jota woipi syhtää. Sillä ei rouwa Loo'n eikä hänen tyttärensä päähän pysty ensinkään ajatus, että sinä todella olisit Lowisan hylännyt ja walinnut köyhän Ellenin. — Olisipa yksityisiä seikkoja joitakuita, joita tähän vielä sopisi piirtää, mutta minä luulen sinun jo tästäkin ymmärtävän asemian täällä. Mitä teetkin, niin kiiruhda, sillä kuta enemmän aikaa asia saa olla päättymättä, sitä sekasotkuisemmaksi se jouuu. — Istäväsi

Troberg".

Yksinään istui eräänä päivänä wanha kauppias Hirts kamarissaan. Hänen muotonsa oli tylmä. Mitä hän siinä ajatteli, olisi ollut waikkea sanoa. Minakaan ei olisi lukaan woinut aawistaa, mitä hänellä nyt oli teleillä. Hänen edessänsä pöydällä makasi koko joukko wanhoja kirjeitä ja sohwalla hänen wieresensä wasta kirjoitettu paperi. Näitä wanhoja kirjeitä hän oli jo osittain lutenut, osittain silmäillyt, mutta suuri läjä oli, johon hän ei vielä ollut kjonnut. Hiljaisesti tarttui hän toiseen kirjeesen toisen perään. Tekikö hän tätä ainoastaan ajan wietteeksi, wai haliko hän jotakin, sitä eiwät ilmaiseet hänen kaswonsa. Silloin aukeni owi ja nuori poika astui sisään.

„Notarius tulee puolen tunnin perästä” — lausui poika.

„Hyvä!” sanoi vastaukseksi vanha kauppias silmäilemättä sanantuoja, ja pitkitti yhä entistä työtään.

Näin askaroitsi hän pitkän aikaa. Yht’äkkiä leimusi hänen silmänsä kummallisesti; hän piti edesfänsä kirjeen, jonka sinetti oli rikkomatta. Hän katseleli sitä kauan ihmetellen. „Miten tämä on tänne tullut!” mumiisi hän itseksensä. Toiset kirjeet, mitkä hänellä oli edesfänsä, näkyi hän tunteman, tämä oli hänelle tuntematon. „Olisiko se voinut olla liitettynä johonkuhun toiseen kirjeeseen ja epähuomiossa jäänyt aukaisematta?” lisäsi hän kirjeen pienuutta miettien. Wilahtipa tässä vähän siihen, kuin olisi kauppias ollut tietämättömyydessä, mitä tämän kirjeen kanssa tehdä. Kirjeet sisälsivät kauppiaan salaisen yksityhisen kirjewaihdon; olisiko joku päässyt niihin käsiksi ja salaa sulkenut tämän kirjeen muiden joukkoon? Wihdoin aukasi kauppias sinetin ja ensi silmäily kirjeeseen sai hänen kaswonsa kummallisesti muuttumaan. Sitäaasti luki hän ne muuttamat rivit, joita kirje sisälsi, ja kun hän ne oli lutenut, pani hän kirjeen pöydälle. „Miten Jumalan nimeen on tämä kirje tänne tullut?” puhui hän hiljaa . . . „Missä on hän nyt? Kuollut kaikei! Wuosikymmeniä on kulunut siitä, kuin tämä on kirjoitettu . . . Mutta jos hän elää vielä, niin tahdonpa kostaa, kostaa niinkuin tapani on. Hän murtui kumminkin, tuo ylpeä olento! . . . Hänen täytyi katuwaisena tulla minun tyköni . . . Minä voitoin siis!”

Näin puheli kauppamies itselleen. Hän eli kaupana nyhkyshydestä! hän eli nähtävästi muistoisensa, sillä hän ei huomannut, että owi aukeni ja eräs kirjuriista astui sisälle. Wasta silloin kuin tämä yskimisellä ilmoitti läsnä-olonsa kawahti kauppias ja näki tulian.

„Tässä on päivän posti!“ sanoi kirjuri ja pani pöydälle kauppiaan eteen muutamia kirjeitä.

„Hyvä!“ vastasi kauppias ja nyhkähytti päätään, sillä ilmoittaen, että kirjuri saisi mennä.

Pikaisesti silmäsi kauppias kirjurin mentyä näitä uusia kirjeitä. Yksi niistä weti hänen huomion puoleensa, waikka päällekirjoitus oli pojallensa. Tä-hän kirjeesen tarttui isä äkkiä ja kursorilematta rikoi hän sinetin ja awasi kirjeen. Hän luki sen, luki sen kahdesti; kirjeessä oli vielä toinenki wä-hempi. Kauppias luki senkin. Katsoja olisi nähnyt, että, kun hän tämän viimeisen pani pöydälle, hänen huulensa wähän wapisivat.

Hän nousi nyt sohwalta ja kulki huoneen poikki useita kertoja. Mina tuon tuostakin silmäsi hän wasta luettuja kirjeitä. Yht'äkkiä tarttui hän pöydällä ole-waan kelloon ja soitti sitä woimallisesti. „Käske Albert paikalla tänne!“ huusi hän palwelialle, joka kellon kutsumusta totellen astui huoneesen. Sitten kulki hän taas kiiruusti edestakasin kamarissaan.

Ei tarwinnut hänen kauan odottaa, ennenkun poika, jota hän ei wiihkon päwiin ollut nähnyt, astui huoneesen. Mutta kun tämä oli tullut, kulki ukko vielä pari kertaa huoneen poikki, ennenkuin seisahdtti Albertin eteen.

„Sunffari!“ alkoi hän.

Albert ei vastannut mitään. Hän waan katseli isäänsä. Sisälliset riidat ja rakkaus oli wienyt kukoistuksen hänen poskiltaan, mutta luja päätös leimusi hänen silmistänsä, kun hän ne isäänsä loi.

„Junkkari!“, kertoi isä. „Milloin wietät häitäsi?“

Tämä kysymys tuli Albertille älli-armaamatta. Mutta se ei häneltä vastausta wienyt. „Kewäimen tulleessa“, vastasi hän jäykästi.

„Ja muutat asumaan mihin?“ kysyi isä tarjoen hänelle paperin, joka sohwalla oli maannut.

Albertin ensi silmäys sanoi hänelle, mitä tämä paperi sisälsi. Mutta se ei näkynyt waikuttawan mitään hänessä. Hän antoi sen takasin ja vastasi: „Maailma on suuri ja awara!“ Sitten lisäsi hän: „Tuon voitte minulle tehdä, hylätä minun, tehdä minun perinnöttömäksi, mitäpä siitä! Minä olen teitä tähän saakka kaikissa totellut; tässä asiassa en sitä woi. Te teette minun perinnöttömäksi, mutta sillä woitan minä onneni. Me olemme siis kuitit“.

Wanhassa kauppiassa näkyi tämä wakawa ja kaiketta innotta lausuttu vastaus herättäneen erinäisiä tunteita. Hänen silmänsä wäliin wälähtiwät tyytyväisyydestä, wäliin taas wihasta. Hänessä soti kaksi eri mieltä, nousten laskeutuen, kuten waa'assa molemmat kupit, ennenkun owat tasapainoon päässeet. Tätä sotaa ei hän tahtonut jollensa nähtyä. Siis oli vastauksensa nyt Albertille sama kuin entinen:

„Saat mennä!“

Tämä puhe isän ja pojan välillä oli kumminfin saanut waa'an toisen kupin painamaan toista sywemmälle — niin pojassa, niin isässä. Albert

meni. Hän oli sanonut, mitä hän aikoi, sanonut häveliäästi; se antoi hänelle luottamusta. Hän luuli uskalletun lauseensa vaikuttaneen isäänsä, sillä, jolta ei niin olisi ollut, olisi isä toisin, kiivaammasti kohdellut häntä. Niin luuli hän. Hän oli nyt oman onnensa seppä, ja toisin kuin ennen silmäsi hän nyt asemaansa, nyt kun hänen ja isänsä väli oli rikottu. Hän ei ensinkään epäillyt isänsä tekewän mitä tämä oli uhannut. Mutta kummin astui Albert nyt iloisemmalla mielellä kuin koskaan ennen kamariinsa. Hän oli näyttänyt, että rakkautensa oli totinen ja palkan tästä nautti hän jo.

Vanha kauppias kulki poikansa mentyä useat kerrat kamarinsa lattian poikki. Väliin seisautui hän ja katseli kirjeitään. Wiha ja tyytyväisyys sotivat vielä hänessä. Wihdoin voitti tyytyväisyys ja hän lausui itselleen: „Albert on mies tekemään mitä uhkaa, hän ei muuten olisi minun poikani“.

„Ja siinä tekee hän oikeen; niin minäkin olisin tehnyt, jos sillä olisin päässyt onneni perille“ — jatkoi hän kowemmalla äänellä. „Hän on, semmoisena kuin hän on, minun poikani“.

Tämän sanoi hän pitäen lädesfään sen kirjeen, jonka tulosta hän ei ollut tiennyt ja joka oli vuosi kymmeniä awaamatta hänen hallussaan ollut. Tämä kirje kuului näin:

„Serkkuni Aksel! En tiedä muistatko enää minua, vaikka on ollut aika, jona minua muistit. Näitä vanhoja muistoja en pyyhä sinussa herättää. Olkoot unehduksen, mitkä unehduksen owat. Tunte mattomana siis lähestyn sinua. Semmoisena kohtele minua. Hätä asuu huonehesfani, köyhhyys

istuu taudin alaisen vuoteen wieressä. Sinulla on tilaisuutta auttaa, jos tahdot. En kahdesti pyyhä. Minun vastaukseni kerran sinun kufisti, nyt voit kostaa. Sillä salata en tahdo mitä itse hywin arwaat, että kufistettu tämän kirjoittaa. Kirjoitettu . . . päivänä . . . serkkusi Ewa Burg”.

Näin kuului se kirje, joka kauppiaan mielen oli kääntänyt hlen alaisin. — Ewa, hänen serkkunsa, oli hylännyt hänen. Hirts olisi woinut armolahjain antamalla kostaa, jos olisi saanut kirjeen oikeassa ajassa. Ewa oli kufistettu. Hirts oli sitä hänelle ennustanut. Olpeän, itseensä rakastuneen oli täytynyt itse tätä tunnustaa.

Ne ajatukset, mitkä tämä kirje oli vanhassa kauppiassa herättänyt, olivat kääntyneet toisaalle, kun hän oli awannut postissa pojallensa tulleen kirjeen. Tämän kirjeen sisällön tunnemme jo. Se ei ollut mikään muu kuin Trobergin vastaus Albertille. Ja tämä kirje selittää vanhalle isälle asioita, joita hän ei ollut wiitsinyt pojaltansa kysyä ja joita poika ei ollut muistanut kertoa, selittää että Albertin rakastettu oli Ewa Burgin tyttären tytär.

Mitään tälläistä ei ollut ukko Hirts osannut aawistaa . . .

Poikansa wakuuus oli saanut wanhan ukon wihaiseksi; mutta tyhytwäinen oli hän siitä, että Albertin morsian oli hänen sukulaisensa, oli Ewa Burgin tyttären tytär. Kun wihdoin wiha katosi ja tyhytwäisyys sai wallan ukon rinnassa, laskeusi hy-myily hänen huulilleen. Pojallensa kosti ukko hänen itsepintaisuutensa siten, ettei hän huolinut ilmoittaa, miten hänen oma mielensä oli taipunut

pojan puoleen, siten, että hän antoi Albert paran elää siinä uskossa, että hänen ja isän väli oli ijäksi päiwäksi rikottu. Tätä mieltä hän hymyhuulin. Hänessä tässä oli jotakin, joka muistutti hänen nuoruutensa aikoja, oli jotakin, jota vanha rouwa Burg olisi tuntenut, jos nyt olisi siinä saapuvilla ollut. Mutta tämä muisto kauppiaan iloisesta nuoruudesta katosi pian, ja taasen oli hän siinä sama kummallinen, omituinen mies kuin wast'ikään, ennen firjeiden tuloa. Rouwa Burg ei nyt enää olisi hänessä tuntenut serkkuaansa, jonka luonne juuri hänen tähtensä oli täysi kummalliseksi muuttunut, silloin kun vanha rouwa hänen hylkäsi ja mieluummin antoi sydämensä tuolle tuntemattomalle, joka Suomesta tuli. Mutta kumminkin olivat nuo äskeitset tunteet jättäneet jälkeensä ukon sydämeen hyökylaineita, jotka saivat hänen mielensä tafapainoon, jotta hän tyyneesti taisi ajatella ja muistaa sitäkin poikansa tekoa, joka etukhinessä oli saanut isän kühäämään kokoon tuon firjaseen, minkä hän Albertille oli näyttänyt — sitä poikansa tekoa, joka waleellisesti häpäisi kauppahuone Hirts'in kunnian.

Kangasistukseksi pojallensa päätti vanha kauppias itse tarttua kynään ja ylimäisenä johtajana johtaa asiat. Wähän ajan kuluttua wiettiin wanhan kauppiaan kamarista muiden firjeiden seassa postiin yksi, jolla oli päällekirjoitus: „Kruununwouti Troberg“.

Mitä tämä firje sisälsi ja kuinka julmasti isä aikoi pojallensa kostaa, saamme pian nähdä. Mutta kun likimäärin wuosi kuluu, ennenkun ukon kosto on täysi, ja me jo olemme ehtineet ensimmäisestä

jouluaatosta toista kuulautta ajassa — saanemme tähän lopettaa edellisen osan kertomuksestamme, joka joulu-aattona alkoi, ja ryhtyä jälkimäiseen, joka seuraavana joulu-aattona loppuu. Ja koska kertomuksellamme „Kahdesta joulu-aatosta“ tähän saakka on ollut nimi „Ensimmäinen“ — seuraa siis nyt

Toinen.

Alhaisessa, matalassa kodissaan eleli kaunis Ellen. Talvi ja kevät ovat ohitse menneet; kesän ensimmäiset päivät ovat käsisä. Aika, joka on kulunut siitä hetkestä, jona viimeksi kauniin neitosen parissa olimme, on häneen kummallisesti vaikuttanut. Hän, tämä lapsellinen olento, on lapsuutensa ihanasta unelmasta herännyt elämän varsinaisuuteen; mutta tämä varsinaisuus, josko se ajattelemattomasti on saanut Ellenin, on kumminkin viime aikoina ollut niin ihana, niin suloisia toiveita täynnä, että Ellen mieluummin luo silmiänsä päiviin, mitkä ovat tulemassa, kuin wiattomaan, suruttomaan ystötiseen lapsuuteensa takaisin. Hänen ulko-muotoinen kauneutensa loistaa nyt tähdellisenä. Koko hänen olentonsa suloisuus vaikuttaa nyt kaikkiin, jotka häntä näkevät, mutta vaikuttaa toisin kuin ennen. Enää ei hänessä ihailta kaunista lasta, nyt hänessä ihailaan suloisinta neitoa. Rakkaus ja lempi, joka valitsee hänen nuoressa sydämessään, on saanut aikaan tämän äkillisen muutoksen.

Kauan on Ellen talwella saanut odottaa tietoja sulholtaan. Kun ne wiipyyvät, oli hän alakuloi-

nen; hän itki tähän aikaan usein ikävyydessään ja hänen poskensa waalistuivat. Mutta tämä aika oli kulunut, kun lempi lemmele wastasi, ja silloin katosi tyhnele ja waaleus; ja kun ne katosiwat, otti neidon muodossa asuntonsa onnellinen suloisuus, semmoinen kuin minä kufassa hawaitsemme, kun se myrskyn ohitse mentyä taasen hymyilee tyhneellä pilwittömällä säällä auringolle.

Kesä on tullut. Ellen on onnellinen. Hän tietää, että Albert häntä rakastaa; Albertin rakkaus on hänen elämänsä. Hän tietää — ja se tieto saa hänen wäliin nytkin surulliseksi — tietää syyn, miksi hän niin kauan on saanut olla tietämättömyydessä Albertista. Hän tietää, että tähän on syypäänä ollut wanhan Hirts'in kowuus. Hän tietää, että sama kowuus wieläkin wallitsee wanhan Hirts'in sydämessä, ehkä kirjeet, jotka lempeä lausuvat, salaisesti kulkevat Albertin ja Ellenin välillä. Wanha Hirts ei sallii nuorten rakastawisten tawata toisiaan, ei sallii heidän waihtaa kirjeitäkään. Tää on wasta sulannut, kulku Ruotsista Suomeen on wielä waiwaloinen. Albert ei siis ole wielä toteen nähtänyt, että hänen jäykissä sanoissaan on perää, mutta kirjeet sen sijaan kertovat, mitä hän ajattelee, ja näitä kirjeitä tulemasta ei voi wanha Hirts estää, semminkin kun hän ei niistä mitään tiedä. — Tähän lisäksi on Albert kirjoittanut Ellenille, että isänsä viime aikoina on häntä kohdellut ystävällisemmästi kuin ennen, että Albert toiwoo saawansa isän wapaa-ehtoisen suostumuksen siihen awioliittoon, josta hänen onnensa riippuu. Albert on kirjoittanut, että wanhasa

Hirts'issä on muutos tapahtunut, että hän usein hymyilee ja oudolla miehkeydellä puhuu kuluneista ajoista. Nämä Albertin kirjeet ovat saaneet Ellenin yhä iloisemmaksi, ovat saaneet viimeisenkin suruvarjon hänessä maalenemaan. Hän toivoo!

Vanha rouva Burg on ulkomuodoltaan samalainen kuin ennenkin, mutta hänenkin sydämessään on muutos tapahtunut. Hän on sowitzettu. Hän ei enää vihaa sukuaan. Ellenin onni on vaikuttanut tämän, vaikka vanhus usein huokaa syvästi, kun kuulee Ellenin puhuvan vanhan Hirts'in kovuudesta. Albertin viimeiset kirjeet ovat saaneet nämä huokaukset harvenemaan, sillä Ellen ei enää puhu vanhan Hirts'in kovuudesta.

Näin ovat asiat, kun eräänä päivänä wouti Troberg, joka nyt on orpopöyhien paras ja todellinen ystävä, kiiruusti astuu matalaan asuntoon. Että hänellä on jotakin tärkeää lausua, sitä ei ulkomuotonsa voi salata. Hän ei uutisiaan salaakaan. Hänen ensimmäiset sanansa ovat: „vanha kauppias Hirts tulee tänne!“

Kovemmassi tylyytti Ellenin sydän kun hän tämän kuuli. Nyt olisi hänen tulevaisuutensa ratkaistava. Hän laski kätensä vanhan rouvan kaulan ympärille ja lausui rukoilevaisesti: „Me otamme häntä Albertin isänä vastaan, äiti, eikö niin?“

Vanhasa rouvasa näkyi tämä uutinen vaikuttaneen kummallisesti. Hänen vanha ruumiinsa vapisi. Hänen ajatuksensa palausi kuluneisiin aikoihin. Hän muisti vanhaa Hirts'ia nuorena, muisti miten kylmästi hän oli häntä kohdellut, ja hän vastasi liikutuksella, „niin Ellen!“.

„Ja tämä hänen tänne-tulonsa ennustaa, että minä kohta saan sanoa jää-hywäiset teille“ — puhui wouti. „Minä olen warma siitä, että wanha Hirts jo aikoja sitten on sydämessään suostunut Albertin ja Ellenin rakkauteen, vaikka hän, jäykkä ja itsepintainen, ei ole tahtonut ennen tunnustaa tappiotaan“.

Lapsellinen Ellen puristi woudin kättä. Tämä osoitti kuinka liikesessä ystäwyhdessä wouti oli ystävänänsä morsiamen kanssa.

Woudin viimeinen lause oli totuuden kanssa yhtä pitävä. Wanha Hirts oli voitettu, oli yksinäisyhdessä suostunut vastaan ottamaan nuoruutensa rakastetun tyttären-tytärtä poikansa morsiameksi. Mutta hän ei ollut woinut tätä Albertille tunnustaa. Kun hän oli kowana olewinansa, hymyili hän itsessään. „Albert on minulta saapa onnensa“ — ajatteli hän. Hän ei osannut aawistaa, että Ellen, Albert ja Troberg olivat jo talwesta saakka olleet liittolaisia häntä vastaan. Jos hän sen olisi tiennyt, olisi hän suuttunut. Nyt waukutti sukkeluutensa — sillä semmoisena piti hän käytöstään — että hänen luonteensa karheus usein lieventyi, ja tätä muutosta hänessä selitti Albert hywäksensä. Wanha ukko häpesi sanainsa peruuttamista. Hän tahtoi kosta Albertille ja tämä kosto oli siinä, että hän antoi ajan kulua antamatta suostumustaan. Ukko oli tässä tefewinänsä oikein. „Jos Albert todella rakastaa neitoa“ — ajatteli hän — „kypsyy rakkaus koetuksessa. Jos hänen rakkautensa on löysälle perustukselle rakennettu, niin unhottaa hän sen“. Tällaisilla mietteillä puolusti ukko käytös-

tään; mutta näihin mietteisiin olisi sopinut lisätä: „ja minun ei tarvitse antaa jälkeen“ — joka ajatus olikin pääperustus ufon vastustukseen.

Albert Hirts oli tämän ajan kuluessa alituiseissa kirjewaihdoissa woudin ja Ellenin kanssa. Albert tiesi, että hänellä woudissa oli todellinen ystävä, Ellenissä rakastettava morsian. Kun hän muutoksen isänsään hawaitsi, iloitsi hän ja luuli hywällä wihdoin voit-tawansa, mitä wastoin isänsä tahtoa oli uhannut. Tästä syystä oli hänkin alallansa, semminkin kun isä kuta enemmän aikaa kului yhä muuttui ystä-wällisemmäksi. Wanha Hirts wäiyyi tarkoin Albertia, jottei tämä saisi minkäänlaista tietoa Ellenistä. Albert hawaitsi tämänkin ja piti yhä paremmin sa-lassa kirjewaihdonsa. Kun jää sulii ja laivat ru-pestiwat kulkemaan, oli wanhan Hirts'in mielestä Albert täydellisesti koitettu. Mutta miten Albert oli tässä koetuksessa kestänyt, sitä ei wanha Hirts osannut sanoa. Kun Albert ei hänen kuullen El-lenistä sanaakaan puhunut, luuli hän Albertin jo ehtä unhottaneen hänen, ja samalla kun hän tämän luulon sai päähänsä, päätti hän yhdistää Ellenin ja Albertin. Hän oli niin takertunut tähän aja-tukseen, että se oli muuttunut hänen hartaimmaksi toiwoksensa. Mutta kumminkin, jos Albert nyt olisi ottanut puheeksi rakkautensa Elleniin, olisi ukko kowasti pannut sitä vastaan. Semmoinen oli hän. Ei saisi rahtukaan osoittaa, että ukko oli tappiolle joutunut.

Eräänä päivänä, kesän ensimmäisinä, astui ukko Hirts hymyhuulin fonttoriin, missä Albert par'ai-kaa oli työssä. Että jotakin oli tapahtunut tahi

oli tapahtuvaa, näki poika kohta isän kasvoista. Hymyssä olivat vanhan Hirts'in huulet ja virkku valo loisti hänen silmistänsä. Albert katseli häntä pitkään ja uteliaasti.

„Tärjestyks! kuten ukko Loo sanoo!“ huusi hän Albertille. „Poika, etkö ole isääsi ennen nähnyt? mitä kulkistelet! Wai seisooko minun otsallani kirjoitettuna, että minä huomenna lähdän Suomeen? Häh! Wihdoin on aika että täytän sanani ja yhdistän sinun ja Lovisan“.

„Miwan niin! Wihdoin viimein! Minä en parempata pyyhä ja olen valmis seuraamaan teitä“, oli Albertin vastaus.

Isän naama piteni. „Mitä, häh!“ huusi hän. „Ei, munsööri nokkawiihas. Sinä istut täällä; sinun lähdöstäsi ei tule tällä kertaa mitään. Kun asia on kypsä, kolmasti kuulutettu, niin silloin on sinun aikasi lähteä“.

Nyt oli Albertin vuoro älmistyä, mutta hän ei enättänyt mitään sanoa, ennenkun isä jo oli poikessa ja poika istui siinä ajatuksissansa, jotka sinne tänne hyöreivät. „Oliisko isä todellakin vielä päätöksessään... Jos hän todellakin lähtee, joudan parhaaksi kirjoittaa muutaman rivin Trobergille“.

Seuraavana päivänä lähti vanha Hirts, ja samassa laivassa kulki myöskin kirje, jossa isän ja pojan viime puhe oli kerrottu. Että Albert tässä kirjeessä uskoi onnensa ystävänsä käsiin, jonka tulisi tehdä tyhjäksi kaikki yritykset, mitä yhdistymiseen kauppaneuvoksen kanssa tulee, emme tarvitse sanoa. — — —

Kirje Trobergilta ystäväilleen Albert Hirts'ille:

„Wanha ystäväni! Nyt saat kummia kuulla. Meljä päivää takaperin sain minä kirjeesi ja samana päivänä sain minä tietää, että isäsi oli tullut kaupunkiin. Älä nyt pahoin hämmästy kun suoraan sanon, että eilen ehtoolla hänet tapasin ja että hän silloin sanoi sinun katuvan tuhmuuttasi, kun rikoit Looon ja ukon kesken tehdyn välipuheen naimiskaupastasi. Hän itse, ukko waarisi, lausui siihen lisäksi muutamia wiittauksia, joita minä selitin niin, että sinä Ellenistä saat . . . ei puolisoa, vaan äiti-puolen. Ukko on hurjapäisesti rakastanut ja näkee parhaaksi itse korjata keijuksesi, sekä siunata sinun ja Lowisan yhdistystä. Oliko näissä wiittauksissa todellista perää, se on minun waikaa sanoa; sen sanon kumainkin warmuudella, että siltäpä näyttää; sen sanon ja tiedän myöskin warmuudella, että ukko waarisi kanssa on järjestys palannut kauppaneuvoksen pereesen, jonka selwään näkee Loo wanhuksen kaikista käytöksistä. Totakin, jota en vielä tiedä, on tapahtunut ukkojen välillä kohta sen jälkeen kun isäsi oli nähnyt Ellenin. — Wasta enemmän.

Ystäväsi Troberg.“

Mitä tämä kirje Albertissa waiutti, saamme wasta nähdä. Käykäämme katsomaan, miten asian todellinen laita on, onko wouti oikeen selittänyt wanhan Hirts'in wiittauksia.

Wanha Hirts oli tullut Suomeen. Hän oli tullut aikeissa, joita jo tiedämme. Hän käwi kohta seuraavana päivänä asiaansa läksiksi. Kun hän astui rouwa Burg'in alhaiseen huoneesen, oli siellä launis Ellen yksinään kotona. Wanhan Hirts'in täytyi, kohta kun näki Ellenin, tunnustaa, että El-

len oli ihanin neiti, minkä hän oli nähnyt. Hän muuttui monta kymmentä vuotta nuoremaksi, kun hän Ellenin filmiin oli katsonut. Hän luuli hänessä näkemänsä nuoruutensa rakastetun elävänä edessään. Vanha Hirts oli ollut utelias; hänen uteliaisuutensa oli tyydytetty nyt. Hän kun Ellenin näki, ei enää muistaanut, miksi hän oli tullut; hänen ajatuksensa palasivat aikoihin, joina hän oli ollut Albertin ikuinen, joina hän oli rakastanut. Ellen tunsi ja arvasi hänessä kohta näkemänsä Albertin isän ja otti häntä semmoisena vastaan, ystävällisesti, lempeästi, niinkuin olisi hän ensi hetkellä tahtonut anastaa ukon sydämen. Mitä vanhan Hirts'in sydämessä liikkui, ei Ellen osannut arvata, yhtä vähän kuin hän tiesi, mikä siede oli nuorena sitonut vanhan Hirts'in rouva Burg'iin. Vanha rouva oli tämän kohdan elämästänsä salannut Elleniltä.

„Ah! Ewa! Olenko muuttunut nuoruuteni aikaan takasin!“ olivat ukon ensimmäiset sanat, kun hän Ellenin näki. „Sinäkö se olet, sinä itse, sano; wai oletko hänen haahmonsa?“

„Minun nimeni on Ellen“ — vastasi tyttö ujosti. „Minä arwaan että teissä näen äidin-äitini jukulaisen kauppias Hirts'in. Olkaa terve tullut meidän alhaiseen kotiimme. Minun äitini äiti ei ole kaukana, jallikaa, että käyn häntä käskemässä“.

„Ei! Jää tänne lapsi“ — lausui ukko kiiruusti. Hän, samassa kun kuuli äidin-äidistä puhuttavan, heräsi unelmistaan, johon ensi silmänräpäys oli hänet saanut, mutta hän waipui niihin kohta jälleen. „Tule lähemmäksi, anna minun katsella sinua!“ sa-

noi hän ja laski molemmat kätensä Ellenin olkapäille ja filmäsi lempeästi neidon kauniisiin filmiin. Hän ei huomannut mitään kummaa siinä, että Ellen hänet paikalla oli tuntenut. Hän ei osannut aavistaa, että vanha rouva muutamia minuutteja tätä ennen oli hänestä ja hänen tulostaan puhunut, ei että hänen tulonsa, samalla kuin hän laimasta maalle astui, oli näitten hänen sukulaistensa tiedossa. Hänen sydämensä oli heltynyt. Kyynele oli nousta hänen filmäänsä.

Ellen, joka vähin kummassui, miten tuttua ukko kohteli häntä, seisoi siinä punastuneena hänen edessänsä. Hän katseli ensin ukon filmiin, mutta pian loi hän filmänsä alas ja hänen poskensa punastuivat yhä enemmän ujoudesta. Hän ei tiennyt mitä sanoa.

Näin seisoivat he kauan vastotusten. Vanha ukko eleli taasen unelmissaan, joiden warfinaisuus jo oli aikoja sitten kulunut, tunteissa, joiden ylitälvät olivat wetäneet paksun, sydämen pohjaan saakka kähvän jään. Nämä tunteet, ennenkuin ne jäättyivät, olivat jättäneet ukon luonteesen katkeruutta; tämä katkeruus oli nyt kadonnut; jää oli sulannut. Rauan olisi hän woinut tässä näin seisoa, waipeutuneena nuoruutensa ihaniin toiveisiin, joista yksikään ei ollut warfinaisuudelle vastannut — ellei Ellen hiljaan olisi wetänyt takaisin, ja ukon kädet hermotoinna, hänen itsensä huomaamatta, pudonneet alas. Hän silloin heräsi; nuoruutensa päivistä oli hän taasen muuttanut wanhuuteen. Sydämensä tunteet, nuoruuden tunteet, jotka wasta lainehtivat, laskeusivat; kylmä wiima käwi niiden yli. Ukko huokasi sywään.

Ei hymmärtänyt Ellen tätä huokausta, mutta hän tunsi itsessään jotakin outoa hänkin. Ukon wiehkeys oli tarttunut häneen. Hänestä oli kuin olisi hän elämänsä aamusta asti elänyt tämän wanhuksen kanssa. Hän näki, hän tunsi hänessä Albertin isän ja tämä tunto sai hänen hiljaan lausumaan: „Minun Albertini isä!“

Kuten kylmänä, tyhnenä, pilwitönnä syysiltana järven pinta, joka vielä päivällä lainehti, mutta nyt on sileä kuin peili, vähitellen hyytyy ja saa hienon jää-riitteen päällensä, samaten vaikutti tämä Ellenin viime lause wanhaan kauppiaseen. Hän nyt muisti mitä warten hän oli tullut. Hän huomasi että se lempeys, jolla Ellen oli häntä vastaan-ottanut, oli tapahtunut Albertin tähden, että hän itse oli Ellenille wento wieras. Tämä huomio koski kipeästi wanhukseen. Hän tunsi itsensä syrjälle lykäytyksi, — niinkuin aina ennenkin. Hän muisti miten Ellenin muotoinen oli häntä hänen nuoruudessaan hylännyt, ja tämä ajatus sai hänen kaswonsa synkistymään, sai hänen mielensä katkeraksi. Ellen huomasi tämän muutoksen, johon hän ei syhtä tiennyt. Hän katseli kummastellen kauppiasta.

Mutta tänä päivänä oli kauppiaan sallittu tuta tunteita, joita hän ei olisi uskonut enää itsessängsä löytyvän, sallittu elää eläwissä muistoissa elämänsä nuoruuden uudelleen. Tuskin oli Ellenin sanat: „Minun Albertini isä“ saanut hänen wiehkeät ajatuksensa kylmenemään, ennenkun wanha rouwa astui huoneeseen ja pelasti Ellenin siitä pulasta, johon hän syhtä oli joutunut. Wanha rouwa ei tiennyt kauppiaan läsnä-olosta; hän ei ollut walmistettu häntä kohta-

maan. Kauppiaskaan ei nyt ollut semmoisella tuulella, jotta sovitettuna entisten aikojen kanssa olisi voinut niitä muistaa katkeruudesta.

Mutta tälläisissä äkkinäisissä, odottamattomissa tapauksissa on tavallisesti aina nainen se, joka ensin käsittää ja ymmärtää aseman. Niin tässä Ellenin sanat vaikuttivat vielä kauppiassa, kun hän vasta tulleelta kuuli nimensä mainituksi: „Uksel!“

Oli kuin olisi kylmä käsi laskeunut kauppiaan äskeisille miehkeille tunteille, kun hän tämän äänen kuuli ja vanhasa leskirouwasssa tunsi nuoruutensa rakastetun. „Ewa!“ vastasi hän äänellä, jossa suurin kummastus asui. Viimeksi oli hän nähnyt tämän naisen nuorena, kauniina ja semmoisena aina sitten muistanut häntä. Nyt seiso hänen edessänsä vanha, ijäkäs rouwa, jonka kauneuden viimeisetkin väreet aika oli korjannut. „Ewa!“ huusi hän toistamiseen. „Herra siunatkoon, mimmoinen sinusta on tullut!“

„Me olemme molemmat vanhenneet“ — vastasi rouwa vakavasti.

Tämä lause sai kauppiaan muistamaan omaa itseänsä. Hän huokasi taas kun hän vastasi: „niin se on!“. Mutta hänen ajatuksiensa sai tämä kohta selkenemään ja pani tarpeelliseen tasapainoon hänen jo kylin ajellehtuneen mielensä.

Vanha rouwa oli nuorena hyvin tuntenut kauppiaan. Hän osasi tämän tuntemisensa nyt käyttää, samalla kuin hän itse käytti itseänsä ihan toisella tavalla kuin silloin. Tämä vaikutti kummallisesti vanhasa Hirts'issä. Ei aikaakaan, ennenkun vanhuksset olivat vaipuneet niihin yhteisiin muistoihin,

jotka heillä nuoruutensa päivistä oli. Tosin koski tämä aine usein kipeästi vanhaan rouvaan; mutta kumminkin oli tässä puheessa kuluneista ajoista jotakin hänelle viehättävää. Kauppiaan kunniaksi taasen voimme sanoa, että hän nyt, kun nuoruutensa rakastetun kanssa puheli, ei ensinkään muistanut sitä kosta, joka häntä oli vähän sitten ilahuttanut. Hän oli sovitettu ja kun hän kuuli, mitkä kärsimykset vanha rouwa oli kestänyt, nousi khynele hänen silmiinsä ja hän huusi: „Mitä et Jumalan nimeen kääntynyt minuun?“ Tässä tuli nyt puheeksi tuo lauan kateessa ollut kirje ja vanha rouwa iloitsi kun hän kuuli, minkä murheen sen kateessa oleminen oli tehnyt Hirts'ille.

Kauan oli Ellen ollut läsnä vanhusten puheessa. Wihdoin kun hän huomasi, että vanhukset eivät häntä hawainneet, wetäysi hän tuohon pienempään kamariin. Vanha rouwa kun hänen menneeksi huomasi, rupeesi tyttärensä tyttären tulevaisuudesta puhumaan.

„Minä arwaan, että nuorten tulevaisuus, sinun poikasi ja minun tyttäreni tyttären, on pää-syy sinun täällä oloosi“, sanoi hän.

„Niin! Se huliwili, se junkkari on sitoutunut omia aikojansa sinun tyttäresi tyttäreeseen, silloin kuin hänen olisi tullut wiettää häitä kauppaneuvos Loon tyttären kanssa. Mutta Albert poikani ei niin pian sinun Elleniäsi saa, kuin itse luulee . . . Mitä sanoisit Ewa, jos minä itse rupeisin hänen kiistä-weljeksensä?

Vanha rouwa hymyili vastaamatta mitään.

Tämä vähän närkästytti ukkoa. „Mitä luulet!

Tosi että poikani on minua nuorempi, mutta mitäpä siitä, etkö luule minunkin sydämeni vielä voivan rakastua; wai luuletko sen palaneen poroksi erään itsepintaisen naisen tähden vuosikymmeniä takaperin?"

Wanha rouwa hymyili vielä ja lausui: „Heitä leikkipuheet, me seisomme haudan partaalla; nuoret astuvat meidän sijaamme“.

Jo tunnemme wanhan Hirts'in. Tämä rouwan lause suututti häntä.

„Wanhat olemme!“ huusi hän, „mutta Sumalan kiitos vielä olen raitis ja terve ja voisin tehdä nuorenkin naisen onnelliseksi. Minun poikani on suuri huliwili ja luulempa todella, että Ellenisi onni olisi paremmassa tallessa minun huostassani“.

„Heitä jo nämä hullutukset“ — kertoi wanha rouwa.

„Hullutukset!“ huusi wanha Hirts ja hypähti ylös keinotuolista, jossa oli istunut. „Hullutukset! Sumal' awita, olempa puhunut wiisaammasti kuin itse osasin aawistaakaan“.

Wanha rouwa, joka tunsi Hirts'in nuorena, ei tiennyt, että hänessä siitä ajasta suuri muutos oli tapahtunut, että hänen kipeä luonteensa ei sallinut vastaan-sanomista. Hän siis nyt katseli pitkään lapsuutensa toweria, hymmärtämättä todeksi, mitä kuuli, ja samalla woimatta leikkipuheena pitää kauppiaan lausetta.

„Jaa, Jaa! katsele sinä waan! Asia on kumminkin niinkuin sanon. Siihen lisässi woin sanoa, että Albert tietää arwossa pitää isäänsä ja tottelee häntä“.

Vanha rouwa ei woinut pyyhä wakawana kun huomasi ukon innon. Tämä yhä enemmän suututti ukkoa.

„Sinä naurat!“ huusi hän. „Minä saan sinulle ilmoittaa, että Albert sitoutuu neiti Lowisa Loo'hon, ja että hän sen tekee vapaaehtoisesti“.

Hymyily rouwan huulilta katosi. Hän ei ensinkään hymärtänyt kauppiasta. Koko tämä tapaus oli hänelle arvoitus.

„Sumalan nimeen!...“ huusi hän...

Vanha Hirts ei antanut hänen jatkaa. Vanha Hirts oli joutunut wimmaan. „Niin on se! niin on se“, huusi hän, „ja sen saat itse todeksi todistaa“. Ja tapansa mukaan, kun hän oli itseänsä wimmaan ärsyttänyt, otti hän kiiruusti lakkinsa ja läksi jäähyväisiäkään sanomatta.

„Onko mies tullut riimatuksi“ oli ainoa mitä vanha rouwa osasi sanoa. Sitten sai hän työtä lohduuttaa Ellenä, joka pienessä kamarissa oli kaikki kuullut ja nyt itkussa silmin astui äitinsä äidin luo.

Kauppias Hirts oli itsensä ärsyttänyt wihaan. Wihapäissä lähti hän, wihan wimmassa meni hän suoraan tietä kauppaneuvos Loon luokse.

Katsellaamme miten tämä kunnan pere jaksaa.

Miten voi vanha kauppaneuvos? — Ei huonosti, ei hyvästi, noin keskinkertaisesti. Aina viime joulusta saakka on hän ollut kiirastuleessa ja kaikki hänen uhrinsa, hänen rukouksensa eivät ole waijuttaneet mitään hänen sieltä pois pääsemiseensä. Hän on onneton. Hänen rouwaltaan, hänen tyttäreltään, joka yhä vielä kulkee kihlasormuksetta, on hän aina joka päivä saanut kuulla pistäviä sanoja, wäliin kowialin. Totta on, että ukko Loo parka on

tehnyt mitä ihminen voi saadaksensa rikotun avio-
liiton aikeen Albertin ja Lovisan välillä eheäksi jälle,
mutta kaikki hänen aikeensa ovat menneet tyhjään.
Lovisan pakotus oli ollut vähän mailla saamaan
ufon matkalle Ruotsiin; mutta kun tämä matkus-
tus tuli puheeksi, huusi ukko niin kowasti: „Järjes-
tys!“ — niin kowasti, että Lovisa ei sitten enää
ottanut tätä matkaa puheeksi, semminkin kun ukko
sitä mainitsi hylkää-kerjäämisellä. Ukko parka oli tä-
män ajan kluessa, jona hänen rauhansa oli ihan
kateessa, saanut järjestykseensä uuden sananpar-
ren — „Lovisa kulta“ . . . „kulta“ ja aina „kulta“
kuului, kun hän rouwallensa ja tyttärellensä puhui,
ja vieläpä väliin „järjestys-kultakin“.

Hän oli tänä päivänä, jona vanha Hirts käwi
rouwa Burg'in luona, ollut kowassa kiistassa rou-
wansa ja tyttärensä kanssa. Tuon alituisen laulun:
„Sinua tulee meidän kiittää lapsemme onnettomuu-
desta“, oli taasen rouwa laulanut, ja Lovisan sil-
mät olivat juosfeet wettä entistä enemmän. Ukko
parka oli rukoillut: „Rouwa kultani, Lovisa kultani!
Minä olen tehnyt pahasti . . . mutta, järjestys, asia
ei enää parane; te saatte minun hautaan, uh!“

„Mutta sinun tulee parantaa asia; kuka sanoo,
ett'ei se vielä voi parantua?“ intti rouwa.

„Kaikki hylkäävät minua nyt, ei uskalla kukaan
kosija ilmaantua, kun te sen arwoisimman, mikä mi-
nulla on ollut, niin kaiketta järjestyksettä ajoitte
ulos“ lopisi Lovisa.

„Lovisa kultani . . . Sen arwoisimman, mikä si-
nulla on ollut . . . kuinka monta niitä sinulla on
ollutkaan?“ kysyi hiljaan kauppaneuvos.

„Siinä se nähdään; siinä se nähdään“, huusi rouwa. „Hän häpäisee omaa lastansa, hän häpäisee puolisoaan. Oi minä waiwainen, mitä olen saanut kuulla! Sinun tähtesi, sanon ma, sinun tähtesi, luonnoton isä, ei tyttäresi awut pääse näkymään; siinä niitä kadehdit, sanon ma. Sinulla on tytär, jonka kättä et ole ansiollinen suutelemaan. Taimahan Sumala! lopeta tuskani elää tällaisen luonnottoman miehen orjana. Meitä hän sortaa, tallaa jalkainsa alla, syöfsee pois tyttäremme onnen samaten kuin wähdän mädänneen niinimaton. Lowisa tuo minulle hajuwettä, minä näännyh“.

Kauppaneuvos hikoili ja oli juuri aikeessa pistää sormet korwiinsa ja juosta fonttoriin, joka oli hänen ainoa pelastus-keinonsa, kun owi aukeni ja kauppias Hirts astui sisään. Jos olisi taiwas auennut, ei olisi se ollut suotuisampi kauppaneuvokselle kuin tämä arwaamaton tapaus.

„Weli Hirts, weli Hirts!“ huusi kauppaneuvos ja riensi ilolla tullutta vastaan. „Weli Hirts täällä“. Rouwa ja Lowisa, kun tämän nimen kuulivat, ällistyiwät. Hajuwettä rouwalle ei nyt tarwittu. Lowisa pyyhki salaa wuotawat silmänsä.

„Niin weli Loo, minä olen täällä“ wastasi ukko Hirts. . . . „Arwattawasti sinun rouwasi ja ty . . . tyttäresi“, lisäsi hän käänthen naisiin. Itsessään lisäsi hän: „hyi pyöweli! rumat kuin lemmit!“

Rouwa Loo oli, kuten sanottiin, wähdän hämmästynyt, kun kauppias Hirts niin älliarwamatta astui sisään. Mutta pitkiä aikoja hän ei tarwinnut, ennenkun tointui. Ja kun hän tointui, oli hän ihan entijellään taasen. Hän lörpötti ja pepisi niin että

jo alussa ukko Hirts, joka ei ollut juuri hyväällä tuulella ennestään, yhä enemmän tuskautui ja olisi mielellänsä sanonut: Suu kiinni ämmä, tahi: pönkitse sanatulwasi, sido leikaluusi. Waan hänen ei sopinut. Hän waan ihmetteli, miten ukko Loo taisi tietää, että rouwa aina wastasi antamatta kauppaneuwoksen sanoa mitään. Hän ei tiennyt, Hirts wanhus, että rouwa Loo täten tahtoi parantaa mitä hänen miehensä oli rikkonut. Wihdoin tyllästyi kauppias ja sanoi jotenkin kiivaasti: „minulla on jotakin sinun kanssasi puhumista, weli Loo“. — Ja tämän sanottua wetäysi hän kauppaneuwoksen kanssa kamariin, missä viime jouluaattona Albert oli saanut asuntonsa.

„Hän on raaka ihminen“ — mumisi rouwa tyttärelleen, kun tämän kanssa kahden kesken jäi. Tytär ei kauppiaan raakuudesta tiennyt mainita mitään. Hän waan ajatteli ja lausui wihdoin ajatuksensa: „ei, mitähän kauppias Hirts täällä tekee? mitä on hänellä isälleni sanomista?“

„Kuultawasti tahtoo hän lainata rahoja“, wastasi rouwa Loo. „Ken tietää, eikö isä sittenkin ollut oikeassa ja että sinä olisit joutunut kerjäläisen waimoksi“.

„Mitäpä siitä“, wastasi hiljaan neiti Lowisa.

„Siinä se nähdään. . . siinä se nähdään. Sinä saat kiittämättömyhdelläsi wanhat wanheppasi hautaan. Voi minua, mimmoinen tytär minulla pitää oleman!“ ja rouwan sanatulwa oli taasen päässyt juoksemaan, mutta Lowisa parla oli nyt esine, jota kohti tulwa tulwasi.

Waan Lowisa tunsi äitinsä, eikä ollut millänsä-

kään tämän lörpötyksistä. Hän oli niin utelias kuin nainen, semmoinen kuin hän, saattaa olla. Hän kulki edes takasin aina yhä lähestyen lähemmäksi ja lähemmäksi kamarin ovea, saadaksensa kuulla sieltä jotakin, ja rouwan lörpöttäessä kuulikin hän sanoja, jotka saivat hänen sydämensä tihyttämään. Hän kuuli nimen Lowisa, nimen Albert.

„Di minä waiwainen“ — jatkoi rouwa, „hän, minun tyttäreni ylönkatsoo minua, hän ei wiitfi kuulla edes mitä minä puhun. Hän...“

„Äiti, äiti!“ lausui nyt Lowisa, tullen fiiruusti äitinsä luo, jonka puheen hän täten katkasi. Ne puhuvat minusta ja Albert Sirts'istä“.

„Mitä, woiko kuulla, mitä ne puhuvat!“ huusi rouwa ja nousi äkisti ehkä waiwaloisesti keinutuoliltaan. Kaikki entiset oli hän unhottanut. Uteliasuus oli hänenkin wallannut ja lihawuuttansa puhaltaen lähestyi hän kamarin ovea.

Siellä kamarin omen edessä seisoiwat he kauan, korwat oween kiinnitettyinä; mutta jos mitään tah-toiwat kuulla, niin pettyiwätpä melkein. Joitakuita sanoja kuuliwat he; nämä saivat heidän uteliaisuutensa yhä korkeammalle. Mutta mitään järjellistä lausetta eiwät kuulleet.

Rouwa oli tästä wihoisensa ja pakisi hiljaisella äänellä petettyä toivoaan, kun yht'äkkiä kauppaneuos awasi omen. Dwi oli aukastawa saliin päin. Kauppaneuos ei tiennyt rouvaansa waroa; tämä sai siis aika tärähdyksen wasten naamansa, jotta kaatua kolahti takaperin.

Kauppaneuos, joka oli kaatua hänkin, jäi seisomaan. „Jär... jär...“ huusi hän hämmästyks-

sisään. Me ymmärrämme, että hänellä oli aikeessa huutaa: „Tärjestyks“.

Kaifeksi onneksi ei rouwan käynyt pahoin kun hän laatu, ja kun kauppaneuvos näki, ettei sanottavaa vahinkoa tapahtunut, tointui hän ja wetäysi kiiruusti kamariin takasin. Hän tunsi rouwansa, ukko parka, ja tiesi, että jos hän saliin olisi jäänyt, olisi hän saanut kuulla enemmän kuin hänen mielensä teki. Seuratkaamme häntä, sillä warmaankaan ei lufia huoli jäädä kuulemaan, miten Lowisa raukka saa syyn rouwan onnettomuuteen, nyt kun ei ukko itse ole saapuvilla, ja miten rouwa häpeisjensä ja wihoisjansa muodattaa kyhneleitä.

Ukko Hirts oli tullut kauppaneuvoksen luo närkästyksensä innoissa. Mitä hänellä oikeastaan oli asia, sitä ei hän itse tiennyt, ja kun hän kauppaneuvoksen kanssa kahden kamariin tuli, alkoi hän puhua, tietämättä mitä lopuksi sanoa. Poikansa tähden oli hän tullut; pojastansa rupefi hän nyt puhumaan ja ukko Loo kuunteli häntä uteliaasti, arwaten että kauppias Hirts häpefi suoraan sanoa, että tahtoi rikottua liittoon uudistaa. Kauppaneuvos oli tästä mielisjensä, mutta, kuten wiisas ainakin, ei hän sanonut mitään, odottaen yhä, että Hirts ukko lopettaisi puhettaan pyytämällä Lowisaa pojallensa. Ukko Hirts lopettikin, mutta odotettua pyyntöä ei kuulunut. Tämä kummastutti kauppaneuvosta, joka ei oikeen tiennyt mitä ajatella. Päästäksensä tästä pulasta, huudahti hän: „Tärjestyks! täällä puhumme suun awaustakaan saamatta“, ja kiiruhti ulos saliin, saaden matkaan onnettomuuden, jonka jo tunnemme.

Kun hän tuli kamariin takasin, oli hän häpeisfänsä. Hän oli kumminkin ennättänyt antaa käs-kynsä Lowisalle, ja wähän ajan kuluttua olisi hän unohtanut koko äskeisen onnettomuuden, ellei wanha Hirts tuon tuostakin olisi purskahthanut nauruun, jota ei woinut salata.

Tämä kauppaneuwoksen rouwan tapaturma oli saanut Hirts'in unhottamaan riidan, joka hänen ja rouwa Burg'in välillä oli ollut, ja ihan hywälle tuulelle saanut hänen. Lowisasta ja Albertista ei nyt enää puhuttu. Kauppa-asioihin oliwat ukot ta-kertuneet niin ettei kauppaneuwoskaan enää muis-tanut odottaa, mitä äsken oli odottanut. Wasta silloin kun ukko Hirts lähti, juohtui tuo äskeinen keskeentynyt puhe kauppaneuwoksen mieleen ja nyt sai hän puheen kääntymään nuoriin takasin.

Ukko Hirts tuskin muisti, mistä oli ollut kysy-mys, eikä siis nyt sen kowemmin pitänyt siitä lu-kua; mutta kun ukko Loo, jonka mieleen nyt pisti mitä waimonsa ja Lowisa sanoisi, jos hänellä ei olisi mitään heille sanomista — yhä jatkoi puhet-taan Lowisasta ja Albertista ja wihdoin lailessä järjestyksessä sai sydämensä ajatuksen ilmiöön, ym-märäsi ukko Hirts, mikä muoto hänen käynnilleen oli annettu. Hän muisti nyt myös syyn, miksi hän oli kauppaneuwoksen luo tullut ja wastasi: „Niin, niin weli Loo; se on minun toiwoni, se että saa-daan asia entiselleen, mutta puhellaan toiste enem-män tästä.

Ukko Loo oli tällä tyhdytetty. Hänellä oli tässä tyhdyttäväisiä uutisia antaa rouwallensa ja tyttä-relleen.

Kauppias Hirts palosi hyvällä tuulella kauppaneuvoksen tyköä. Hän oli nyt entistä woremmin päättänyt saada Ellenistä miniän; mutta hän oli samalla tafertunut asiaan, josta hän ei ymmärtänyt miten päästä kunniaansa loukkaamatta — asiaan rouwa Burg'in kanssa. Mitä lupaukseensa kauppaneuvokselle tuli, ei hän siitä pitänyt mitään. „Sen asian kyllä Albert ajaa“, ajatteli hän. Ja kun hän muisti Lowisaa, puhui hän itselleen: „En ihmettele! Sillä Albert on minun poikani ja on minulta perinyt muutamia awuja, niiden seassa senkin, ettei semmoiseen wiiriin voi rakastua“.

Ullalla myöhemmin ajatteli hän asemaansa ja miten woisi yhdistää Albertin ja Ellenin, näyttämättä että tämä oli hänen hartain toivonsa — sillä jälkeen-antawaisuutta hän ei tahtonut näyttää. Kuta enemmän hän tätä ajatteli, sitä enemmän wastuksia näki hän. Miten onkaan mahdollista toivoa jotakin tapahtuwaksi, toivoa niin hartaasti kuin ukko Hirts, ja kumminkin olla asiaa vastaan. Tätä mieltä ukko kauan, ja, tämä miete aiwoisjansa, nukkui hän.

Barhain seuraawana aamuna heräsi hän. Hän oli nähnyt kauniin unen. Ellenin ja itsensä oli hän nähnyt morsiuswäkenä. Ukko tälle unelle hymyili, sillä mitään tähän wastaawaa todellista ajatusta ei hänen sydämessään ollut. Mutta jos olisi joku toinen tälle unelmalle nauranut, olisi ukko suuttunut ja sanonut siinä ei olewan mitään naurettawaa. Mutta, joko sitten tästä unelmasta tahi aamun raittiudesta, jona aikana päivästä sielun woimat owat terweimmät — ukon aiwoihin lensi ajatus. „Niin, niin

minä teen!" huusi hän. „Unelmat ovat hyvät, sanottakoon niistä mitä tahansa“.

Tämä ukon keksintö oli melkein kummallinen. Ukko ei itse huomannut, että jos kaikki olisivin käynyt, niinkuin hän itselleen asiain menestykset kuvaili, olisi hän seisonut juuri samalla paikalla kuin ennenkin ja hänen jälkeen-antamaisuutensa olisi tullut ilmi. Tätä ei ukko ajatellut, eikä myöskään, että niiden wehkeiden onnistumiseen, joihin hän nyt aikoi antautua, tarwittiin erään toisenkin suostumus. Hän näki waan keksintönsä lopun, Ellenin ja Albertin onnen, ja koska nämä eivät muuta kuin onneansa pyytäneet, piti ukko onnistumisensa warmana. Että hän käyttäisi petollisuutta niissä wälikappaleissa, joilla aikoi asiansa ajaa, se ei joutunut ukon mieleenkään.

Näissä ajatuksissa kului häneltä tämä päivä. Hän ei sen kuluessa käynyt rouwa Burg'in eikä myös kauppaneuwoksen luona. „Odottakoot!“ nauroi hän itsesfään. Hän terwehti useita tuttuja kauppamiehiä ja oli warsin hywällä tuulella. Mitapäiwällä tapasi hän wouti Trobergin, ja tälle, jonka hän Albertin ystäväksi tiesi, puhui hän Albertista ja Ellenistä. Mitä wouti tästä puheesta hymmärsi, sen olemme nähneet hänen kirjeestään Albertille. Wanha Hirts, kun myöhemmin erkani woudista, oli iloa täynnä; hän oli keksinyt entiseen keksintöönsä toisen sukkeluuden; hän oli saanut woudin uskomaan ja nyt warmaankin Albertille kirjoittamaan, että ukko Hirts pyysi omaksensa poikansa morsianta.

Seuraavana päiwänä meni hän hännystaffiin puetettuna, walkoinen huiwi kaulassa, ranskan han-

sikat köfissä, rouwa Burg'in luo. Hän ei tällä matkallaan saattanut olla itselleen nauramatta. „Wai finä, wanha narri!“ mumisi hän hymyillen itselleen. Hän tunsi itsensä niin iloiseksi, hän oli kuten nuori poika mielessänsä. Hän kullu kiiruusti — jo astui wanhan rouwan alhaiseen huoneesen.

Sattui olemaan pyhäpäiwä. Wanha rouwa, Ellen ja Maurits istuivat suuremmissa huonehessa, missä rouwa luki päiwän saarnan. Kaikki oliwat pyhäwaatteisin puetetut, kaikki niin wakawat, ja Ellenin suurissa kauniissa silmissä wälkkyiwät kyneleet. Hän tiesi ja hän uskoi todeksi, mitä kauppias eilen oli puhunut itsepäisyhydesfään. Siitä hänen surunsa, jonka rouwa turhaan oli koettanut tyhjäksi tehdä. Nyt kun kauppias astui sisään, säpsähti nuori tyttö. Hän ei nyt kauppiassa nähnyt Albertinsa isää; hän näki hänessä onnensa surmaajan.

Kauppias ei huomannut sitä surua, joka asui Ellenin kaswoissa. Hän, kuten wanha itsekäs ainafin, eleli waan omissa mietteisfään. Hän astui häweliäästi wanhan rouwan luo ja suuteli ennenaikuisella häweliäisyhydellä tämän kättä. Sitten lähestyi hän Elleniä, puristi hellästi hänenkin kättään ja sanoi: „Sallikaa minun puhua muutamia sanoja kahden kesken teidän kanssanne“.

Ellen luuli tietäwänsä, mitä ukolla oli sanomista. „Minulle voitte äitin läsnä ollen sanoa kaikki, — minulla ei ole salaisuuksia“ — wastasi hän.

„Tule, tule toiseen huoneesen; et osaa arwatakaan, mitä minulla on sanomista“ — puhui ukko.

„Jos serkulla on sanomista jotakin samaan suun-

taan kuin viimeksi minulle, niin on kaikki puhe turhaa" — lausui vanha rouwa vakavasti.

„Mutta jos minulla on jotakin toista sanoa!“ wikkoi kauppias wähän kiivaasti. Hän oli wähällä suuttua, kun vanha rouwa tunkeusi hänen ja hänen mielteittensä wäliin.

Ellenin filmistä loisti toiwon walo. „Mitä saattaisi hänellä olla puhumista ellei hän Albertista puhuisi“ ajatteli tyttö, ja loi pyytävät silmäluontinsa rouwaan. Wanhan rouwanakin ajatuksiin oli sama kysymys wilahtanut. Hän ei siis nyt kieltänyt sitä fakseskeishyttä, jota ukko pyysi. Ja pieneen kamariin wetäysiwät vanha Sirts ja nuori Ellen.

Siljaan puhuiwat he siellä lauan. Vanha rouwa istui keinutuolissaan odottaen heidän ulostulemistaan. Se wiipyi. Hän sitä kummasteli. Hän luuli ukon tahtowan, kahden kesken Ellenin kanssa ollen, tiedustella Ellenin todellisia tunteita. Wihdoin aukeni owi ja kauppias astui wihaisena, suuttuneena, mutta Ellen waaleana ja khynelesjä ulos.

Mitä oli kamarissa tapahtunut? Rouwa ei sitä ennättänyt kysyä, ennenkun kauppias otti hattunsa ja wihansa wimmassa sanoi kylmät jäähywäiset ja kiiruusti famosi ulos.

Samana päivänä iltapuolella, jona kauppaneuvos Loo odotti häntä luoksensa ja Lowisan syhdän taasentfin sykki toiwosta, lähti kauppias Ruotsiin. Taimaan astuessaan oli hänen kuultu kiroilewan kaikkea naiswäkeä, nuoria ja wanhoja.

Mitä oli tapahtunut kauppiasaan ja Ellenin wälillä? Me saamme tietää sen Ellenin kertomus-

sesta äidilleen. Kauppias oli ensinnä sanonut suostuwansa siihen lempeen, joka satoi Ellenin ja Albertin. Ellen kun tämän kuuli, oli iloisansa hyleillyt kauppiasta! Mutta tämä oli lisännyt: „yhdeällä ai-noalla, mutta järkähtämättömällä ehdolla, sillä, että tämä suostumukseni pidetään salassa minun ja sinun välillä siihen saakka kuin minä totuuden ilmoitan“. Tähän ehtoon oli Ellen iloisesti suostunut; mutta kauppias oli vielä lisännyt: „Sen minä kyllä uskon; mutta nyt vasta tulee ehto: se että sinä tunnustat olewasi minun morsiameni siihen saakka kuin minä panen kätesi Albertin käteen, ja ettet tästä ehdostani puhu sanaakaan, ei äitisi äidillekään. Albert on suuri junkkari, minä tahdon hänelle kosta ja samalla saat nähdä rakastaako hän sinua todellisesti“.

Ellen kun ehdon kuuli, hämmästyhi. Hän rakasti äitinsä äitiä, hän rakasti Albertia. Nyt tulisi hänen laskea leikkiä heidän kanssaan, suostua pilaan, jonka esineenä olivat hänen rakkaimmat. Ellen oli wiaton lapsi. Hän ei tahtonut pilankaan päällä murehuttaa näitä, jotka olivat hänelle kallimmat maailmassa. Tämä mieli Ellenissä antoi ukolle kiel-tävän vastauksen. Ei auttanut, että ukko paras-tansa pani, ei että hän vihastui ja wihdoin wi-hansa wimmassa sanoi ijäti kiel-tävänsä Albertin ja Ellenin yhtymisen. „Parempi se kuin hetkeksi-kään herättää muretta äidissäni“ wastasi hiljaan ja kainosti Ellen, jonka lapsellinen tunto ei sallinut hänen ryhtyä kujeisiin wanhaa rouvaa vastaan. Tämä Ellenin kielto, joka sai thjäksi kaikki kaup-piaan mietinnöt, suututti niin häntä, että hän vasta

merellä laivassa, matkalla Ruotsiin, siitä tointui, ja silloin kirosi omaa äkkinäisyhtään.

Siitä päivästä, jona kauppias Hirts lähti — ja tämä hänen lähtönsä tuli pian rouwalle ja Ellenille tietoon, — siitä päivästä oli Ellen parakaasen lewoton. Wouti Troberg, joka pian sai tietää, mitä oli tapahtunut ja miten hän itse oli petetty, nuhteli samaten kuin wanha rouwakin Elleniä siitä, ettei hän juostunut ukon ehtoihin. Ellenillä ei ollut juuri millä puolustaa itseään, muuta kuin khyneleensä ja lapsellinen rakkautensa, joka ilmausi sanoissa: „Minun olisi pitänyt salata asian oikeaa laitaa, te olisitte minua siitä nuhdelleet ja ken tietää kuinka kauan wanha kauppias olisi pilaansa pitkittänyt“.

„Di, sinä wiaton lapsi!“ oli wanhan rouwan vastaus; sillä tässä Ellenin käytöksessä ilmausi hänen rakkautensa wanhaan rouwaan.

Kolmantena päivänä wanhan kauppiaan lähdestä oli Ellen Mauritsin kanssa kahden kesken suuremmassa huonehessa. Ellen ompeli; neula kulki kii-ruhusti, ikäänkuin olisi Ellen tahtonut työllänsä tufehuttaa ne waiwaloiset tunteet, jotka lainehtiwat hänen sydämessänsä. Maurits seisoi sisarensa wiereessä ja silitteli hänen hienoja hiuksiaan, koettaen siten lohduttaa häntä, jonka huolellista surua hän ei woinut hymärtää. Hän itse, Maurits, oli näitten joutawain seikkojen kestäessä nähnyt toiwonsa päästä kauppias Hirts'in luo turhaksi. Kun tästä oli ollut kysymys isän ja pojan välillä Ruotsissa, oli isä suoraan sanonut: „Meillä on kyllin konttorikirjureita, wetämättä poika-nulikoita Suomesta“.

Wanhan kauppiaan ollessa rouwa Burg'in luona ei sattunut Maurits olemaan kotona ja rouwalla oli muuta mielessä, jotta ei muistanut Mauritsista puhua, nyt kun vanha Hirts tiesi, että poika-nu-
likka Suomesta oli hänen omaa sukuansa.

„Älä sure, sisar kulta!“ lohdutti Maurits —
„saat nähdä, että kaikki vielä päättyy paremmin
kuin osaat arvatakaan“.

Ellen ei vastannut mitään, hän waan huokasi
sywään. „Puhu hiljemmin, ettei äiti herää“ —
lausui hän sitten. Wanha rouwa lepäsi pienem-
mässä kamarissa.

Silloin aukeni owi hiljaan ja kadulta astui huo-
neesen wieras. Hiljaan oli owi awattu. Maurits
kuuli sen kumminkin ja ensi silmäilynsä owelle päin
sanoi hänelle, että tullut ei ollut mikään wieras.
„Albert!“ huusi hän.

Ellen oli tuskin kuullut nimen, tuskin ennättä-
nyt kääntyä, ennenkun hän makasi Albertinsa sy-
lissä. Hetkeksi oli kaikki unohdettu. Walo, kirkas,
semmoinen kuin auringon, päivänä jona lumiselta
taiwaalta pilwet owat kadonneet, loisti hänen sil-
mistänsä, rakkautta, iloa täynnä! Wanhan rouwan
uni oli nyt unohdettu. Ellenin ilo, joka huutoon:
„Albert!“ oli puhjennut, oli herättänyt hänen.

Ensimmäisen yhteen-sattumisen ilo antoi wähitel-
len järjellekin sijaa. Albert tiesi, että isänsä oli
lähtenyt, mutta missä mielessä, sitä hän ei tiennyt.
Hän oli samana päivänä, jona sai Trobergin kir-
jeen, lähtenyt Suomeen. Hänen sydämensä oli pa-
kastua silloin. Isänsä oli hänen mielestään wiime
aikoina ollut niin kummallinen. Hän ei uskonut

todeksi, mitä Trobergin kirjeestä luki ja kumminkin tähtyhän hänen luottaa tähän ystäväänsä. Hän ei huolinut isänsä kiellostä, hänen täytyi tavata Elleniään, voittamaton tuli paloi hänessä. Merellä olivat laivat, missä toisessa isä, toisessa poika matkustivat, tulleet toinen toistansa vastaan; mutta isä ja poika eivät ensinkään aavistaneet, että niin lähellä olivat toisiaan.

Albert sai pian tietää, millä ehdolla ukko olisi ollut suostuva hänen ja Ellenin yhtymiseen. Tämä herätti hänessä kummallisia tunteita, sillä hän ei ensinkään osannut aavistaa, mitkä syht isällensä oli ollut tähän ehtoon. Hän lasi kätensä Ellenin kaulan ympärille ja lausui ei ikänänsä enää hänestä luopuvansa.

Nuorten rakastawaisten ilo ja onni, wanhan rouwan järjelliset mietinnöt, Mauritsin toivo, että vihdoin viimeinkin pääsisi Ruotsiin — jättäkäämme siihen kaikki. Jokaisessa asui wakaa toivo, että wanha kauppias vihdoinkin ehdoitta perähtyisi ja tämä elähdytti etenkin nuoria. Vielä samana päivänä kirjoitti Albert isällensä pitkän kirjeen, missä hän todellisesti kertoi romaaninsa alusta loppuun saakka ja tämän kirjeen päätti hän sillä, ettei sanonut tulewansa takaisin, ennenkun isä suostuisi siihen, että Ellen seuraisi häntä hänen rouwanansa.

Viikon päivät kuluivat siitä kuin Albert oli tämän kirjeensä lähettänyt. Hän oli asuwinsansa woudin luona, mutta suurimmat osat päivästä wietti hän . . . missä, sen arwaamme. Hän oli nyt onnellinen, sillä hän luuli isänsä juonet nyt warmaankin loppuneiksi. Silloin hänen onnensa paratiisin

keskelle ilmausi vanhan kauppiaan vastaus. Tästä vastauksessa hylkäsi isä poikansa.

Oliwatpa nyt hyvät neuvot kalliit. Albert suri, ehkä hän koetti suruansa salata. Ellen suri, sillä hänen armaansa onnettomuus oli hänen omansa; vanha rouwa suri, sillä sowingin ja hänen välillensä kohosi korkeana muurina vanhan Hirts'in itsepintainen viha; nuori Maurits suri, sillä hänen toiveensa raukesivat nyt tyhjään, ja woutikin suri, sillä hänen ystäväyhtensä oli todellinen. Vanhan Hirts'in sanat, joilla hän hylkäsi Albertin, kuuluivat: „Elet hymmenen päivän kulussa oli täällä takasin, olet iäksi hyljätty“.

„Käyköön miten käy, minä en enää palaa!“ oli Albertin päätös ja tämän päätöksensä kirjoitti hän isälleen, saamatta siihen minäkäänlaista vastausta. „Isänkin voimalla on rajansa“ — sanoi hän tässä kirjeessään, „semminkin kun tämän voiman vaikutin on suora itsekäisyys ja itsepintaisuus. Minä olen saanut paikan, missä aluksi woin elättää itseäni“ — lopetti hän kirjeensä — „minä olen tästä päivästä kirjuri ystäväni Trobergin woutikon-torissa“.

Päivät, viikot ja kuukaudet kuluiwat sitten, joiha ei mitään erinomaista tapahtunut. Mutta että nuorten iloon ja onneen koiruohon neste oli wuotanut, se nähti ja sen tunsiwat nuoret. Usein rukoili khyneissä Ellen, että Albert lähtisi Ruotsiin isänsä luo, että hän siellä rukoilisi anteeksi hänen tottelemattomuuttaan. „Ehkä on isäsi sydän pehmennyt“ — puhui hän.

„Ei, ei!“ wastasi Albert. „Minun isäni itsekäisyys iloitsi woitostaan ja ainoa ehto, jolla hän minua

poikanansa tunnustaisi olisi nyt, että minä sinusta luopuisin. Ja pitäisikö minun siihen suostuman?"

Ellen painoi, kun tämän kuuli, päänsä Albertin rintaa vastaan ja itki.

Syisy oli tullut. Marraskuu oli loppumaisillaan. Albert oli hawainnut että työnsä, jolla hän tahtoi rakentaa majan itsellensä ja Ellenille, ei käyntykään niinkuin hän oli ajatellut. Röyhään kotiin, missä puutos irvistäisi joka seinän ra'osta, ei hän tahtonut wiedä Elleniä ja hän huomasi nyt surulla, että kuluisi paljon pitempi aika ennenkun hän woisi tarjota jommoisenkaan kodon Ellenille, paljon pitempi aika, kuin hän oli aawistanut. Tämä huomio sai hänen alakuloiseksi, mutta se ei kufistanut hänen päätöstään. Ellen nyt lehoitti, kun armaansa huolellisen muodon hawaitsi, häntä useimmin kuin ennen palaamaan armoa pyytäväisenä hänen isänsä luo. Wanha rouwa ei pitänyt kummankaan puolta. „Molemmat owat oikeassa“ — sanoi hän Troberg'ille.

Silloin kun ei Albert ensinkään ajatellut muuta kuin kullea otettua rataa, työn tekemisellä ansaita, mitä isän itsekkäisyys ei antanut hänelle — kun vähinkin toivo isänsä mielen muutoksesta oli sammunut, silloin tuli eräänä päivänä wouti hänen luoksensa iloisenä. „Kirje Ruotsista, kirje isältäsi!“ huusi hän.

„Missä! anna tänne!“ huusi Albert, joka tässä kirjeessä luuli tuomionsa seisowan.

„Se ei ole sinulle, se on minulle“ — wastasi wouti. „Wielä voit päästä onnen satamaan neiti Lowisa Eoon awiomiehenä“.

„Sinulla on sydän, joka vielä voi minua pilkata!“ sanoi nuhteella Albert. Tästä hänen lauseestaan näemme, että toinen on nyt se Albert, joka woudin kirjurina työskentelee, toinen oli se, jonka parissa olimme tämän kertomuksen alussa. — „Tollei sinulla ole muuta sanomista“ — pitkitti Albert — „niin pidä kirjeesi; se on jo soanut matkaan wahingon; sinä olet sekoittanut minua luvunlaskeusfani“.

„Mutta se koskee sinua ja Elleniä“ — wastasi wouti. „Tuossa on kirje; lue itse“

Albert luki kirjeen pikaisesti. „Biktoria!“ huusi hän ja ilonsa ensimmäisessä innossa syleili hän ystävätään. „Nyt pian kaupunkiin“.

„Mutta ehto . . . Hiljaan, hiljaan, hyvä herra!“ „Ehdoista minä wähat! Kaikkiin, kaikkiin suostun“, huusi nuorukainen.

„Setö sitten oli koko este!“ puhui wakawasti wouti. „Ja tuon mitättömän asian tähden, wanhan ukon mielihuwituksen tähden on kaksi sydäntä saanut häilyä toimon ja toiwottomuuden välillä koko pitkän vuoden. Albert! sinun isäsi on itse-pintainen kuin wanha kanto, joka tulesa rätisee tahtomatta palaa“.

„Ken tietää eikö tämä koetuswuosi ole tehnyt minulle ja Ellenille enemmän hyvää, kuin hymärtää osaamme“.

„Se nyt oli wiisain lause, minä suustasi kuulut olen“ — sanoi wouti.

„Ja nyt Ellenin luo!“

„Mene sinä onnellinen“ — puhui Troberg, kun näki ystäwänsä pihalla. „Sinä todellakin olet El-

lenisi edestä työskennellyt, niinkuin muinoin Jaakoppi Raakelinsa edestä“.

Mitä sisälsi vanhan kauppiaan kirje?

Suostumuksen, että Albert sai Ellenin, jos tämä taipuisi siihen ehtoon, jonka ukko oli Ellenille pannut. Vanhan Hirts'in morsiamena pitäisi, tämän ehdon mukaan, Ellen'in kohta tuleman Ruotsiin. Vanha rouwa, Albert ja Maurits seuraisivat häntä. Albertin tulisi koko matkalla kohdella Elleniä äiti puolenaan.

Albert ei ollut niin hellätuntoinen kuin Ellen oli ollut. Hän siis piti koko ehdon mitättömänä; semmoisena kuin se todellakin oli pidettävä. Vanha rouwa ja wouti päättivät, että ukko oli wanhuuttaan lapsiksi muuttumaisillaan, tahi jo muuttunutkin. Niin narrimainen oli heistä ehto.

Mutta ennenkun seuraamme Elleniä ja Albertia, joka onnellisuudessaan todellakin seuraa isänsä narrimaista ehtoa, että hän punastunutta Elleniä äidifseen kutsuu — ennenkun heitä Ruotsiin seuraamme, ottakaamme ensiksi jäähyväiset asianomaisilta Suomesa.

Päiwänä ennenkun siirtokunta lähti waiwaloiselle merimatkalle, sai fonttorissaan kauppaneuvos Loo wähäisen kirjeen, jossa ilmoitettiin, että kauppias Aksel Hirts ja neiti Ellen Burg olivat kihlatut. Ukko kun tämän tiedon sai, jäi istumaan suu auki; sitten löi hän hämmästyksissään nyrkkinsä pöytään, että kajahti: „Zärjesths lempo wie, järjesths!“ huusi hän. — Hänestäkin näkyi tämä ystävänsä kihlaus niin järjettömältä, että hän sitten purskahhti nauruun ja kiiruhti yllifertaan kertomaan uutisen omillensa.

Vanha kauppaneuvos ei enää ollut warsin niin pahassa pulassa kuin meidän häntä viimeksi tawatesssa. Lomisa on saanut uuden kosian ja kaikki ennustaa, että tämän kosiminen päättyy paremmin kuin entisen. Eräs kauppaneuvoksen kirjureista, joka tiesi mitä viime vuoden kuluessa oli kauppaneuvoksen huonehessa tapahtunut, on uskaltanut nostaa silmänsä päällikkönsä tyttäreeseen. Kauppaneuvos ei ole suostuva tähän, mutta hän on nytkin joutunut vastatuuleen ja arwattawaa on, että hänen täytyy järjestyksen ja etenki rauhan tähden antaa jälkeen. Kosia on hyvä poika, ahkera ja toimellinen, mutta hän on — ja se on suuri wika kauppaneuvoksen mielestä — hän on köyhä.

Kauppaneuvos kiiruhti Lomisian ja rouwansa luo. Mutta hän tuli liika myöhään uutistansa kertomaan, uutinen on jo tunnettu. Lomisa itki wihasta, eikä woinut sanaakaan sanoa. Ehkä hänellä oli kosia, pisti häneen kipeästi, että Albert oli saattanut wälitä köyhän ompeluneidon ja hylätä rikkaan kauppaneuvoksen tyttären. Tosin oli Lomisalle kerrottu, että isä — ei poika — oli kihlattu neiti Ellenin kanssa — mutta järjen nimesä päätti hän tämän erehdykseksi ja näki ylässä Albertin. Kuinka hän suuttui wiattomalle Ellenille ja uhkasi kostaa — jääköön sanomatta.

Kauppaneuvos, kun tuli sisälle, ei ennättänyt sanaakaan sanoa, ennenkun rouwan sanantulwa jo on tähdessä wauhdissa. Kaikki ulon wäitöskset, että ylkä oli isä Hirts eikä poika, eiwät auttaneet. „Sinä olet wäärässä ystäväni!“ huusi rouwa. „Sinä et ymmärrä näitä asioita ja lehtaatto seisoa tässä ja

walehdeella! Minä waiwainen ihminen, jolla pitää oleman semmoinen mies!”

Wihdoin sai Lowisakin ääneen. „Että ylkä on minun Albertini, se on warmaa” — sanoi hän. „Mutta isä, minä tahdon kostaa . . . kostaa! En sillä että minä mitään Albertista huolin, en. Hän olkoon ja jääköön hylätyksi ja pyyhköön woudin konttori-poikana. Minä tahdon hänelle näyttää, että minua odottaa loistawampi, onnellisempi tulewaisuus kuin häntä. Minä tahdon lähettää hänelle kirjeen, missä minun kihlaukseni Bartolomeus Mullin kanssa julkaistaan”.

„Särjestys! Pyhäin nimessä . . .” huusi onneton kauppaneuvos.

Hän ei saanut jatkaa, sillä nyt oli rouwan vuoro. „Aiwan oikeen! Di, Loo! etkö huomaa kuinka paljon neroa tyttärelläsi on? Kuka olisi woinut kelsiä jotakin niin sukkelaa! Sen sanon minä, Loo, sinä et kelpaa hänelle isäksi; sinä olet yhtä tuhma kuin hän wiisas. Di Zumala! tekisipä mieleni nähdä, mitä tuo Albert sanoo, kuinka hän wihastuu, kun saa tietää Lowisan kihlauksesta. Miks'et tuota ennen kelsinyt Lowisa . . .?”

„Mutta, mutta . . .” intti kauppaneuvos.

„Mutta sinä menet kohta kirjapainoon ja tilaat ilmoituskortit etkä palaa ennenkun semmoisia si-
nulla on”.

„Mutta rafas . . .”

„Ja huomenna on pyhä ja huomenna kuulutetaan ensi kerta”, päätti Lowisa.

Kauppaneuvos ei enää säilynyt omiensa kanssa. Hän pisti formet korwiinsa ja juoksi ylös. ”Sär-

jestys! Färjestys!" huusi hän. „Berhana wie! Niissä on ihmisiä laittamaan häitä talooni jo maanantaina“.

Kun kauppaneuvos oli mennyt, kutsuttiin konttoristi Bartolomeus Mulli ylikertaan kuulemaan onneansa.

Joulu-aaton ilta oli tullut. Suuressa salissa kauppias Hirts'in talossa paloiwat kynttilät kristallikruunuissa. Sali oli juhlapuvussa, mutta vieraita ei salissa nähty monta. Täällä vallitsi kummallinen hiljaisuus.

Joitakuita täällä kumminki tapaamme, joita emme ennen ole kauppias Hirts'in huonehissa nähneet. Vanha rouwa Burg, neiti Ellen, nuorukainen Maurits ovat täällä. Woudin myöskin siellä näemme.

Keskellä salin lattiaa on wiikimätuoli; pienissä polwipolstereissa olemat kolot näyttäwät, että jotkut ovat polwillansa wiikimätuolin edessä seisoneet; pappi, joka kirjansa panee mahognypöydälle, näyttää, että wiikiminen on wasta tapahtunut.

Ja niin onkin. Albertin ja Ellenin liitto on siunattu.

Vanha rouwa Burg astui hiljaan, wakaawasti nuorten luo ja sylei heitä hellästi. Kyhneleet waluiwat wanhuksen filmistä. Hän oli sywästi liikutettu. — Tässä samassa huonehessa oli hän nuorena iloinnut, täällä oli hän ensiferran rakastunut — täällä tawannut Burgin, sen oikean, sen jonka kanssa hänen elämänsä onnellisimmat päiwät kuluiwat. Nyt oli rouwa wanha, elämän myrskysä oli hän paljon kokenut. Siinä oli hän paljon oppi-

nut. Opin kestäessä oli hän vihannut ihmiskuntaa, omaa sukuaan. Nyt, nyt vihdoinkin oli hän sovitettu. Ja tämä näky selvästi siitä helästä sykleistä, jolla hän sulkee syliinsä nuoret vihityt.

Lähellä viikimätuolia, joka nyt salista korjataan pois, seisoo nojatuoli. Siinä istuu vanha kauppias Hirts. Hän ei jaksakaan lähdä nuorten luo; nuoret tulevat hänen tykönsä. Hän hymyilee tyytyväisenä. Hän on saanut tahtonsa tähtetyksi; hän ei ole antanut jälkeä.

„Vanhuus haittaa“ — oli ukko Hirts sanonut kaitille, jotka nyt kysyivät, mitenkä hän jaksoi.

„Vanhuus haittaa“ — siinä oli hän oikeassa. Mutta asian oikeampi laita on kumminkin vähän toisin kuin ukko uskoittaa ihmisiä.

Kun hän tuli takaisin matkaltansa Suomesta ja sai tietää poikansa lähdöstä, suuttui hän ankarasti, ja päätti ei kuuna päivänä suostua Albertin ja Ellenin liittoon. Hän vannoi ja kirosi. Mutta kun Albertin kirje tuli, luuli hän siinä lufewansa Albertin katumuksen, ehkä jäykästäkin poika väitti järkähtämättömyytään. Waan kun hän sittemmin huomasi, että Albertin päätös todellakin oli järkähtämätön, että Albert hymmenen päivän kulussa ei palannutkaan hänen luoksensa, silloin itki ukko vihasta, johon etukynnessä oli syynä se, että Albert oli ruwennut woutifonttorin kirjuriksi. „Oli-sihan poika-raiska minulta saanut, mitä olisi tarwinnut, jos olisi pyytänyt“ — mumisi ukko, joka kumminkin, jos poika olisi pyytänyt, olisi — siten jälkeä=antamattomuuttaan ilmoittaen — vastaan-

nut: „palaa tafasin, luowu Ellenistä, niin saat mitä pyydät“.

Kun sitten aikaa kului, eikä Albert kumminkaan, niinkuin ukko salaisesti toivoi, palannut, murti wiha, suru ja kaipio hänet kokonaan. „Wanhuus haittaa!“ — sanoi hän; mutta haittana oli se, ettei Albertista mitään kuulunut. Ukon jalkä koukistui, hänen mielensä kufistui, hän muuttui wapisewaksi wanhuksiksi. Hänen jäsenensä kangistuiwat, hänen teräwät silmänsä kadottiwat teränsä; hän muuttui muuttumistaan lapsiksi jälleen. Hän huusi wäliin Albertia ja kun hän muisti, että Albert oli kaukana pois, waiwai hän pensyhteen, josta ei mikään woinut herättää häntä. Ainoa keino hänen parannukseon on Albertin tulo — sanoiwat lääkärit, mutta kun tahdottiin saada ukkoa tätä pojallensa kirjoittamaan, ei hän ottanut sitä formiinsakaan. „Minäkö ontaisn jälkeen, jöisin sanani! Ei!“ huusi hän. Mutta kuten aika kului, nousi ukon halu tawata Albertia, saada häntä luoksensa yhä suuremmaksi. Lääkärit oliwat nyt hänen omasta suustaan kuulleet, minkä tähden hän oli poikansa hylännyt, ja nähneet siihen syhyksi ai-noastaan ukon itsekkäisyyden. He leksiwät keinoon, johon ukko tarttui. Wanhan Hirts'in ei tarwitsisi antaa jälkeen. Ellen olisi warmaankin tulewa Kuot-siin wanhan Hirts'in morsiamena, jos ukko vielä kirjoittaisi joko Albertille tahi woudille. Tähän suostui ukko kohta ja iloisesti, ja jo ennenkun lää-käri oli saanut ehdotuksensa sanotuksi, huusi ukko paperia ja kynää. Hän kirjoitti, mutta hänen kirjeesen liitti lääkäri lauseen ukon tilasta; ja että kirje teki tehtäwänsä olemme jo nähneet.

Ukko odotti sitten siirtokunnan tulemista, kuten lapsi joulu-aattoa odottaa. Rauan ei hänen tarwinnut odottaa. Ne, joita hän kaipasi, ne tulivat, ja tuskin oli ukko nähnyt Albertin ja Ellenin, ennenkuin hän yhdisti näiden kädet ja suuteli neitoa poikansa morsiamena. Mutta „wanhuus haittaa“.

— Ukon woimakas aika oli ijäksi kulunut. Hänen woimansa olivat murtuneet. Kuten lapsi iloitsi hän siitä, ettei hänen sittenkään tarwinnut antaa jälkeen. Ja nuoret, kun tämän ukon wiattoman mielihywän hawaitsivat, eivät sitä tyhjäksi tehneet. Se warsinkin oli ukolle mieleen, että woudin toimesta oli lähetetty tieto kauppaneuwokselle Ellenin ja hänen kihlauksesta. Sitä nauroi hän ja taputti käsiänsä.

Mielihywisjäsä siunasi ukko wihithitä, joiden tutawuus juuri tänä päivänä wuosi takaperin niin kummallisesti oli alkanut. Ukko olisi tahtonut pitää oikeen fomeat häät; mutta wouti, joka tiesi etteiwät nuoret ja etenki ei wanha rouwa semmoisia tahtoneet, tiesi niin muuttaa ukon mielen, että hänen tahdostansa häät wietettiin kaikessa hiljaisuudessa juuri samana päivänä, jona Albert ens-kerran näki Ellenin.

Lapsellisessa mielessään iloitsi wanha Hirts. Wanha rouwa Burg ei puhunut sanottawasti mitään tänä iltana. Muistot kuluneista ajoista eliwät hänessä. Nuori Maurits, joka nyt oli astunut uuteen maailmaan, oli niin onnellinen kuin ihminen hänen ijässjäsä woi olla. Hän on jo useita wiikkoja työskennellyt kauppahuone Hirts'in konttorissa.

Järjestyks! Muistakaa, että maailmassa löytyy toisiaikin ihmisiä kuin te kaks — janoi wouti nuorelle pariskunnalle, joka onnellisuudessaan ei häntä suuresti huomannut.

Mutta wanha rouwa lausui nuorille: „Te astutte tielle; minä olen kohta tien päähän ehtinyt. Sallikoon Luoja, että, päähän päästesänne, syhämenne olisi niin rauhaa täynnä kuin minun nyt on!“

„Minä en antanut jälkeen! Saattaako kukaan sitä sanoa, että minä annoin jälkeen“ — lörpötti wanha Hirts.

„Ei, sitä ei voi kukaan sanoa“ — wastasi Albert, ja wanha ukko hymyili.

